



**T.C.  
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ  
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ  
MİMARLIK ANABİLİM DALI**

**GELENEKSEL “YER”[-LER-]DE ZAMAN-MEKAN  
ÖRGÜSÜ VE SOKAĞIN ANLAMI:  
DEREVENK-GESİ-AĞIRNAS VADİSİ YERLEŞİM ÖRNEKLEMİ**

**Hazırlayan  
Pınar KOÇ**

**Danışman  
Doç. Dr. Burcu CEYLAN**

**Yüksek Lisans Tezi**

**Eylül 2012  
KAYSERİ**



**T.C.  
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ  
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ  
MİMARLIK ANABİLİM DALI**

**GELENEKSEL “YER”[-LER-]DE ZAMAN-MEKAN  
ÖRGÜSÜ VE SOKAĞIN ANLAMI:  
DEREVENK-GESİ-AĞIRNAS VADİSİ YERLEŞİM  
ÖRNEKLEMİ**

**(Yüksek Lisans Tezi )**

**Hazırlayan  
Pınar KOÇ**

**Danışman  
Doç. Dr. Burcu CEYLAN**

**Eylül 2012  
KAYSERİ**

## **BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK**

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı-Soyadı:

İmza :



**YÖNERGEYE UYGUNLUK**

Geleneksel “Yer”[-ler-]de Zaman-Mekan Örgüsü ve Sokağın Anlamı: Derevenk-Gesi-Ağırnas Vadisi Yerleşim Örnekleme adlı Yüksek Lisans / Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Pınar KOÇ

Danışman

Doç. Dr. Burcu CEYLAN

Mimarlık ABD Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Sencer ERKMAN

Doç. Dr. Burcu CEYLAN danışmanlığında **Pınar KOÇ** tarafından hazırlanan “Geleneksel “Yer”[-ler-]de Zaman-Mekan Örgüsü ve Sokağın Anlamı: Derevenk-Gesi-Ağırnas Vadisi Yerleşim Örnekleme” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

...19.../10.../2012

(Tez savunma sınav tarihi yazılacaktır.)

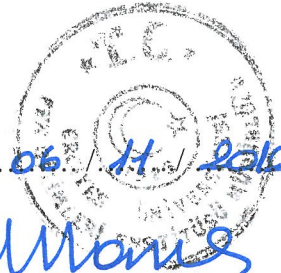
**JÜRİ:**

Danışman : Doç. Dr. Burcu CEYLAN...  
 Üye : Yrd. Doç. Dr. Sema SERİM...  
 Üye : Yrd. Doç. Dr. Fırat KOCAPİŞKİ...

*[Handwritten signatures of the jury members]*

**ONAY:**

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 06/11/2012 tarih ve 2012/53...02 sayılı kararı ile onaylanmıştır.



Prof. Dr. Necmettin MARAŞLI

Enstitü Müdürü

## TEŞEKKÜR

Israrla ‘geleneksel olan’ üzerinden bir çalışma yapmak isteğim karşısında beni kırmayarak "Geleneksel ‘Yer’[-ler-]de Zaman-Mekan Örgüsü ve Sokağın Anlamı: Derevenk-Gesi-Ağırnas Vadisi Yerleşim Örnekleme" başlıklı tezimi destekleyen, her türlü bilgi ve deneyimi ile yolumu aydınlatan, ilgisini hiçbir zaman esirgemeyerek manevi desteği ile beni cesaretlendiren çok değerli danışmanım sayın Doç. Dr. Burcu CEYLAN hocama sonsuz şükranlarımı iletmeyi bir borç bilirim.

Esirgemediği yardımı, sağladığı kaynaklar ve yarattığı tartışma ortamıyla tezimin olgunlaşma sürecine büyük katkısı olan sayın Yrd. Doç. Dr. Uğur TUZTAŞI hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım. ‘Christopher Alexander’ ile tanışmamı sağlayarak tezime farklı bir tat katan, yardımını ve ilgisini hiçbir zaman esirgemeyen sayın Yrd. Doç. Dr. Sema SERİM hocama, çalışma alanı olarak seçtiğim Derevenk Vadisi’nin fikir babası olan sayın Yrd. Doç. Dr. Ceyhan YÜCEL hocama, ayrıca alan çalışmam esnasında beni ilgiyle ve merakla karşılayan tüm köy sakinlerine ve alan çalışmam için gerekli olan her türlü paftaların temini konusunda yardımlarından ötürü Kayseri Büyükşehir Belediyesi ve İl Özel İdaresi çalışanlarına sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ve canım ailem... Biricik babacığım, tez çalışmamın bel kemiğini oluşturan alan çalışmam boyunca daima yanımda oldun. Biricik anneciğim, tüm eğitim hayatım boyunca sonsuz desteğini benden hiç esirgemedin. Sabrınız, desteğiniz için sonsuz teşekkürler...

Ne denli farklı olursa olsun Anadolu’da kökleşip insanlığın tüm değerlerini miras olarak bırakan ve bir *garip* göç öyküsü ile memleketlerine veda eden tüm Derevenk, Gesi ve Ağırnas Vadisi sakinleri... Sizlere selam olsun.

Pınar KOÇ

Kayseri, Eylül 2012

**GELENEKSEL “YER”[-LER-]DE ZAMAN-MEKAN  
ÖRGÜSÜ VE SOKAĞIN ANLAMI:  
DEREVENK-GESİ-AĞIRNAS VADİSİ YERLEŞİM ÖRNEKLEMİ**

**Pınar KOÇ**

**Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü**

**Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2012**

**Danışman: Doç. Dr. Burcu CEYLAN**

**KISA ÖZET**

Eskiye duyulan özlem, salt geçmişin imgeleri olmalarından değil, aynı zamanda insanlığın ortak mirası olan bu ‘yer’lerin bir mimari ürün olarak değerlerinden de kaynaklanmaktadır. Mimari ürünün içeriğini ise çevre verileri ve kullanıcının yaşam dünyasıyla harmanlanan bir takım kodlar silsilesi oluşturmaktadır. Sadece geleneksel olanda değil, dünya üzerinde her ‘yer’de geçerli bu kodlar, sabitliklerin var olduğu arketipik imgelerdir ve bunlar, insanı temel aldığından, dünya üzerinde her ‘yer’de aynı yaklaşımla uygulanan bir tür kalıp gibi çalışmaktadır.

Bir konum olarak ‘yer’de var olan her insanlık haline uygun sabitlikleri anlamak üzere insan yaşamının canlı izlerinin okunabileceği sokak mekanı aracı kılınacaktır. Yürüyüş ve görme edimi aracılığıyla algılanan sokak mekanı, çeşitli ilişkiler ve etkileşimler yoluyla karakterize edilmektedir. Bu süreç aynı zamanda iç ile dış arasında bir gerilimin varlığını ortaya koymakta ve sınırlar, giderek muğlak hale gelmektedir. Bu tür mekanları örneklemek üzere Koramaz Bölgesi, çalışma alanı seçilmiştir.

Örneklem alanda tespit edilen sokak parçaları, iç-dış arasındaki sınırların kayganlığından ileri gelen ve varlığı sabitliklerle anlam kazanan mekanlardır. Bu üretilmiş mekanlar, *Pattern Language* ile, sabitliklerin kavranmaya çalışıldığı yeni bir okumaya tabi tutulacaktır. Böylelikle mimari ürünü değerli kılanın, fiziksel biçimlenmelerin yanı sıra insanı temel alan ve biçim aracılığıyla ifade edilen noktasal ilişkiler olduğu vurgulanacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Mimari ürün; sokak; *pattern language*; Osmanlı köy hayatı; Koramaz bölgesi.

**THE MEANING OF STREET AND SPACE-TIME LATTICE IN  
TRADITIONAL PLACES: THE SETTLEMENT SAMPLE OF  
DEREVENK – GESİ – AĞIRNAS VALLEYS**

**Pınar KOÇ**

**Erciyes University, Graduate School of Natural and Applied Sciences**

**M. Sc. Thesis, September 2012**

**Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Burcu CEYLAN**

**ABSTRACT**

Longing for the past arises not only from their being images of the past but also from the value of these places, which are common heritage of humanity, as architectural works. The content of the architectural work is composed of environmental data and a number of codes blended with the habitant's life world. These codes, which are valid not only for the traditional one but also for every place in the world, are archetypal images. They work like a pattern applied with the same approach in every place of the world as they are based on humanity.

To understand stabilities suitable for every human condition in the place as a location, the street space will be used as a means of observing living traces of human life. Street space perceived by walking and seeing is characterized by various relationships and interactions. At the same time, this process sets forth the presence of a tension between interior and exterior, and borders are becoming ambiguous. Koramaz region is chosen as a domain to sample these spaces.

Parts of the streets identified in the sample site are places which gain meaning with stabilities and the presence of which comes because of the ambiguity of boundaries between interior and exterior. These produced spaces will be subjected to a new reading with which stabilities will be comprehended with *Pattern Language*. Thus, the fact apart from physical figurations, micro relations identified by shape and based on humanity makes an architectural work worthwhile will be emphasized.

**Keywords:** Architectural work, street, pattern language, Ottoman village life, Koramaz region.

## İÇİNDEKİLER

### GELENEKSEL “YER”[-LER-]DE ZAMAN-MEKAN

#### ÖRGÜSÜ VE SOKAĞIN ANLAMI:

#### DEREVENK-GESİ-AĞIRNAS VADİSİ YERLEŞİM ÖRNEKLEMİ

	<u>Sayfa</u>
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK SAYFASI .....	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI .....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI .....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ .....	vi
ABSTRACT .....	vii
İÇİNDEKİLER .....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ .....	xi
<b>GİRİŞ .....</b>	<b>1</b>

## 1. BÖLÜM

### SAHNENİN KURULMASI

#### ‘YER’ OLARAK KORAMAZ BÖLGESİ YERLEŞİMLERİ

<b>1.1. Kentsel ve Kırsal Ayrışmalar-Etkileşimler.....</b>	<b>13</b>
<b>1.2. ‘Yer’in Çehresi: Köyler ve Koramaz Bölgesi .....</b>	<b>15</b>
<b>1.2.1. Koramaz Bölgesi’nde Demografik Yapı .....</b>	<b>15</b>
<b>1.2.2. Halklar ve Haklar .....</b>	<b>17</b>
<b>1.2.3. Koramaz Bölgesi ve “Yer”e Özgü İzler: Gündelik Yaşam ve Hayat .....</b>	<b>20</b>
<b>1.3. Toplumsal Üretim ve Mekanlaşma: ‘Yer’in İçinde ‘Yer’ Olma .....</b>	<b>23</b>
<b>1.4. ‘Yer’de Dönüşüm ve ‘Yer’in Öznel Mekan Kurgusu .....</b>	<b>25</b>

1.5. ‘Yer’ Üzerine Sonsöz.....	27
--------------------------------	----

## 2. BÖLÜM

### GELENEKSEL ‘YER’İN ORTAYA KOYDUĞU

#### ‘BİR KALIP DİL’

2.1. ‘Yer’de Bütünleştirici Bir Sınır Ögesi: Sokak.....	31
2.2. Sokak ve ‘Algı’ Değeri .....	35
2.3. ‘Yer’de Sokağın ‘Mimari Ürün’ Değeri.....	36
2.4. Christopher Alexander ve ‘A Pattern Language’ .....	38

## 3. BÖLÜM

### GELENEKSEL “YER”[-LER-]DE YAŞAM KABUĞU VE

#### ORTAK ALGI DEĞERİ: SOKAĞIN ANLAMI

#### BULGULAR

3.1. Sokak Kurgusu .....	45
3.2. Sokağı Meydana Getiren Sınırlayıcı Öğeler .....	49
3.3. Kalıp Dizgeleri ve Derevenk-Gesi-Ağırnas Vadisi Yerleşim Örnekleme .....	59
3.3.1. Vekse Örneği .....	62
3.3.2. Nize Örneği .....	70
3.3.3. Mancusun Örneği.....	77
3.3.4. Reşadiye Örneği .....	86
3.3.5. Darsiyak Örneği .....	92
3.3.6. Gesi Örneği .....	98

## 4. BÖLÜM

### TARTIŞMA-SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Tartışma-Sonuç ve Öneriler .....	105
---------------------------------------	-----

<b>KAYNAKLAR .....</b>	<b>111</b>
<b>EKLER.....</b>	<b>118</b>
<b>ÖZGEÇMİŞ.....</b>	<b>157</b>



## ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil G.1. Koramaz Dağı ve Vadilerin uydu fotoğrafı .....	8
Şekil 2.1. Darsiyak’da geleneksel doku içinde yeni yapılaşma örnekleri.....	29
Şekil 2.2. ‘Kutsal alanlar (sacred sites)’ ve ‘suya erişim (access to water)’ başlıklı kalıp .	41
Şekil 3.1. Darsiyak ve ana sokak kurgusu.....	47
Şekil 3.2. Reşadiye’de eğime dik ve merdivenli sokaklar .....	48
Şekil 3.3. Vekse ve Gesi’den çıkmaz sokak örnekleri.....	49
Şekil 3.4. 1. şemaya Darsiyak ve Mancusun’dan örnekler .....	51
Şekil 3.5. 2. şemaya Germir ve Ispıdın’dan örnekler.....	52
Şekil 3.6. 3. şemaya Ağırnas ve Nize’den örnekler .....	52
Şekil 3.7. 4. şemaya Mancusun ve Gesi’den örnekler .....	53
Şekil 3.8. 5. şemaya Nize ve Ağırnas’dan örnekler .....	54
Şekil 3.9. 6. şemaya Vekse ve Germir’den örnekler.....	55
Şekil 3.10. 7. şemaya Ispıdın ve Gesi’den örnekler.....	56
Şekil 3.11. 8. şemaya Mancusun ve Nize’den örnekler .....	57
Şekil 3.12. 9. şemaya Efker ve Darsiyak’dan örnekler .....	57
Şekil 3.13. 10. şemaya Gesi’den örnekler.....	58
Şekil 3.14. Sokağa yeni bir anlam veren mekan .....	62
Şekil 3.15. Vekse’de örnekleme yeri ve sokak hattı içindeki konumu.....	63
Şekil 3.16. Vekse’de örnekleme yeri şematik anlatım.....	64
Şekil 3.17. Vekse’de örnekleme yeri genel görünüm.....	64
Şekil 3.18. ‘Giriş geçişi’ başlıklı kalıp.....	66
Şekil 3.19. ‘Yeşil sokaklar’ başlıklı kalıp .....	66
Şekil 3.20. ‘Ön kapı bankı’ başlıklı kalıp .....	68
Şekil 3.21. ‘Yaklaşık olarak ortada bir şey’ başlıklı kalıp .....	68
Şekil 3.22. Kapı önlerinde bulunan taş oturaklar ve kuyu .....	69
Şekil 3.23. 2010’dan 2012’ye mekanın son durumu.....	69
Şekil 3.24. Sokağa yeni bir anlam veren mekan .....	70
Şekil 3.25. Nize’de örnekleme yeri ve sokak hattı içindeki konumu .....	71
Şekil 3.26. Nize’de örnekleme yeri şematik anlatım .....	72
Şekil 3.27. Nize’de örnekleme yeri genel görünüm .....	72
Şekil 3.28. ‘Ev kümesi’ başlıklı kalıp .....	74

Şekil 3.29. ‘Oturma noktaları’ başlıklı kalıp.....	74
Şekil 3.30. ‘Yollar ve hedefler’ başlıklı kalıp .....	75
Şekil 3.31. Isba Sokağı birinci ve ikinci kademe .....	76
Şekil 3.32. Taş oturaklar ve üçüncü kademeye geçiş.....	76
Şekil 3.33. Üçüncü kademe ve çeşme .....	77
Şekil 3.34. Mancusun girişinde karşılaşılan mekan .....	78
Şekil 3.35. Sokağa yeni bir anlam veren mekan .....	78
Şekil 3.36. Mancusun’da örneklem yeri ve sokak hattı içindeki konumu .....	79
Şekil 3.37. Mancusun’da örneklem yeri şematik anlatım .....	80
Şekil 3.38. Mancusun’da örneklem yeri genel görünüm .....	80
Şekil 3.39. ‘Etkinlik cepleri’ başlıklı kalıp .....	82
Şekil 3.40. ‘Merkezde ortak alanlar’ başlıklı kalıp .....	82
Şekil 3.41. ‘Yol şekli’ başlıklı kalıp.....	83
Şekil 3.42. Kenar boyunca mescit, kuyu ve oturaklar.....	84
Şekil 3.43. Alt ve üst kotlara genel bakış.....	84
Şekil 3.44. Genişleyen boğumda dar başlangıç ve bitiş.....	84
Şekil 3.45. Konut yanında bulunan kuyu .....	85
Şekil 3.46. Mescit yanında bulunan kuyu .....	85
Şekil 3.47. Sokağa yeni bir anlam veren mekan .....	86
Şekil 3.48. Reşadiye’de örneklem yeri ve sokak hattı içindeki konumu .....	87
Şekil 3.49. Reşadiye’de örneklem yeri şematik anlatım .....	88
Şekil 3.50. Reşadiye’de örneklem yeri genel görünüm .....	88
Şekil 3.51. ‘Bir sahne olarak merdiven boşluğu’ başlıklı kalıp .....	90
Şekil 3.52. ‘Açık merdivenler’ başlıklı kalıp .....	90
Şekil 3.53. Örneklem mekanda merdivene yaklaşım.....	91
Şekil 3.54. Merdivenden üst kota çıkış .....	91
Şekil 3.55. Üst kottan örneklem mekana bakış .....	91
Şekil 3.56. Sokağa yeni bir anlam veren mekan .....	92
Şekil 3.57. Darsiyak’da örneklem yeri ve sokak hattı içindeki konumu .....	93
Şekil 3.58. Darsiyak’da örneklem yeri şematik anlatım .....	94
Şekil 3.59. Darsiyak’da örneklem yeri genel görünüm.....	94
Şekil 3.60. ‘Bina kenarı’ başlıklı kalıp.....	96
Şekil 3.61. ‘Sokak pencereleri’ başlıklı kalıp .....	96

Şekil 3.62. Dar sokakta çıkmaların kattığı zenginleştirici etki .....	97
Şekil 3.63. Örneklem sokağa genel bakış .....	97
Şekil 3.64. Kapı önünde taş oturak ve sokağın bitişi .....	97
Şekil 3.65. Sokağa yeni bir anlam veren mekan .....	98
Şekil 3.66. Gesi’de örneklem yeri ve sokak hattı içindeki konumu.....	99
Şekil 3.67. Gesi’de örneklem yeri şematik anlatım .....	100
Şekil 3.68. Gesi’de örneklem yeri genel görünüm.....	100
Şekil 3.69. ‘Pozitif dış mekan’ başlıklı kalıp .....	102
Şekil 3.70. ‘Havuzlar ve akarsular’ başlıklı kalıp .....	102
Şekil 3.71. Örneklem alan ve çeşme ögesi.....	103
Şekil 3.72. Çeşme ögesi .....	104
Şekil 3.73. Çeşme ve cami genel görünüm .....	104

## GİRİŞ

Bu tez, görsel algının bir sonucu olarak 'beğeni' fikrinden hareketle, geleneksel mekanı "koruma-belgeleme" gibi mitik bir kavrayış yerine, arketipik imgeler aracılığıyla, geleneksel mekanların mimari ürün değerlerini tartışmayı amaçlamaktadır. Söz konusu tartışma, Seamon'ın, dünya ve insanın daima birlikte var olduğu ve sadece bütüncül ilişkiler açısından yorumlanabileceği [1] şeklindeki ifadesi ekseninde gerçekleştirilecektir. Bu durumda tez boyunca, geleneksel mekanların mimari ürün değerleri, toplumsal arka planıyla birlikte, yerleşim ölçeğinde ele alınacaktır. Günümüz yerleşimlerinde hızla yok olan, yok edilen geleneksel yerleşimleri korumanın, belgelemenin gerekliliği ve aciliyetine vurgu yapmakla birlikte, aynı zamanda geleneksel yerleşimlerin, 'insan' tarafından oluşturulan bir 'mimari ürün' olarak değerlerinin ortaya konması da gerekmektedir. Geleneksel yerleşmelerin plastik etkileri üzerinden mimari ürün değerlerinin tartışılması ise nostaljik duyguların ötesine geçmektedir. Öyle ki, geleneksel yerleşimlere duyulan ilgi, 'yer'de vücut bulan "bilinçli bir kendiliğindenlik ifadesi [2]"ndan kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda ele alınması gereken 'mimari ürün', gerçekte, yer ve içinde bulunan kullanıcısı arasında gerçekleşen etkileşimin ortaya koyduğu sonuç üründür. Dahası sonuç ürün, birbirinin aynısı olan dört duvarın tanımladığı mekan gibi, içinde bulunan kullanıcısının çevresiyle kurduğu ilişki sonucu farklılaşmaktadır. Eyüce, bu durumu;

"aynı doğal/coğrafi yöreyi paylaşan farklı kültür birikimlerine sahip geleneksel toplumlar doğal çevre ile farklı biçimlerde etkileşerek, doğa ile uyumlu fakat birbirinden farklı özelliklerde mimariler geliştirirler. Bunun anlamı farklı kültürlerin birbirlerinden farklı yapı ve mekan geleneklerine ulaştıklarıdır [3]"

şeklinde ifade etmektedir. Bir başka anlatımla, aynı tanımlı mekan farklı kullanıcılar eliyle, ‘yer’e özgü değerler sabit kalmak şartıyla, farklı türde organize edilmektedir. Her yeniden düzenleyiş, ‘yer’ içinde bulunan kullanıcının günlük hayat ve deneyimlerinin yanı sıra, toplumsal ilişkiler ağına bağlı olarak da gerçekleşmektedir. Böylelikle kullanıcı, kendisine ait değerler ve ‘yer’e has özelliklerin etkileşimi sonucu, bir yaşam kabuğu etrafında sarmalanmaktadır. Kullanıcının sarmalandığı yaşam kabuğu, Seamon’da, ‘yaşam dünyası’ olarak adlandırılmakta, günlük yaşamın temposu ve akışına işaret edilerek, hem sıradan hem olağandışı, hem günlük hem şaşırtıcı olanı içerdiği ifade edilmektedir [1]. Buna bağlı olarak, ana çerçevesi aynı olan birbirinden farklı bu mekanların, temelde görsel algı prensiplerine kendiliğinden sahip olsalar da, mekan ile içindeki kullanıcısı olmayan, kendisine dışardan bakan özne arasında ilişki kururma başarısı her birinde farklı olmaktadır. Bu farklılık, verili olan nesnenin kendisine dışardan bakan özne üzerinde bıraktığı etkiden kaynaklanmaktadır. Her etkilenim mekanı karakterize eden ‘ruh’ aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu doğrultuda ‘mekanın büyüsü’nü ortaya koyan, bir başka ifadeyle özne-nesne arasında etkilenime sebep olan kanalları aramak ise, yaşam kabuğunun mimari birikim ve toplumsal katmanlarını çözümlmeyi beraberinde getirmektedir. Ancak tek başına yeterli olmayan bu çözümler, yaşam kabuğu, zaman ve ‘yer’i aşan ‘ruh’un mekanla bağıntısında, her insanlık haline uygun davranışlar üzerinde düşünülmesini gerektirmektedir.

Bu çalışmada, Koramaz bölgesi geleneksel yerleşimleri örneklem alan olarak seçilmiş ve örneklem alanda, görme edimi yoluyla, özne-nesne ilişkisinin kurulduğu ‘kentsel durum’lar tespit edilmiştir. Bir yanda insanın her şeyin ölçüsü olduğu, diğer yanda yere özgü tasarlama ve inşa edilme süreçlerinin varlığı göz önüne alındığında kentsel durumların analizi, mekânsal bir okumanın yapılmasını gerektirmektedir. Mekan okuma, kullanıcı olmayan okumayı yapacak öznenin, okunacak nesneyi, mekan, zaman ve yaşam arasında meydana gelen karşılıklı etkileşim sürecinin bir bütünü olarak algılamasını gerektirmektedir [4]. Bir diğer yandan da, algılanan nesnenin, salt ‘görülenden’ ibaret olmaması, özneyi bir takım yorumlama ve çözümlerlere götürmektedir. Bunu yaparken, verili olan nesnenin gerçekte, “içsel kanunları ve ilişkileri” olduğu varsayılmaktadır [2]. Bu varsayımdan yola çıkarak, yaşam kabuğunun okunması, geleneksel yerleşimlerde kullanıcının en etkin olduğu sokak mekanında gerçekleştirilecektir. Bir başka ifadeyle, insan hareketinin ve ‘tasarlama’ eyleminin

okunabileceği bir doku meydana getiren gündelik yaşamın geçtiği sokaklar, kentsel durumların yaratıldığı ve mekânsal okumanın yapılacağı üç boyutlu düzlem olarak kurgulanmaktadır. Bu kurgu, en uyumlu dolu-boş ilişkisinin sağlanacağı biçimde biraraya getirilen [3] geleneksel bir yerleşim dokusunda var olmaktadır. Dolu hacimlerin yapı birimlerine, boş hacimlerin ise yapı dışında kalan ve sirkülasyon ögesi olan sokaklara denk geldiği varsayılırsa, yapı birimleri iç mekanları, hareket eyleminin mekanı olan sokaklar da dış mekanları meydana getirmektedir. Dolayısıyla iç ve dış mekanı birbirinden ayıran bir sınır ögesinin varlığı söz konusudur. Sınır ögesi, iç mekanı oluşturan yapı birimlerinin dış ile, yani sokakla kavuştuğu noktada bulunmaktadır. Bu durum, yapı birimlerinin sokağa bakan cephelerini bir sınırlayıcı öge olarak kıymetli kılmaktadır.

Ancak gelenekler aracılığıyla yere özgü değerlerin tasarlama eylemine katıldığı iç ve dış mekan arasında, uzamsal açıdan tam bir ayrışma bulunmamaktadır. Böylelikle mekan, “beden tarafından mesken edinilen, kavranan ve üretilen bir olgu [4]” haline dönüşmektedir. Mekanın kavranması, dahası üretiliyor olması, kullanıcı ve yer arasındaki etkileşime işaret eden mekan ve onun sınır ögelerine, bilinçli ya da değil, kullanıcının birtakım kodlar yüklemekte/geçirmekte olduğu anlamına gelmektedir. Dahası geçirilen kodların kapsamı, mekanın ‘ruh’unu oluşturan her insanlık haline uygun davranışlar olarak belirlenmektedir. Bu tez kapsamında insan yaşamına ait izlerin en rahat okunabileceği doku olan sokak mekanı ve dolayısıyla, yapı dış cephesinin biraraya gelmesiyle oluşan kurgu, kodların geçirildiği mekânsal düzlem olarak ele alınacaktır. Ki bu durum, okuma yapacak öznenin, geleneksel ‘yer’de ‘içsel kanunlar ve ilişkiler’ ekseninde çözümleme yapması ile örtüşmektedir.

Örnekleme alanında da, yapı dış cephesi ile sürekli bir akıntı halinde devam eden yol hattı boyunca bu kodların yüklü olduğu çeşitli ‘ayrış[a]mama’lar halinde var olan ‘kentsel durum’lar bulunmaktadır. Belirtilmesi gereken nokta, ‘ayrış[a]mama’lar halinde olma durumunun, sadece fiziksel olarak iç ile dışın birbirinden kop(a)maması değil, aynı zamanda, iç-dış arasında var olan yaşam(lar)ın birbiri içine geçmesini/kesişmesini/çakışmasını da temsil ettiği. Yürekli’nin de belirttiği gibi, çevreye ilişkin görsel özelliklerin tümü, bileşenler arası ilişkiler ve bileşenlerin bütünlü ilişkilerinin değerlendirildiği bir denklem olarak ele alınmalıdır [5]. Böylelikle yapının kendisi, yapı dış cephesi, yol ağı ve bunlardan başka meydana gelen ‘ayrış[a]mayan’

yüzeylerin tümü, bütünle ilişkileri kapsamında, sokağın tekrar ve tekrar anlamlandırılmasını gerektirmektedir. Birbirleriyle ilişkileri kapsamında ise, ortaya çıkan ‘ayrış[a]mayan’ yüzeyler kilit bir rol oynamaktadır. İçerisi ve dışarısi arasında meydana gelen böyle bir bölünme süreci, daima üçüncü bir uzamı ortaya çıkarmaktadır [6]. Ki, iç ve dış arasında meydana gelen üçüncü uzam, sınırlar tarafından çevrelenmiş boşlukta var olmakta ve karakterini, “üzerinde bulunduğu bölgeden ve uzunlukları boyunca yer verdikleri işaret öğelerinden almaktadır [7]”. “Doğrudan doğruya tasarlanmayan, başka bir mimari yapının kaçınılmaz bir yan sonucu olarak ortaya çıkan bu uzam [6]”, diğer yapılar arasında, göze çarpan mekanlar yaratarak görsel algıyı netleştirmektedir [7]. İç-dış ilişkisi sonucunda meydana gelen böyle bir mekan, öznenin kendisi olan kullanıcının davranışları ile şekillenmektedir. Bu durum ‘yer’de bulunan yaşantının anlatımını gerektirse de, bir yandan da davranışların dünya üzerinde genelgeçer olmasına gönderme yapmaktadır.

İç ve dış arasında görsel algı tarafından seçilen bu tür mekanlar, bir önceki yüzyılda sürdürdükleri canlı hayatın izlerini taşıyan Koramaz bölgesi geleneksel yerleşimlerinin sokak ağlarında aranacaktır. Yerleşimlerin sahip olduğu sokak ağı, sadece geçilip gidilen/ulaştırılan/bağlayan bir kurgu değil, daha öte, ‘ayrış[a]mayan’ yüzeyler halinde var olan bir doku meydana getirmektedir. Sokağın bu ‘ayrış[a]mayan’ yüzey halinde olma durumu, genellikle kıvrımlı bir hat izleyen sokak ağına eklenen/ bağlanan/niş oluşturan/arada kalan/ arada olan/genişleme eğilimi gösteren/arta kalan/kotlar arası bağlantıyı sağlayan/çıkılmaz ile sonlanan durumların varlığı ile zenginleşmektedir. ‘Sokak içinde yer alan ayrış[a]mayan yüzeyler’in ruhunu anlayabilmek, “ideal olanı ortaya çıkartma sürecini gerektirerek; bir ağ ilişkisi içinde bağlamına göre değişen yeni bir görme biçimi [4]” ile gerçekleşmektedir. Bu yeni görme biçimi, kullanıcının geleneksel mekana yüklediği/geçirdiği kodların deşifre edilmesine referans vermektedir.

Yukarıdaki açıklamalara bağlı olarak, ‘sokak içinde yer alan ayrış[a]mayan yüzeyler’ tez açısından değerlendirildiğinde, mimari ürün olarak sokağa kattıkları değerlerin yanısıra, genelgeçer tasarım kabulleri üzerinden kıymetlerinin sorgulanması da gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda ilgili üç boyutlu düzlemlerin, bilinçli ya da değil, kullanıcı tarafından geçirilen ‘kod’larla ürediğini göstermek üzere *Pattern Language*’in kalıp dilinden faydalanılacaktır. Ancak bu, basit bir eşleştirmeden öte, bir tasarım yöntemi/aracı olan *Pattern Language*’in, mekan okuma aracı/yöntemi olarak

kullanılmasıdır. Önemle vurgulanması gereken *Pattern Language*'in bir ön kabul olarak tezde yerini alacağıdır. Ön kabul olması ise, *Pattern Language*'in gözardı ettiği ve etmediği ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Buna göre, *Pattern Language* mekan organizasyonunda, kullanıcı ve onun yaşam dünyasını gözetmektedir. Fakat bir yandan da zaman ve mekandan bağımsız bir şekilde, dünya üzerinde her 'yer'de geçerli olabilecek her insanlık haline uygun bir takım tasarım kararlarından yola çıkmaktadır. Bu ön kabule ek olarak belirtilmesi gereken ikinci nokta ise, *Pattern Language* ve tez kurgusu arasında benzerliklerin bulunduğudır. Yerleşim kurgusunda, her ögenin varlığına neden olanın işlev ve kullanım değerinden ziyade algı değeri olduğu, geleneksel çevrelerde insan davranışlarına yönelik sahnelerin kurulduğu ve '*Pattern Language*'in tanımladığı kalıpların da insan, eğilim ve davranış temelli olduğu gerçeği, tez kurgusu ile ortak bir nokta oluşturmaktadır. Dahası *Pattern Language* içinde tanımlanan kalıplar, özne ve nesne ilişkisini baz alarak mekanın karakteristiğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Üstelik *Pattern Language*'de sık sık geleneksel toplumlara atıfta bulunulmakta, onlara ait mekan kurguları ve insan davranışları üzerinden örnekler verilmektedir. Bu, bir tasarım yöntemi ya da önerisi değildir. Bu, daha çok, mevcut yapıları çevrede sonuç ürünün insanla kurduğu ilişkinin belirlenmesine yönelik bir durum tespiti yapmaktır. Nitekim Koramaz Bölgesi yerleşimleri bir tasarım süreci ile oluşmamışlardır. Böyle bir süreçten geçmemelerine rağmen yerleşimlerde bulunan 'sokak içinde yer alan ayrış[a]mayan yüzeyler', zamandan bağımsız bir mekanda olsa bile, kullanıcı olan 'özne'nin duygu, düşünce, eğilim, deneyim ve davranışlarına uygun birtakım insanlık hallerini sağlamaktadır. Bir diğer ifadeyle, *Pattern Language*'in ortaya koyduğu kalıplar, insanı kendine temel alarak, mekan üretimi açısından ele alınmaktadır. Tez açısından değerlendirildiğinde ise tam tersi bir bakış açısıyla, 'sokak içinde yer alan ayrış[a]mayan yüzeyler'e ait zengin içeriği deşifre etmek üzere '*Pattern Language*' aracı kılınacaktır.

Bu çalışma boyunca mekânsal beğeniye yol açanın, 'coğrafya ve zaman' her ne olursa olsun, bilinçli ya da değil, insanın olduğu her yerde geçerli olan her türlü mimari üretimin, şekilden şekile girse bile, daima sabit kalan bir 'ruh'u olduğu savunulacaktır. Bu "ruh"a ait bir takım işaretler, *Pattern Language*'in kalıp dili kullanılarak, Kayseri kent merkezinde geleneksel kent dokusunun kaybolması, geçmişten gelen izlerin



parçalar halinde bulunması ve bir bütünlük teşkil etmemesi sonucu örneklem alan olarak seçilen Koramaz Bölgesi geleneksel yerleşimlerinde aranacaktır.

Erciyes Dağı'nın kuzeydoğusunda konumlanan Koramaz sıradağ dizisinin [8] batısında kalan Koramaz bölgesi, Derevenk Vadisi, Gesi Vadisi ve Ağırnas Vadisi'nden meydana gelmektedir. Üç derin yarık tarafından oluşturulan bu vadi sisteminin çevresinde, içinde, yamaçlarında önemli yerleşim alanları konumlanmaktadır. Buna göre; Derevenk Vadisi Kayseri-Sivas karayolunun 6. kilometresinden başlamakta ve Koçdağı eteklerinde son bulmaktadır [9]. Germir, Tavlusun (Aydınlar), Derevenk köyü, Reşadiye (Erciyes) ve Zincidere köyü Derevenk Vadisi'nde bulunan yerleşimlerdir. Gesi Vadisi Kayseri-Sivas karayolunun 16.'nci kilometresinden başlamakta ve Koramaz Dağı eteklerinde son bulmaktadır [9]. Mancusun (Yeşilyurt), Gesi, Efker (Bahçeli), Darsiyak (Kayabağ), Nize (Güzelköy) ve Salkuma (Gürpınar) köyü Gesi Vadisi yerleşimlerindedir. Ağırnas Vadisi ise, Kayseri-Sivas karayolunun 18.'inci kilometresinden başlamakta ve İvriz bölgesinde sona ermektedir [9]. Ispıdın (Bağpınar), Vekse (Özlüce), Dimitre (Turan), Ağırnas, Küçükbürüngüz, Üskübü (Subaşı) ve Büyükbürüngüz köyü Ağırnas Vadisi'nde bulunan yerleşimlerdir. Özellikle belirtilmesi gereken ise, yerleşimlerin, yukarıda parantez içinde verilen yeni isimleri yerine, 19. yüzyılı kapsayan bu çalışmanın doğası gereği, özgün isimlerinin kullanılmasının, bu çalışmanın yazarı tarafından tercih edileceğidir.

Koramaz Bölgesinde bulunan vadi yerleşimleri, sakinlerinin oluşturduğu yaşam kabuğu göz önüne alınarak, hem kırsal aktivitenin getirdiği sonuçlar bağlamında hem de Kayseri'nin kentsel bağlamıyla olan uzantılı ilişkilerle ortaklıklar düzeyinde sorgulanacaktır. Araştırmaya konu olan yöre, aşağıda belirtilen ortaklıklar bağlamında ele alınacaktır.

- **Coğrafi ve Genel Parametreler:** İlgili yerleşimler, kimi zaman vadi yamaçlarında/yamacında kimi zaman vadi içinde kimi zaman da vadi bitiminde düzlük alanda konumlanmış olsa da aynı mimari dile sahiptirler. Koramaz Bölgesi sakinleri, genellikle bir akarsu tarafından ikiye ayrılmış bir yerleşim kurgusu içinde, vadi yamaçları üzerine oturttukları yapılar silsilesi ve kendine özgü yol ağı ile çevrili bir sistem içerisinde hayatlarını sürdürmektedir.

- Mimari Doku:** Yerleşimlerde genellikle bir avlu ile çevrelenmiş konutlar, mahalleleri meydana getirmektedir. Topoğrafyaya uygun bir şekilde kıvrılan dar yol sistemi, bir ibadet mekanı ya da eğitim mekanı etrafında genişleyerek meydanlaşma eğilimi göstermektedir. Yöre köyleri, bu dokuya eklenen bezirhaneler, değirmenler, köprüler, dükkanlar ile zengin bir silüet çizmektedir. Kayseri yöresine has olan taşın yapı malzemesi olarak sık sık kullanıldığı yerleşimlerde, genellikle kübik bir geometri egemendir. Bu kübik geometri bazen üçgen bazen de dikdörtgen çıkmalarla ve ahşap veya taş payandalarla zenginleştirilmektedir. İnsan eliyle yapılmış bu doku, Erciyes Dağı'nın bir getirisi olarak volkanik-tüf kayaç özellik sayesinde kaya oyma mekanlar, mağaralar ve yer altı şehirleri ile zenginleşmektedir. 19. yüzyıl itibari ile kentsel kurgu açısından Kayseri kent merkezi ile yarışabilecek konumda olan örneklem köyler, kırsal alanda olmasına rağmen Kayseri kent merkezinde yer alan konut ve sokaklardan çok da bir farklılık göstermemektedir. Kırsal alanda kentsel görünüme sahip olan bu doku, 19. yüzyıl kayıtlarında 'karye' yani 'köy' olarak geçmektedir. Ancak yerleşimler çevre karakteri açısından kentsel bileşenlere sahip olup, kentsel nitelik taşımaktadır. Ayrıca yerleşimlerin sahip olduğu gelişmiş sosyal hayat da, yansımaları gösterdiği mimari aracılığıyla, köy dokusunu daha 'kentsel' kılmaktadır. Bu anlamda Koramaz Bölgesi yerleşimlerinin, sakinleri tarafından oluşturulan yaşam kabuğu nedeniyle, zaten 'köy' olmadığını söylemek doğru olabilir.
- Sosyal ve Ticari Aktivitenin Belirleyiciliği ve Değişim:** Geleneksel bir köy kurgusunda hakim olan ekonomik unsur tarımsal faaliyet olmasına rağmen, tarım topraklarının kıraç ve veriminin az olması nedeniyle [8], ilgili çalışma alanında tarıma ek olarak ticaretle de uğraşmıştır. Bunun sonucunda yerleşimler zenginleşmiş, yaşam biçimi de olağan köy hayatına göre farklılaşmıştır. Ancak günümüz itibari ile Kayseri Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı birer mahalle konumunda olan köyler, yenileşmenin yoğun baskısı altındadır. Buna rağmen, geleneksel dokunun önemli bölümü mevcuttur.

Sonuç olarak, Koramaz vadi sisteminde bulunan yerleşimler, özgün dokularını Kayseri kent merkezinden daha iyi bir şekilde koruyarak günümüze ulaşan geleneksel yerleşim sistemine sahip olup, tarihi birikimin okunabildiği özgün yerler olarak yaşamını

sürdürmektedir. Daha da ötesi, pitoresk özellikleri açısından Kayseri kent merkeziyle yarışacak düzeyde bir mimari birikime sahiptirler.



Şekil G.1. Koramaz Dağı ve Vadilerin uydu fotoğrafı.

Vadi yerleşimlerinde yapılacak olan mekan okumasının yanı sıra sınırlı bir belgeleme amacı da taşıyan bu çalışma, 19. yüzyılın her türlü karmaşası içinde taşranın/taşralının geçirdiği evrimi ve bunun, yaşanan yere/yapılı çevreye yansımalarını ortaya koyması açısından da bir kapı aralamayı hedeflemektedir.

Küçük Asya olarak da bilinen alanın bir parçasını oluşturan örneklem köyler, günümüzde yenileşme baskısı altında olsa da, bir zamanlar var olan yaşam kabuğuna ait izleri, birikimleri üzerinde taşımaktadır. Bu birikimin tespit ve anlaşılmasına yönelik olarak kaynak taraması ve saha araştırması olmak üzere iki aşamalı bir metodoloji izlenecektir.

**1.Kaynak taraması:** Anadolu’da geleneksel köy kurgusu üzerine yapılacak okumalar, örneklem köylerin doku kurgusunun anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca Anadolu’ya özgü Osmanlı kırsal hayatının bir sorgulaması gerçekleştirilecek ve yörenin, bu hayat içerisinde nerede durduğu, üstlendiği rolün ne olduğu hakkında bir karşılaştırma yapmaya imkan sağlanmış olacaktır. Böylelikle sakinleri tarafından kurgulanan yaşam kabuğu anlaşılmaya çalışılacaktır.

**1a.Arşiv araştırması:** Erciyes Üniversitesi bünyesinde hizmet veren KAYTAM(Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi), KAYHAM(Kayseri Araştırma ve Uygulama Merkezi-Kayseri Hafıza Merkezi) gibi yerel ölçekli merkezlerde bulunan dokümanlar yoluyla yöre hakkında daha önce yapılmış çalışmalar biraraya getirilecektir. Bunun yanı sıra, Yunanistan’da mübadeleden sonra göçmenlerin anılarını derleyen bir merkez kurulmuştur. Kısa adı CAMS(Center for Asia Minor Studies) olan Küçük Asya Araştırmaları Merkezi de konu ile ilgili önemli bir kaynaktır.

**1b.Sözel kaynak:** Çalışma alanında, yörede doğup büyümüş insanlarla yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler birleştirilerek, yörenin geçmişi hakkında genellemelere ulaşılabilmektedir. Ayrıca, mübadele ile vatanlarını bırakan insanların köyleri hakkındaki anılarının derlendiği yayınlar da yöre hakkında önemli ipuçları içermektedir.

**1c.Yazılı kaynak:** 19. yüzyılda Küçük Asya’yı ziyaret eden, Kayseri ve çevre köylerini de gezi güzergahına dahil eden pek çok seyyah bulunmaktadır. Bu seyyahlar, gezdikleri alanlar hakkında tanımlamalarda bulunmuş, nüfusun yanı sıra köylerin sosyal ve fiziksel özellikleri açısından da bilgiler vermişlerdir.

**1d.Görsel Belgeler ve haritalar:** Elde edilen bilgiler dışında, yöreye ait eski fotoğraflar da çalışmaya kaynaklık edecektir. Buna ek olarak, bölgedeki yerleşim alanının ve yapılı çevresinin daha iyi anlaşılabilmesi için 1/25000’lik haritalar ve 1/1000’lik halihazır paftalardan yararlanılmıştır.

Bölgenin öncelikle 1/25000’lik harita aracılığı ile vadideki yerleşimi analiz edilmiş, ardından 1/1000’lik hali hazır harita yoluyla yerleşim dokusu incelenmiştir. Fotoğraflama işlemi gerçekleştirilirken haritalardan yararlanılmıştır.

**2.Saha Araştırması:** Belgeleme işlemi için bir kırsal yerleşim envanteri hazırlanmıştır. Bu envanter formunda mimari yapılar değil, kentsel durumlar saptanmıştır. Hazırlanan kırsal yerleşim envanteri yöreyi tanımak adına bir araç olarak kabul edilmektedir.

**2a.Pattern Language'in algılanması:** *Pattern Language*, ele aldığı pek çok konuyu mekan başlığı üzerinden tartışmaktadır. Bu nedenle *Pattern Language*'in söylediklerini anlatmak için mekan kavramı seçilmiştir. Ancak bir mekan üretmek üzere değil, tam tersi bir bakış açısıyla, üretilmiş bir mekanı yeni bir okumaya tabi tutmak için *Pattern Language* içinde bulunan kalıplar kullanılacaktır. *Pattern Language*'in tanımladığı 253 kalıptan, 'Ev Kümesi (37-House Cluster)'; 'Yeşil Sokaklar(51-Green Streets)'; 'Havuzlar ve Akarsular(64-Pools And Streams)'; 'Pozitif Dış Mekan(106-Positive Outdoor Space)'; 'Giriş Geçişi(112-Entrance Transition)'; 'Yollar ve Hedefler(120-Paths and Goals)'; 'Yol Şekli(121-Path Shape)'; 'Etkinlik Cepleri(124-Activity Pockets)'; 'Yaklaşık Olarak Ortada Bir Şey(126-Something Roughly In The Middle)'; 'Merkezde Ortak Alanlar(129-Common Areas At The Heart)'; 'Bir Sahne Olarak Merdiven Boşluğu(133-Staircase As A Stage)'; 'Açık Merdivenler(158-Open Stairs)'; 'Bina Kenarı(160-Building Edge)'; 'Sokak Pencereleri(164-Street Windows)'; 'Oturma Noktaları(241-Seat Spots)'; 'Ön Kapı Bankı(242-Front Door Bench)' başlıklı kalıpların kullanılması sosyal yerleşim mekanını betimlemeye yardımcı olacaktır.

**2b.Mekanın okunması:** Yörenin hazırlanan envanterler yoluyla tanınması, örneklem alan içinde bulunan köylerde 'sokak içinde yer alan ayrış[a]mayan yüzeyler'in seçilmesine olanak verecektir. Böylelikle *Pattern Language*'de yer alan 253 kalıp arasından seçilen yukarıdaki 16 kalıp aracılığıyla, 'sokak içinde yer alan ayrış[a]mayan yüzeyler'in ruhuna ilişkin betimlemeler yapılacaktır.

Yukarıda değinilen tez kurgusu kapsamında birinci bölümde, Koramaz bölgesi sakinlerinin nasıl bir yaşam kabuğu içinde var oldukları ortaya konacak, bir diğer ifadeyle bu çalışmanın yapılacağı sahenin kurulması gerçekleştirilecektir. Bu özel sahne, dünya üzerinde nerede durduğumuzun ve durduğumuz 'yer'in aslında neresi olduğunun kavranması adına yapılmış bir tür oyun alanı gibidir. 'Yer'e ait 'sokak içinde yer alan ayrış[a]mayan yüzeyler'in ortaya çıktığı zaman-mekan örgüsü, dünyayı gören, algılayan ve yaşayan kullanıcının 'yer' ile kurduğu ilişkiyi anlamak adına yapılmış bir döküm olarak kabul edilmiştir.

‘Yer’in konum olarak belirlenmesinin ardından bölüm 2’de, sokağın anlamlandırılmasını sağlamak üzere gerekli alt yapı oluşturulacaktır. Böylelikle sokağı karakterize eden fiziksel ve sosyal ilişkiler çözümlenmeye çalışılacaktır. Kurulan altyapının ‘yer’e ait değerler ile çakışımının sağlandığı bölüm 3’de ise, iç-dış ilişkisi doğrultusunda biçimsel değerlendirmelerde bulunulacaktır. Sokağın içeriğini çözümlenmeye yardımcı olacak bu adım, bir mimari ürün olarak sokağın fiziksel görünümünü sunacaktır. Bu görünümünden hareketle, kullanıcıyı sarmalayan yaşam kabuğu doğrultusunda, mimari üründe tasarım kabullerine ilişkin noktasal ilişkiler, *Pattern Language* aracılığıyla analiz edilecektir.

# 1. BÖLÜM

## SAHNENİN KURULMASI

### “YER” OLARAK KORAMAZ BÖLGESİ YERLEŞİMLERİ

Bu bölümde ‘yer’in anlamsal katmanı sorgulanacaktır. Bu sebeple inceleme alanına ilişkin sosyal ve fiziksel çevre kabuğu, diğer bölümlerle bağlamsal bir bütünlüğün sağlanabilmesi için ayrıntılı olmasa da, tez içeriğini tamamlayacak şekilde ele alınacaktır. Seçilen konu başlıkları ‘yer’ katmanının temel niteliklerini belirlemek amacının dışında yer-zaman-mekan örgüsünün temel ayakları olarak işlev görecektir ki, bu ayaklar aynı zamanda düşünsel araçlar olarak kabul edilebilir. Zaman ve mekân kavrayışlarının yer bağlamından çıkarılması, başka bir deyişle bu kavramların yerlerinden edilerek evrensel bir kategori olarak kavranması genellikle mimarlık alanında ‘yersizleşme’ sürecinin ana kaynağı olarak görülmektedir. O yüzden tezde öncelikle bu bağlamlar birbirinden koparılmadan ‘yer’ kavramı zaman-mekan kavramıyla harç edilerek, inceleme alanın tarihsel döngüsünde önce ‘yer[li-]leş[-tir-]me’ olgusu analiz edilecektir. Bu, aynı zamanda çevreyi var eden şeyler üzerine yeniden düşünmek, bunların niteliklerini kendi varoluşsal gereklilikleri içinde saptamak ve yerlerin karakterini tespit etmek anlamına gelmektedir ki, asal çerçeveyi belirleyen de kısaca ‘yerin ruhu’dur. ‘Yerin ruhu’ Schulz’a göre, yerin karakterinin belirlendiği atmosferi anlatmaktadır [10]. Pallasmaa ise, yere ait imgenin önemine dikkat çekmektedir [11]. Ancak son günlerde ‘yer’ kavramının eleştirildiği de bilinmektedir. Örneğin Tanyeli, yeri kutsamayı bir kenara bırakarak, bunun bazı tehlikelerine işaret etmenin gerekliliğini vurgulamaktadır [12]. Tez kurgusu açısından değerlendirildiğinde ise ‘yer’ kavramı, üretilmiş mimarlık ürünleri için düşünsel araç olarak kullanılacaktır. Bir başka anlatımla günümüzde eleştirilen ‘yer’ kavramı, tez kurgusunda, bir sosyal yerleşim mekanı yarattığı için önemli olarak kabul edilmektedir.

Bu durum zaman-mekan-yer bağıntısındaki sıyrılıklar aracılığıyla üretilmiş mimari ürün için her insanlık haline uygun tasarım kabullerinin saptanmasına yönelik veri sağlamaktadır. Bu doğrultuda öncelikle tezde ‘yer’ kavramı ve ‘yer’i yerleştiren halkın öznel mekan kurgusundaki fiziksel ve zamansal kopuşlar çevresel ölçekte değerlendirilecektir.

### **1.1. Kentsel ve Kırsal Ayrışmalar-Etkileşimler**

Bu başlıkta, Osmanlı ülkesinde bulunan köyler için genel geçer olabilecek yerleşim dokusu ve sosyal düzeni hakkında bilgi verilecektir. Osmanlı’da gündelik hayatın çerçevesi içerisinden bir bakışla bakıldığında kentli ya da köylü yaşamına ilişkin dizgiyi Cerasi’nin tanımıyla kısaca cevaplamış olmaktadır. Onun tanımıyla; Osmanlı topraklarında yaşayan insanların geçimlerini sağlayabilmeleri için yaptıkları uğraşlar göz önüne alındığında, bütün Osmanlı kentlileri biraz köylü, ‘bütün Osmanlı köylüleri ise biraz kentli’ olarak tanımlanmaktadır [13]. Nitekim Osmanlı’da yaşayanlar için en yaygın çalışma ve kazanç olanağı yerel ve bölgesel ticaret alanı olup [14], kentlerde çoğu aile bahçelerinde ihtiyaçlarını karşılamak için tarımla da uğraşmaktadır [15]. Kırsal toplum ise, yağmura bağlı olarak tarım yapılabildiğinden ve sulama düzenlemeleri olmadığından, zamanın gereğine göre tarımdan hayvancılığa, hayvancılıktan tarıma geçiş yapmaktadır [16]. Köylerde bir ailenin işlettiği çiftin temel iktisadi birim [14] olarak kabul edilmesinin yanında bir Osmanlı köylüsü aynı zamanda, yerel imalathanelerinin ürünlerini de satmaktadır ve bu durum, ticaretin sadece kentlilerin elinde olmadığına işaret etmektedir [14].

Tarihsel sürece kısaca değinilecek olursa; kentlerin görece küçük olduğu 16. yüzyılın başlarında nüfusun büyük çoğunluğu kırsal bölgelerde yaşamaktadır [14]. Köy toplulukları, iletişimin çok az olduğu, yollardan belli bir mesafe uzaklıkta dağlık alanlarda hayatlarını sürdürmektedir [15]. Kırsal alanda yaşayan bu nüfus kitlesi su, bitki, toprak gibi doğal kaynakların kullanımına yönelik olarak paylaşımları gerçekleştirmekte ve su kanallarının temizliği, bakımı gibi ortak sorumlulukları paylaşmaktadır [17]. Ayrıca kırsal bölgelerde, genellikle bir köy, diğer kasaba, köy ve oymaklarla paylaşılan bir ya da birden fazla mezraya sahiptir [18].



Kendisini, kırsal alandan anıtsal yapılarla ayırt ettiği [13] ileri sürülen kentte olduğu gibi, bir Osmanlı köyünde de konut, ekonomik etkinlikler ve dini-kültürel etkinlikler olarak üç işlevsel gruba rastlanmaktadır. Anadolu köylerinde genellikle merkezin yerini tespit eden cami [19] ya da dini kompleks çevresinde kurulan pazar nedeniyle, çoğu zaman köyün gelişip büyümesi sağlanmaktadır [16]. Ayrıca aşıkların destan ve hikayeler anlattığı tekke toplantılarına hizmet veren tekke ve zaviyeler [18], köylerde bir başka toplanma mekanının varlığına işaret etmektedir. İnsan davranışı ile yapı ve doğal çevre arasındaki etkileşim [20] doğrultusunda köylülerin çoğu evlerini dağ eteklerindeki oyuklardan yararlanarak inşa etmektedir [15]. Buna ek olarak köyler su kaynaklarının bulunduğu yere göre konumlanmaktadır ve çevresinde konumlandığı akarsuyu ulaşım amaçlı kullanmaktan öte, içme suyunun pınarlardan, sulama ve temizlik amaçlı olarak kullanılan suyun ise derelerden alınması sağlanmaktadır [17].

Kentle kırsal kesim arasındaki kültürel farklılık, ekonomik farklılığa göre daha belirgindir [14]. Bir Osmanlı kentlisi kendisini loncasıyla ilişkili olarak, bir Osmanlı köylüsü ise kendisini köy cemaatinin üyesi olarak tanımlamakta ve aile dışındaki yaşamına, bu gruplara üyeliğin getirdiği sorumluluklar hakim olmaktadır [15]. Kendi köyünden başka yakın çevredeki otlakları, komşu köyleri algılayan Anadolu köylüsü için, bu sınırlı çevre içinde, payitaht İstanbul'un zihinlerinde önemli bir yeri bulunmakta ve kadiya çıkmak, pazara gitmek ya da cuma namazını büyük camide kılmak için kente gitmektedir [14]. Cerasi, Osmanlı yerleşim birimlerinde, aktif kamu yaşamına dikkat çekmektedir [13]. Nitekim cami, halkı belirli vakitlerde bir araya toplayan, karşılaşmaların, tanışmaların gerçekleşmesine sebebiyet veren ve böylece çeşitli haberleşme olanaklarının sağlandığı sosyal bir kurum olarak da hizmet vermektedir [21]. İlgili yörenin tarımsal üretim yapısını yansıtan pazar yerleri ise, çoğunluğu besin maddesi olan çok az çeşit mala ayrılmakta [16] ve Osmanlı yönetimi, köylülerin ürünlerini en yakın pazara götürmelerini istemektedir [16].

Mahalleye girip çıkanı bilmek istemek, evlere yabancıların girmesini hoş karşılamamak [14], köylerde yer alan topraklarda hasat zamanı komşular arası yardımlaşmanın gerçekleşmesi [14], Osmanlı kentlisi ve köylüsü için komşuluk ilişkilerinin önemini göstermektedir. Ayrıca düzenli olarak gidilen hamamlar da, haberleşmenin yapıldığı bir diğer önemli toplumsal merkez olarak kabul edilmektedir [15]. Kırsal alanda da bulunan sıbyan mekteplerine çocuklar, cuma günü ve dini bayramlar hariç, haftanın her günü

gitmekte, bu öğrencilerden gelir durumu iyi olan ailelerin çocukları eğitimlerine devam etmekte, gelir açısından orta sınıfa ait çocuklar ise ya baba mesleğine ya da başka bir mesleğe yönlendirilmektedir [15]. Osmanlı kentlisi/köylüsü için ramazan ve kurban bayramı gibi dini bayramlar, baharın gelmesinin kutlandığı mevsim şenlikleri ve hac görevini yerine getiren hacıların eve dönüşlerinin gerçekleşmesi yılın akışı içerisinde önemli olaylar silsilesini meydana getirmektedir [15].

## 1.2. “Yer”in Çehresi: Köyler ve Koramaz Bölgesi

**1.2.1. Koramaz Bölgesi’nde Demografik Yapı:** Lewis, Anadolu’nun büyük çoğunluğunun Müslüman olmasına rağmen, kırsal kesimdeki dini inançların heterodoks olduğunu ileri sürmektedir [15]. Nitekim Koramaz Bölgesi kırsal yerleşimlerinde de dini inanç açısından karma bir nüfus bulunmaktadır. Buna göre 16. yüzyıl itibari ile Ispıdın (Bağpınar)’da, köydeki meskun halkın %80’i; Büyükbürüngüz köyü’nde halkın %85’i; Mancusun (Yeşilyurt)’un %95’i; 1500 tarihli defterde Nekşana ismiyle kaydedilen ve daha sonra Darsiyak ismini alan köyün meskun halkının %95’i; 1500’de 32 gebran hane ve 2 müslim haneye sahip olan Germir köyünde nüfusun %95’i; Gesi’de nüfusun %75’i; Ağırnas’ın % 95’i [22] ve Zincidere’de nüfusun %95’i gayrimüslim [22] olarak kaydedilmişken Tevanasun/Tavlusun köyü, Efkere köyü, Nize köyü, Vekse köyü, Üskübü köyü, Kiçi Bürüngüs köyü, İstefena köyü gayrimüslimlerle meskun olarak tespit edilmiştir [22].

19. yüzyıla kadar Osmanlı klasik devlet sisteminde idari bir birim olarak düşünülmeyen bir köyden ziyade, belirli vergi ve angarya yükümlülüğü olan ‘köylerin’ önemi bulunmaktadır ve bu dönem boyunca nahiye, kalabalık bir köy anlamına gelmektedir [23]. Ancak 1864 nizamnamesi, birkaç köyün toplanmasıyla meydana gelen yerleşmeleri nahiye olarak kabul etmekte, 1871 nizamnamesi ise, bir yerleşim biriminin nahiye olarak kabul edilmesi için en az 500 erkek nüfusunun olması gerektiğini vurgulamaktadır [23]. Bu kapsamda Kayseri’de bulunan nahiyeleri meydana getiren Koramaz Vadisi yerleşimlerinden Ispıdın, Büyükbürüngüz, Kiçibürüngüz, Salkoma ve Dimitre’de 19. yüzyıl itibari ile gayrimüslim nüfusun kalmadığı tespit edilmiştir (bkz. Tablo 1.1.).

Tablo 1.1. Derevenk-Gesi-Ağırnas Vadisi yerleşimleri 19. yüzyıla ait nüfus bilgileri [77].

	Yerleşim Adı	Ermeni Nüfus	Rum Nüfus	Türk Nüfus	Toplam
Derevenk Vadisi	Germir	958	1476	489	2923
	Tavlusun	182	314	699	1195
	Derevenk	176	-	7	183
	İstefena	-	158	349	507
	Zincidere	-	1124	132	1256
Gesi Vadisi	Efkere	845	-	162	1007
	Gesi	11	78	466	555
	Mancusun	308	-	410	718
	Darsiyak	28	195	289	512
	Nize	244	-	137	381
	Salkuma	-	-	275	275
Ağırnas Vadisi	Üskübü	-	106	120	226
	Ağırnas	-	138	560	698
	Vekse	-	66	94	160
	Ispıdın	-	-	255	255
	Küçükbürüngüz	-	-	133	133
	Büyükbürüngüz	-	-	413	413
	Dimitre	-	-	440	440

1831-1860 tarihli Kayseri kazası nüfus yoklama defterine göre, Mancusun ve Nize’de Müslüman ve Ermeni nüfus bir mahallede; Üskübü’de Müslüman ve Rum nüfus; Büyükbürüngüz’de Daniş Ali Bey mahallesi’nde Müslüman nüfus; Ağırnas’da Müslüman ve Rum nüfus; Derevenk köyünde Müslüman ve Ermeni nüfus ikamet

etmektedir. Aynı deftere göre, Efkere'nin Çavdaroğlu, Demirci, Han ve Kuzey mahallelerinde Ermeni nüfus ve Çeşme mahallesinde Müslüman nüfus bulunmaktadır. Tavlusun'da Cami-i Kebir, Cami-i İmam Hüseyin, Yukarı ve bir mahallede daha Müslüman nüfus, bir mahallede Rum ve Ermeni nüfus, Herdem ve Uğurlu mahallelerinde Rum nüfus; Gesi'de ise Güney ve Kuzey mahallelerinde Müslüman nüfus ve bir mahallede de Ermeni nüfus yaşamaktadır. Germir'in Acı Arzaman, Balaba, Kirişci, Koyuncu mahallelerinde Ermeni nüfus, Baba Abraham, Baba Yivan, Balban, Bostancı, Karşu Kuşhane, Pehli, Şirin mahallelerinde Rum nüfus, Acısehak, Çorbacı, Sodamin mahallelerinde Rum ve Ermeni nüfus, bir mahallede de Müslüman nüfusun yaşadığı kayıtlardan elde edilmektedir. İstefena (Reşadiye)'da Küçükpapaz mahallesinde Rum nüfus, Petrov Papaz ve bir mahallede daha Müslüman nüfus; Zincidere'de bir mahallesinde Müslüman nüfus ikamet etmekle birlikte, Vasilkeşiş, Savakeşiş, Küçükoğul, Kuzey, Kirkoroğlu, Kayırçioğlu, İspiroğlu, Han, Hanbaşı, Çavdaroğlu ve Anradyaskeşiş mahallelerinde ise Rum nüfus ikamet etmektedir. Darsiyak'da ise Rum, Ermeni ve Türk nüfus yaşamakta ancak 1831-1860 tarihli Kayseri kazası nüfus yoklama defterine göre Darsiyak'ın Müslüman ve Ermeni mahallelerinden oluştuğu belirtilmektedir. Fakat aynı yüzyıla ait Teğmen Bennet tarafından hazırlanan raporda yer alan bilgilere göre Türk ve Ermeni nüfustan başka köyde Rum nüfusun varlığı da belirtilmektedir.

**1.2.2. Halklar ve Haklar:** İslam'da halk tanımını belirleyen keskin bir ifadeden söz edebilir ki, bu tanım da doğrudan erke referans vermektedir. Fıkıh'a göre, dünyada iki tür toprak bulunmaktadır. Bunlardan ilki, İslam egemenliğinde olmayan 'darü'l-harp' ülkeleri olup, ikincisi ise İslam egemenliğinde olan 'darü'l-İslam' ülkeleridir [24]. Şer'i hukuk kurallarına göre yönetilen Osmanlı Devleti'nde fethedilen darü'l harp topraklarında yaşayan ve Müslüman olmaları teklif edilen ancak kabul etmeyen kitabi toplumların zimmete girmeleri önerilmektedir. 'Ahit, anlaşma, güvence ve koruma' anlamına gelen zimmeti kabul edenlere 'Zimmi' ya da 'Ehlü'z-zimmet' adı verilmektedir [24]. Böylelikle, Osmanlı egemenliği altında yaşayan zimmiler, dinlerine göre gruplandırılarak millet statüsü kazanmaktadır [25]. Buna göre Osmanlı Devleti, Müslümanlardan sonra, en fazla Rum, Ermeni ve Yahudi milletinden olanlardan meydana gelmektedir. Kayseri'ye ait 16. ve 19. yüzyıl kayıtlarında, kentte Yahudi

nüfusun varlığına dair herhangi bir bilgi elde edilememiştir. Nitekim Kekeçoğlu, Osmanlı bünyesinde yoğunluk olarak Rumeli’de buldukları tespit edilen Yahudilere Kayseri’de rastlanılmadığını ifade etmektedir [26]. Kayseri yöresinde daha çok Ortodoks mezhebine bağlı olan Rum milleti ve Gregoryen mezhebine bağlı olan Ermeni milleti yaşamakta olup, diğer gayrimüslimler gibi, Osmanlı İmparatorluğu’nun her köşesinde uygulanan hak ve hürriyetlere sahip olmuşlardır. Ancak Osmanlı Devleti’nde zimmi grupları Müslümanlardan ayıran belirli düzenlemeler bulunmaktadır. Zimmilerin dini ve sosyal hayatlarını belirli ölçülerde sınırlayan bu düzenlemeler İslam hukukuna göre gerçekleştirilmektedir. Bu düzenlemeler arasında en belirgin olanı gayrimüslimlerin ödedikleri vergi türleridir. Bunların arasında askerlik hizmetinden muaf tutulmaları karşılığında ödedikleri baş vergisi olan cizye, fetihten önceki topraklarından yararlanmayı sürdürebilmeleri için verdikleri haraç [25] ve olağanüstü hallerde alınan avarız vergisi [27] bulunmaktadır. Bir başka düzenleme ise ibadet özgürlüklerinin sağlanması ile ilgilidir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde gayrimüslimler, ibadethanelerinde bazı kısıtlamalar dışında, istedikleri gibi ibadetlerini yerine getirme hakkına sahip olmuşlardır [24]. Kayserili zimmilerin de, ibadetgahlarına rahatça gidip ibadetlerini yapma hakkı her zaman mevcut olmuştur. Kayseri Sicilleri, zimmilerin din değiştirmelerinin de hoşgörüle karşılandığını göstermektedir. Bazı Kayseri Ermenilerinin Rum dinine (Ortodoksluğa) ve İslamiyete geçebilmeleri bunun bir örneğidir [28]. Ancak Müslümanlığı kabul eden zimmilerin, yeniden eski dinlerine dönme hakları bulunmamaktadır [24]. Kendi aralarındaki davalar ya da aile hukuku gibi toplumsal düzenle ilgili konularda ise, kendi dini kurallarını uygulamakta serbest olan gayrimüslimlerin, gerektiğinde bu konuların çözümü için şer’i mahkemelere gittikleri bilinmektedir. Toplumsal düzenle ilgili olarak bir diğer konu da mesleklerdir. Buna göre Müslüman halk sanat ve ticaretten ziyade daha çok askerlik, çiftçilik, müftülük, kadılık gibi meslekler ile uğraşırken, gayrimüslimler mimarlık, hekimlik, sarraflık, tüccarlık gibi meslekleri tercih etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu’nda el sanatları ve atölyelerden meydana gelen küçük endüstri yaşamı da gayrimüslim halkın elinde bulunmaktadır [24]. Osmanlı Kayseri’sinde toplum içinde meslek sahibi olmanın önemli bir statü göstergesi olduğu varsayılabilmektedir. Cömert, Kayseri Hıristiyanlarının hemen hepsinin meslek sahibi olduğunu, ancak Müslüman nüfusun mesleksiz olduklarını ifade etmekte ve buna sebep olarak da uzun süren savaşları, buna bağlı olarak yapılan askerlikleri göstermektedir [29]. Askerlik ve devlet memuriyetleri

hariç bütün meslekler, Kayserili Hıristiyanlara açık tutulmuştur. Kayseri sicillerinde bağcı, kuyumcu, taşçı, turşucu, oduncu, kebabçı, kazancı, bakkal, çadırcı, ayakkabıcı, afyoncu, kürkçü, saraç, cerrah, kasap, terzi, ekmekçi, eskici, deveci ve nalband olarak çalışan pek çok zimmiye rastlanmaktadır [28]. Kentin sağlık işleri ile ilgili olarak Evliya Çelebi, Boyacı Kapısında zimmi bir cerrahın bulunduğunu ve cerrahlık ilmini tamamlamak için Frengistan'ın İspanya ülkesine [30] gittiğini belirtmektedir.

Osmanlı ülkesinde yaşayan gayrimüslimlerin yaşam alanlarının da belirli düzenlemelere tabi olduğu bilinmektedir. Buna göre kentlerde kendi mahallelerinde, kırsal alanda ise kendi köylerinde yaşayan gayrimüslimlerin Müslümanlar tarafından kutsal olarak kabul edilen alanlara yerleşmeleri yasaklanmıştır [25]. Başka bir deyişle, büyük mescit ve camilerin çevresinde gayrimüslim halkın oturması uygun görülmemektedir [24]. Ancak kimi zaman Müslüman mahallelerindeki evler gayrimüslimlere, kimi zaman da gayrimüslim mahallelerindeki evlerin Müslümanlara satılması sonucu bir mahallenin dini kompozisyonunun değişmesi söz konusu olmaktadır [31]. Örneğin, Germir'in bir sokağında bulunan mescitin birkaç metre ilerisinde, üzerinde 1864 tarihi yazılı olan kitabede Karamanlıca harflerin bulunması konut sahibinin Hıristiyan olması ihtimalini akla getirmektedir. İslam Hukukunda zimmilerin evlerinin Müslümanlarınkinden renk ve yükseklik olarak farklı olması gerektiğine dair kurallar bulunmaktadır. Ancak Bozkurt, bu kuralların Osmanlı Devleti'nde sert biçimde uygulanmadığını ileri sürmektedir. Bir yerleşim birimindeki konutlara ek olarak zimmi toplulukların, kilise, havra gibi ibadet yerleri, kendilerine mahsus mezarlıkları bulunmakta, kiliselere ve kiliselere ait vakıf topraklarına karışılmamaktadır [25]. Ancak ibadet yerlerinin yapımı ve onarımıyla ilgili bir takım yasak ve sınırlamalar bulunmaktadır [24].

1839 tarihinde Gülhane Hattı Hümayunu, 1856'da ise Islahat Fermanı'nın ilan edilmesiyle gayrimüslimlerin imtiyazları genişleyerek, 'zimmet' statüsünden 'tam Osmanlı vatandaşı' statüsüne geçiş yapmışlardır [25]. Tanzimat ve Islahat Fermanları sonucunda gayrimüslimler kendilerine ait vakıf, kilise, okul gibi kurumlarını geliştirebilmişlerdir [23]. Örneğin Kayseri Ermeni cemaatinde 1824-1834 tarihleri arasında ilk kez Hayghan Okulu ile başlayan okullaşmayı, 1858 yılında Hayguhyan Okulu'nda kızların eğitimine başlanması takip etmiş, 1915 yılına kadar da beş adet kız okulu açılmış ve dört adet anaokulu ise, Kayseri Ermeni cemaati çocuklarını ilkokula hazırlamıştır [32]. Tanzimattan sonra zimmilerin elde ettiği haklar, daha çok siyasi

haklar olup, Aktan, 19. yüzyılın ikinci yarısında gayrimüslimlerin Müslümanlardan daha imtiyazlı hale geldiğini ifade etmektedir [33]. Çadırcı ise, Müslümanların giydikleri giysileri giymemeleri, evlerini ayrı renge boyamaları, yazışmalarda ayrı hitap şekillerini kullanmaları gibi gayrimüslimlere yönelik bir takım kısıtlamaların 19. yüzyılda da devam ettiğini ileri sürmektedir [34].

Sonuçta günlük işler üzerine kurulu ortak bir yaşam kültürünü paylaşan Müslüman ve gayrimüslim nüfus arasında dinden kaynaklanan bazı gerilimler bulunsa da, tarafların yaşanılan mekana bağlılığı bu gerilimleri azaltmaktadır [31]. Nitekim Osmanlı toplumunda, bir köyün ya da kentin hemşerisi olmak, dile ya da bir halktan olmaya göre, çok daha önemli sayılmaktadır [14].

**1.2.3. Koramaz Bölgesi ve “Yer”e Özgü İzler: Gündelik Yaşam ve Hayat:** Bu başlıkta, daha önce bahsedilen Osmanlı köy sistemi içerisinde Koramaz bölgesinin yerleşik bütünlüğüne ilişkin sorgulamalar yapılarak, sakinlerinin oluşturduğu yaşam kabuğunun genel düzen içindeki ayrıksılığı tespit edilmeye çalışılacaktır. M.Ö. 2500’lü yıllardan beri yerleşim gördüğü [35,36,37] anlaşılan Koramaz bölgesi, akarsu sistemlerinin çevresinde hayat dolu bir sahneyi meydana getirmiştir. Yukarıda da bahsedildiği gibi, bu sahne içerisinde heterodoks inanç sisteminin varlığına rastlanılmaktadır. Müslim ve gayrimüslim unsurların bir arada yaşadığı köy hayatı, sakinleri tarafından ‘yer’e olan bağlılığın tüm göstergelerini taşımaktadır. Ortak sorumlulukların paylaşıldığı bir sistem olan köy hayatı, Koramaz bölgesinde otlakların, sulak alanların ortak kullanımından daha öteye giderek, köyün mimari karakterini etkileyen karar ve uygulamaların yapılmasına sebep olmuştur. Örneğin, 1834’de İstanbul’da ve köyde yaşayanların maddi destekleri biraraya getirilerek Büyükbürüngüz’ün bütün sokaklarına kaldırım taşı döşenmiş, atık suların tasfiyesi için su kanalları yapılmıştır [8]. Buna benzer bir örnek de Vekse köyü için bilinmektedir. 1890 yılında İstanbul’da bulunan Vekse’liler tarafından kurulan ‘Vekse Yardım Derneği’ vasıtasıyla, köyün sokaklarına kaldırım döşenmiş, çeşmeler yapılmış, içme suyu kanalları tamir ettirilmiş ve Vekse deresinin üzerine mevcut değirmenin yakınına bir taş köprü yaptırılmıştır [8]. Yöre için geçerli olan bir diğer ortaklık da, kırsal alanda yaşayan yöre sakinlerinin, eğitim ve toplum içinde ‘meslek sahibi’ olmanın bireye kattığı değer farkındalığına sahip olmasıdır. Manastır ve camilerin yanı başında

açılmış olan okullara giden gençler, eğitimlerini İstanbul ya da Avrupa’da tamamlayıp, meslek sahibi olarak köyelerine dönmektedirler. Koramaz bölgesinde bulunan bu eğitim yapıları, aynı zamanda Kayseri çevresinden de pek çok öğrenciyi kendisine çekmektedir. Ayrıca bölgede bir gelenek olarak, belli bir yaşa gelen erkek çocukların ‘meslek sahibi’ olması için, İstanbul gibi büyük kentlere gönderilmesi de gerçekleşmektedir. Gittikleri yerlerde, bir ustanın yanında eğitim alarak meslek öğrenen bireyler, sonrasında ya köyelerine dönüş yapmakta ya da sıklıkla 5-7 yıl aralıklarla gelip gitme yapmayı tercih ederek, ailelerinin geçimlerini sağlamaktaydılar. Anadolu’da inanç sistemine ait evrimin izlenebildiği bir kent olan Kayseri’nin hinterlandı içinde kalan Koramaz kırsalının, ticaret odaklı kent yaşamından etkilenmiş olması muhtemel görünmektedir. Buna ek olarak bölgenin volkanik karakteri, Koramaz Bölgesi sakinlerini geçimlerini sağlamak için başka uğraşılara yönelmeye zorlamıştır. Tarım dışında daha çok ticaret ve taş ile haşır neşir olunması, Koramaz kırsalından dışarıya çıkışları artıran bir diğer etmen olarak ele alınabilmektedir. Koramaz bölgesinden eğitim, ticaret, meslek öğrenmek amaçlı büyük kentlere yapılan çıkışların, büyük kent görgü ve düzenini, zaman zaman köylere yapılan kısa ziyaretler yoluyla Koramaz kırsalına taşıdığı savunulabilir. Böyle bir sistemin varlığı, tarımsal ünite olarak değerlendirilen Osmanlı köy düzeni içerisinde farklılaşan talepleri ortaya çıkarmaktadır. Bir yanda geleneksel tarım toplumuna ilişkin düzenler, diğer yanda da kırsal alanda kent yaşamının tadını almış insanların varlığı, köylerin yerleşim kurgularını etkileyen en önemli öge olmaktadır. Bir başka ifadeyle, Koramaz kırsalında kentsel yaşamın izlerine rastlanılmaktadır.

Erkeklerin ve çağdaş hayatı tercih edenlerin İstanbul, Beyrut, Kahire gibi merkezlerde yaşamalarından dolayı, yöre köyelerinde belirli bazı konaklar boşalmaktadır. Tsolakidis, köydeki Türk nüfusun İstanbul, İzmir, Halep ve Kahire’ye gidenlerin geride bıraktıkları bu boş evlerde oturdukları ve aynı zamanda bu evlerin bakımıyla [38] ilgilendiklerini belirtmektedir. Dışarıya çalışmaya gidenlerin kısa bir dönem için köyelerine dönmesine ek olarak Kayseri’nin önde gelen kişilerinin yöre köyelerini sayfiye yeri olarak kullanmaları, bir başka deyişle yaz sıcaklarından kaçarak daha serin bir iklime sahip olan köylerde, göçmen olarak giden insanların evlerini kiralayarak tatil yapmaları yaz aylarında artan nüfusun sebebi olarak gösterilebilir. Yöre sakinlerinin büyük kent görmüş olmaları yanında, bölgenin yaz aylarında Kayseri’nin önemli kişilerin sayfiye



yeri olarak kullanılması, köylerde hüküm süren sosyal hayatın, görgü ve düzenin de evrilmesini sağlamıştır. Başkent İstanbul'a ve çağdaş yaşama olan öykünme sadece köylerin mimari kurgularını etkilememiş, aynı zamanda günlük hayatın akışını da değiştirerek, görkemli konaklarda eğlenceler, davetler düzenlenmesi gibi bir köy yaşamından beklenmeyecek sıra dışı yaşamlara sahne olmuştur [39]. Örneğin Zincidere her yaz, tek atlı arabalar, süslü atlar ve modern giyimli kadınlarla dolup taşmakta, 1920'li yıllarda, Mikrasya'nın merkezinde, ayakkabı topukları yüksek olan kadınlar allık ve ruj kullanmaktadırlar [38]. Maddi açıdan iyi durumda olan ailelerin geniş verandalı gösterişli konaklarında düzenlediği eğlencelere köyün ileri gelenleri de davet edilmektedir. Düzenlenen bu eğlencelere ek olarak yılın belirli zamanlarında yapılan şenlikler de köy hayatı içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.

Köylerde komşuluğun bir getirisi olarak, yöre yerleşimlerinde hoşgörünün ön planda olduğu, farklılıkların bir arada yaşadığı ortak bir kültür yaratılmıştır [40]. Bu kültürün ortaya çıkmasında en büyük rol kuşkusuz kadınlara aittir. Kadınlar için köyde yaşam genellikle gurbete giden kocalarını bekleyerek, onların gönderdiği paraları Osmanlı bankasının Kayseri'deki şubesinden tahsil ederek geçmektedir. Böylelikle evin geçimini ve çocukların bakımını gerçekleştirmekte ve yaz dönemlerinde gelen 'gurbetçi' eşlerinin kısa ziyaretlerini beklemektedirler. Kadınların sohbet yerleri, genellikle ya çeşme başları ya da ağaç altları olmaktadır. Bunun yanı sıra kadınların da eğitim aldıkları ve daha çok öğretmenlik mesleğini tercih ettikleri bilinmektedir. Tsolakidis, Kapadokya Kız Yüksek Okulu'nun Zincidere'de bulunduğunu, bu nedenle de köyde öğretmenin çok olduğunu ifade etmektedir [38]. Bu şekilde eğitilmiş ve modern kadınların var olduğu köylerde, bu kadınlar diğer kadınlara bir tür danışmanlık yapmaktadır. Bu tür bir danışmanlığa örnek olarak, okuma yazma bilmeyen kadınların, Mersin'de dokuma tezgahlarında çalışan kocalarıyla yazışabilmeleri için bu eğitilmiş kadınlardan yardım istemeleri gösterilebilir. Köyün ileri gelen bu kadınları, geniş konaklarda düzenlenen eğlencelere de davet edilmektedir.

Yerleşimlerdeki köy meydanı ise, hem dini merkez hem de ticaret merkezi olmasının yanı sıra, kimi zaman törenler için de kullanılabilir. Örneğin, 1600'lü yıllarda [38] kurulmuş olan Zincidere Aziz Prodromos Manastırı'nda, çeşitli zamanlarda şölenler düzenlenmekte ve aynı köyde, eylül başlarında şenliklerle ceviz hasadı gerçekleştirilmektedir [38].

### 1.3. Toplumsal Üretim ve Mekanlaşma: ‘Yer’in İçinde “Yer” Olma

Çeşitli meslek gruplarına sahip Koramaz bölgesi sakinlerinin ‘üretmeye’ yönelik uğraşları kapsamında, öncelikle toprakla olan bağlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Kayseri’nin art bölgesi olarak nitelendirilebilen Koramaz Bölgesi yerleşimlerinde yapılan tarımsal faaliyet genellikle cehri, güherçile üretimi ve bağcılıktan ibaret olup, hayvancılık da uğraşlar arasında bulunmaktadır. Tarımsal üretim kapsamında boya yapımında kullanılan cehri tarımı bölgede önemli bir yer tutmakta ve ihraç konusu olmaktadır. 1834 yılı temettuat kayıtlarında, Ispıdın’da 82 parça, Dimitre’de 82 parça, Vekse’de ise 21 parça cehrilik kayıt altına alınmıştır [8]. Cehri tarımına ek olarak, güherçile üretimi de yapılmakta ve barut yapımında kullanılmak üzere genellikle payitaht İstanbul’a ihraç edilmektedir. Ayrıca Kanlıhöyük adı verilen tepenin eteklerinde kurulan Vekse’nin, gündüzleri vadiden devamlı olarak esen rüzgar nedeniyle, düven sürülmesi ve tahılların harmanlanması için elverişli bir alan olduğu bilinmektedir [40]. Bunların dışında, kayıtlarda bahçeler, üzüm bağları ve yoncalıklara rastlanmaktadır. 1834 yılında, bölgede en çok hayvan beslenen köylerin Büyükbürüngüz, Ağırnas, Darsiyak ve Gesi olduğu [40], Nize ve Mancusun’da da küçükbaş hayvan beslendiği bilinmektedir [40].

Toprakla olan ilişkiye bağlı olarak yörede küçük sanayi faaliyetlerinin gerçekleştirildiği savunulabilir. Örneğin, 19. yüzyıl İç Anadolu yaşamında önemli bir yere sahip olan beziryağının, keten gibi bitkilerin tohumlarının kavrulup sıkıştırılmasıyla sıvıyağ üretilmesi, bezirhane adı verilen mekanlarda gerçekleşmektedir [40]. 1872 yılı tahririne göre Dimitre’de 2 adet bezirhane bulunmaktadır [8]. Bitki tohumlarının kavrulması işlemi ise fırınlarda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla pek çok fırın sadece ekmek üretiminde değil başka amaçlarla da kullanılmaktadır [8]. Yöre köylerinin küçük sanayi üretimlerinin arasında kumaş dokumacılığı ve ipekçiliği de bulunmaktadır. Nitekim ipek böcekçiliğinden günümüze kalan son izler olarak bahçelerde ve evlerin avlularında bulunan dut ağaçları olduğu iddia edilmektedir [40]. Ayrıca çok sayıdaki su ile çalışan değirmen sadece Ağırnas’ın değil Kayseri’nin de un ihtiyacının karşılandığı kuruluşlar olup, taş ocaklarından kesilen taşlar ise çevre halkı tarafından inşaat işlerinde kullanıldığı bilinmektedir [8]. Bu tarım dışı faaliyetler geleneksel düzen ile birlikte eş zamanlı olarak var olmaktadır. Nitekim Zincidere’de, her ayın son cuma günü manastır

meydanında kurulan ve tezgah sahiplerinin çoğunlukla Türk çiftçileri olduğu halk pazarında meyve, sebze, peynir, yumurta, kurbanlık koyun satılmaktadır [38].

Tarım dışında meslek sahibi olabilmek adına yöre için olağan bir yöntem izlenmektedir. Buna göre, Koramaz Bölgesi yerleşimlerinde yaşı 12-15'e gelen erkek çocuklar, İstanbul, İzmir, Şam, Halep, Rodos, Belgrat, Kırım, Tebriz gibi şehirlere gönderilmekte, meslek öğrendikleri ustalarının hizmetinde önce çırak, sonra kalfa olarak çalışmakta, ardından ustası ile birlikte diğer ustaların onayı üzerine ustalığa terfi ettirilmektedir [8]. Ayrıca Kayserili Ermenilerin kuyumculuk, dericilik ve halıcılıkla uğraştıkları [41]; Zincidereli genç Rumların ise çoğunlukla gurbetçi oldukları ve sarraflık mesleğini icra ettikleri bilinmektedir [38]. Derlenen bilgiler yoluyla 19. yüzyılda; Ispıdın'da nakkaşlık, çiftçilik, askerlik, çerçilik ve haddadlık gibi farklı meslekler icra edilmektedir [8]. Büyükbürüngüz'e ait 1831 nüfus sayımı ve 1834 yılı İstanbul'a gidenlerin listesine göre, köy nüfusunun genellikle nakkaş ve sıvacı olarak inşaatlarda çalışmakta olduğu, ayrıca yerleşimden mutasarrıf, katip gibi devlet görevlilerinin de yetiştiği bilinmektedir [8]. Tavlusun'da 1831 yılı nüfus kayıtlarına göre ise sıvacı, boyacı, oymacı, sandalcı, astarıcı, keresteci, tüccar, tarakçı, istidacı, odabaşı, doğramacı ve dökmeçi olarak çalışan insanlar bulunmaktadır [9]. Rum nüfusa ait bir adet nalıncı dükkanının bulunduğu köyde, dut bahçeleri sayesinde ipek böceği yetiştirilmekte ve 6-7 adet ipek halı tezgahı ile 3-4 adet de bez dokuma tezgahı bulunmaktadır [9]. Vekse'de 1831 nüfus kayıtlarına göre, köy halkının büyük bir kısmı meslek olarak nakkaş, boyacı ve sıvacıdır [8]. Gesi yöre halkının taşla ve yapı yapma sanatıyla yakın ilişkisinden dolayı [40], Gesililer daha çok inşaat işleri ile uğraşa gelmişlerdir. 1831 nüfus sayımına göre Üskübü nüfusunun içinde nakkaş, ziraatçı, doğramacı, düğmeçi, kafesçi mesleği ile geçimlerini sağlayan insanlar yer almaktadır [8]. Ağırnas'da ise çiftçi, sıvacı, nakkaş, taşçı, tüccar, ırgat, çoban ve asker olarak çalışan insanlar bulunmaktadır. Bu bilgilere dayanarak 1844 yılı itibariyle %60'ı çiftçi olan Ağırnas halkı arasında inşaat ustalarının sayısı ve oranı oldukça azdır [8]. Dimitre'de 8 kişi nakkaş ve asker olarak İstanbul'da bulunmakta ve köyde bulunan insanlar katırcılık, merkepçilik, çerçilik ve ziraatçılıkla uğraştığı bilinmektedir [8]. Çiftçilikten sonra Dimitre (Turan)'de ikinci sırayı katırcılık-merkepçilik mesleği almakta ve maddi durumu iyi olan aileler kervancılık yapmaktadırlar [8].

Demir işçiliğinin çok nitelikli olduğu Efkere'nin, Orta Anadolu'nun en iyi demirci dükkanlarına sahip olduğu bilinmekte ve günümüzde harabe haline dönüşen köyün batı yamaçları üzerinde yer alan çarşılar, sarraf ve manifaturacı dükkanların varlığı, köyün 1930'ların sonuna kadar canlı bir ticaret merkezi olduğuna işaret etmektedir [40]. 1834 sayımlarına göre, Nize 'de 8 adet, Gesi'de 7 adet, Mancusun'da 6 adet, Büyükbürüngüz'de 5 adet, Efkere ve Ağırnas'ta ise birer adet değirmenin yanı sıra Büyükbürüngüz'de 2 adet, Mancusun'da 1 adet dükkan bulunmakta olup, dükkan sayısı en fazla Efkere'dedir [40].

#### **1.4. 'Yer'de Dönüşüm ve 'Yer'in Öznel Mekan Kurgusu**

Osmanlı'da değişimlerin yaşandığı 19. yüzyıl, batılılaşma/modernleşme hareketlerinin görüldüğü bir dönemi kapsamaktadır. 19. yüzyıl değişimin bir sınırı olarak çizilse de, söz konusu değişim kuşkusuz bir anda gerçekleşmemiştir. Siyasal ve toplumsal pek çok etmene bağlı olarak aşamalı biçimde gerçekleşen değişim hareketi, askeri reformlarla başlayarak, zaman içerisinde eğitim, edebiyat, mimarlık, maliye ve hukuk alanına da yansımıştır. Bu yüzyılda devlet yeni bir idari yapıya bürünmüş, toplumun hayat tarzı değişmiş, ticari hayatta yabancıların rolü artmaya başlamış, laik eğitim düzenine geçişin aşamaları gerçekleşmiş, pek çok okul kurulmuş, gazeteler yayın hayatına girerek toplumla buluşmuştur. 19. yüzyıl boyunca tüm Osmanlı ülkesinde yaşanan bu değişimler, Kayseri kentini ve Koramaz bölgesini de etki alanına almıştır. Bu etkiler arasında yerleşimlere ait sınırların biçimlendirilmesi önemli bir yer tutmaktadır. Buna göre Kayseri kenti, 19. yüzyılın ortalarında önce Bozok, ardından da Ankara Vilayeti'ne bağlı bir sancak olmuştur. 1831-1860 Kayseri Nüfus Müfredat Defterine göre, 19. yüzyılda Kayseri'ye bağlı toplam 112 köy ve 114 mahalle bulunmakta ve bunlardan 109 köy ve mahallede Müslümanlar, 66 köy ve mahallede Rumlar ve 23 köy ve mahallede Ermeniler yaşamaktadır [42]. 19. yüzyılın sonunda önemli bir nüfus artışı gözlemlenen kentte, Katolik ve Protestan nüfus tespit edilmiştir [43]. Katolik ve Protestan nüfusun varlığı özellikle 1854 yılında Kayseri'de kurulan ilk Amerikan misyon merkezinin [44] faaliyetleri sonucu olduğu savunulabilir.

İdari kademedeki meydana gelen bu yeniden yapılanmaya ek olarak, kentlerin mekânsal örgütlenmesi de dönüşmüştür. Bu yüzyılda pek çok Anadolu kentine yeni yapı türleri eklenmiş ve kent sistemleri, mahalle kurguları giderek farklılaşmaya başlamıştır. Bu durum, belediye binası, telgraf ve postahane, hükümet konakları, bankalar, mağazalar, oteller, saat kuleleri gibi çok sayıda yeni bina türlerinin eklenildiği [45] kentsel mekânı dönüştürerek, yönetici merkez olgusunu ortaya çıkarmıştır [46]. Kayseri kentinin art bölgesini oluşturan Koramaz Bölgesi, bu yenilikler içinden en fazla eğitim sistemiyle ilgili düzenlemelerden etkilenmiştir. 19. yüzyıl reformlarına göre, her köy ve mahallede bir sıbyan, 500 haneli kasabalarda rüşdiye, 1000 haneli kasabalarda idadi, vilayet merkezlerinde sultani, İstanbul'da darülfünun ve muallim mektepleri açılması planlanmıştır [34]. Bu doğrultuda Kayseri'de, gayrimüslim nüfus tarafından kurulanlar dışında, lise ve ilkokul faaliyete geçmiş, Koramaz bölgesi köylerinde de pek çok sıbyan mektepleri açılmıştır. Buna göre Ispıdın'da 1910-1911, Üskübü'de 1906, Gesi'de 1908, Germir'de 1911 ve Tavlusun'da 1909 [47] yılında İbtidai Mektepleri, Ağırnas'da 1911 yılında İttihat ve Terakki Mektebi [47] açılmıştır. Bunların dışında yöre köylerinde gayrimüslimler tarafından kullanılan okullar da bulunmaktadır. Örneğin, Vekse'de 1884 yılında Hıristiyan nüfusa ait olan Eskalyon ya da Kalyoncuoğlu mektebinin [47], 20. yüzyıl başında Germir'de bir Ermeni okulunun [17] varlığı bilinmektedir. Rum nüfusa ait okullar arasında ise Zincidere'de bulunan erkek ve kız ilkokulu, yatılı ve gündüzlü liseleri [48] ile Tavlusun'un Herdem mahallesinde yer alan mektep [9] bilinmektedir. Okul dışında köylerde hamam, cami, kilise, seten, fırın, bezirhane ve değirmen gibi yapılar bulunmaktadır. Zincidere'de ise matbaa ve 1834 yılından itibaren döşenen kaldırımlı sokaklar [29] göze çarpmaktadır. Bu köyler arasında Efkere farklı bir konuma sahiptir. 19. yüzyıl sonunda, genel bir kural olarak küçük olan Ermeni köylerinde bulunan yapılar, bir kilise, bir okul ve belirli sayıda konuttan oluşmakta ve manifatura, kuru gıda satılan dükkanların da yer aldığı daha büyük köylerde, köy meydanı demirci, bakırcı, bakkal, kasap gibi dükkanların varlığı ile de yeterince gelişkin bir görünüme sahip olmaktadır [17]. Bünyesinde bir ruhban okulu ve bir kütüphane olan ve Efkere yakınlarında bulunan Surp Garabet Manastırı'yla tanınan köyde bu manastır, önemli bir eğitim kurumu olup, Anadolu'nun her tarafından Ermenilerin ziyaret ettiği bir hac yeri olarak da bilinmektedir [17]. Efkere'de bulunan manastırın içinde yer alan okuldaki mezun olanlar, İstanbul ve Avrupa'da tıp eğitimi gördükten sonra kendi yörelerine gelerek insanların tedavisi ile ilgilenmişlerdir [29]. 20. yüzyılın başında, Torkomyan-

Akabyan okuluna devam eden 40 kız, 130 erkek öğrenci bulunan köyde, 1913'te yeni bir okulun kurulduğu ve bazı erkek çocukların Talas Amerikan Koleji'nde eğitimlerine devam ettikleri bilinmektedir [17]. Varolan konutlardan bazılarının alt katları dükkan/atölye olarak planlanan Efkere'de, yapıların ana yüzleri vadiye bakarken, avlu ve bahçeler ise, yapıların yanlarına ya da arkalarına yerleştirilmiştir [40].

### 1.5. 'Yer' Üzerine Sonsöz

Tarihin devingenliğinden olsa gerek, insanların çeşitli sebeplere bağlı olarak sürekli hareket halinde olması ve bu hareketin kimi zaman büyük kitlelerce gerçekleşmesi ülkelerin, yerleşimlerin kaderini etkilemektedir. Sahip olduğu irili ufaklı çeşitli din ve mezheplere bağlı insan grupları bir yana, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu kaos ortamı, birçok ulusun bağımsızlık amacıyla ayaklanmalarına uygun bir zemin hazırlamıştır [49]. Karışıklıklar dindikten sonra ise Osmanlı'da gayrimüslimler içinde en kalabalık nüfus olan Rum ve Ermeni milleti de göç öyküsünde yer almak zorunda kalmışlardır. Buna göre 27 Mayıs 1915'te çıkartılan geçici bir kanunla, bir savaş tedbiri olarak, öncelikle cephelere yakın yerlerde bulunan, daha sonra ise Katolik ve Protestan mezhebinde olanlar, yetimler, kimsesiz kadınlar ve hastalar hariç olmak üzere, gerekli görüldüğü durum ve yerlerde bütün Ermeniler'i kapsayacak şekilde zorunlu yer değiştirme gerçekleştirilmiştir [50]. Bu süreç Kayseri'de de hissedilmiştir. Kayseri ve Efkere'de ortaya çıkan bazı karışıklıklar nedeniyle yörede bulunan Ermeniler de tehcire tabi tutulmuşlardır ve geri dönmelerinin mümkün kılındığı 31 Aralık 1918 tarihli kanundan yararlanan Ermeniler'in bir kısmının Kayseri'ye dönüp yerleştikleri bilinmektedir [40]. İkinci önemli nüfus değişimi İstiklal Savaşı sonrasında yapılmıştır. 30 Ocak 1923 tarihinde Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi'ne İlişkin Sözleşme ve Protokol imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Mübadele sonucunda, Anadolu'dan 1.200.000 Ortodoks Yunanistan'a, 440-500.000 Müslüman da Yunanistan'dan Anadolu'ya göç ettirilmiştir [51]. Kayseri'de yaşayan Rumlar da süreç içinde mübadeleye tabi tutulmuşlardır. Mübadele anlaşması gereğince, Kayseri ve Gesi yöresindeki Rum nüfus da 1923-1925 yılları arasında yöreyi terk etmek zorunda kalmıştır [40]. 1915 tehcir ve 1923 nüfus mübadelesi sonucunda Anadolu'dan giden bu insanların yerlerine Müslüman Türkler gelmiş ve boşalan yerleşimlere yerleştirilmiştir. Yeni gelen nüfus

çeşitli uyum sıkıntıları yaşamış, bu durum, mübadillerin yerleştiği yapılı çevreyi bir anlamda olumsuz yönde etkilemiştir. Koramaz bölgesinde Ermeni ve Rum nüfusun yöreyi terk etmesinden sonra boşalan alanlara gelen, gelenekleri, yaşayış biçimleri, günlük deneyimleri farklı yeni yerleşimciler, yöreye özgü değerler konusunda uyum problemleri yaşamış ve bir kısmı bölgeyi terk etmiş, bir kısmı da yörede yaşamak durumunda kalmıştır.

Bu bölümde, toplumsal ve mimari katmanları aracılığıyla Koramaz bölgesine ait ‘yer’ olgusu çözümlenmeye çalışılmıştır. Ortaya konulan her veri, ‘yer’in biçimlendirilmesinde, ‘insan’ ögesinin gereksinim, arzu ve isteklerinin rolüne işaret etmektedir. Geleneksel mekanı ‘yer’ yapan bu tür ortaklıklar, gerçekte, zaman ve coğrafyadan bağımsız bir düzlemde, her insanlık durumu için genelgeçer olabilecek sabit değerler taşımaktadır. Bu kapsamda bir sonraki bölümde, insan davranışları tarafından bilinçli ya da değil, bir şekilde ‘tasarlanan’ ve ‘inşa edilen’ doku kurgusunda, coğrafya ve zaman ne olursa olsun, mekanla ilgili her insanlık haline uygun değerlerin barındığı bir düzlem meydana getirilecektir.

## 2. BÖLÜM

### GELENEKSEL ‘YER’İN ORTAYA KOYDUĞU

### ‘BİR KALIP DİL’

*“Bir şehrin niteliklerinin gerçek ölçüsü, ona aşık olmayı hayal edebilip edemediğinizdir.”*

*Juhani Pallasmaa*

Birinci bölümde yer kurgusunun çözümlenmesi için kurulan sahne, kullanıcı olan öznenin sahip olduğu yaşam dünyasını, zaman-mekan örgüsü içerisinde ortaya koymaktadır. Yerin sakinleri tarafından meydana getirilen öznel mekan kurgularının, Koramaz bölgesinde hayatın akışına paralel biçimde gelişmiş olduğu anlaşılmaktadır. Oysa önüne neredeyse geçilemeyecek kadar aynılaştırmış günümüz dünyasında, her yerin kendine özgü olduğu çoğu zaman dikkate alınmamaktadır [52]. Örneğin, 20. yüzyılda, kimi malzeme ve yapım tekniklerinin her kültürel ve fiziksel çevrede benzer şekilde kullanılması, bu bağlamları göz ardı etmektedir. ‘Yer’e özgü yaşam kabuğunun dikkate alınmadığı bu tür örnekler, Koramaz bölgesi yerleşimlerinin son zamanlarda yeni yapılaşmaya açılan alanlarında da gözlemlenmeye başlamıştır. Ancak bugün ‘yer’ gibi değişkenlik gösteren kavramlara daha küçük ölçekte bakılmaktadır.



Şekil 2.1. Darsiyak’da geleneksel doku içinde yeni yapılaşma örnekleri.



Bu durum, zamandan bağımsız bir şekilde her neresi ‘yer’ olarak kabul ediliyorsa, sahip olduğu mimari ürünün tasarım kalitesini belirleyen ve beğenide kalıcılığı sağlayan bir takım ortaklıkları içeren ‘içsel kanunlar ve ilişkiler’in varlığına açıkça işaret etmektedir. Bu doğrultuda birinci bölümde kurulan geleneksel sahne, ‘içsel kanunların ve ilişkiler’in aranacağı ‘yer’ olarak kabul edilmektedir.

Yaşantı açısından değerlendirildiğinde mimarlık üretimi ve ‘yer’e ilişkin geleneksel ağ, sanayi devrimi öncesi toplumlarda içe dönük biçimde var olmaktadır. Koramaz bölgesi sakinleri de böyle bir yaşam kabuğu etrafında tutarlı bir yapılı çevre meydana getirmişlerdir. Bugün hayranlıkla baktığımız geleneksel yerleşmelerin kaybolma tehlikesi altında olmaları ise, günümüz insanını, onları belgelemekten alıkoyamamaktadır. Öte yandan ‘yer’ haline getirilmiş geleneksel mekan, gözlemciye, içindeki kullanıcı tarafından belirli dizgeler halinde ‘tasarlanan’, ortak algılar, kodlar, sabitlikler ve değişmezler sunmaktadır. ‘Yer[li-]leş[-tir-]me’ sürecine giden yolda ‘yer’in düzenleniş biçimleri arasındaki farklılıklara sebep olanın, kullanıcılarının dünyayı yaşayış ve algılayış biçimlerinin sebep olduğu varsayılabilir. Ancak kullanıcıdan kaynaklanan farklılıklar, kullanıcı tarafından ‘yer’e kodlanan bir takım değişmezler yoluyla varlığını sürdürmektedir. Bu durumda, kullanıcıları tarafından kurulan yaşam kabuğu içerisinde her türlü değişime direnen ve ondan etkilenmeyen sabit ‘ruh’, kendisine dışardan bakan özne için nesneyi ‘cezbedici’ kılmaktadır. Ki burada, algılama ve onun zihinsel iletisi olan beğeni devreye girmektedir. Zaman-mekan kurgusuyla sağlanan bu bağıntıda, insan yaşamının tüm özgünlüklerinin sergilendiği [53] mimari üretime odaklanılmaktadır.

Tez kurgusunda ele alınacak olan mimari üretim, daha önce sözü edildiği gibi sokak ve onun sınırlayıcı öğelerini kapsamaktadır. Buradan hareketle, ‘yer’e ilişkin belgelemenin dışında, ‘yer’in özne-mekan arasında ilişki kurdurma başarısı üzerinden tartışılması, bu çalışmanın çıkış noktasını meydana getirmektedir. Bir başka anlatımla, her zaman geçerli insanlık halleri gibi, her dönemden herkese bir şeyler söyleyen geleneksel yerleşmelerin ‘ruhu’, “alanları atlayıp geçmeden kesintisiz bir peş peşelik içinde devam eden yürüyüş [54]” yoluyla deneyimlenecektir. Yürüyüş aracılığıyla, Koramaz bölgesi yerleşimlerinde hareket eden beden, “sezgi yoluyla, yolun kullanılmasını ve alışkanlıklarını fark edecektir [55]”. Böylece yerleşimlerde zamandan bağımsız bir beğeniye sebep olan sabit ‘ruh’, mimari üretim sürecinde kullanıcı tarafından geçirilen

değişmezler yoluyla kavranmaya çalışılacaktır. Bu amaçla, alt başlıkta öncelikle, geleneksel ‘yer’ ve onun sokak mekanı tartışmaya açılacaktır. Sonrasında ise, algıyı sağlayan öğeleri ‘görme’nin ne anlama geldiği sorgulanacaktır.

### **2.1. ‘Yer’de Bütünleştirici Bir Sınır Ögesi: Sokak**

Yer ve gök tarafından sınırlandırılan doğal çevre, insan tarafından üretilen somut ve soyut işaretlerle karakter ve anlam kazanan/algılanan/deneyimlenen/temsil edilen/simgeleştirilen bir üç boyutlu düzlem haline getirilmektedir. Bu düzlem üzerinde varedilen her yapı, yaratıldığı duruma aittir ve ‘yer’de kendine özgülük ve biricikliğin hakim olduğu savunulabilir. Tanyeli bu durumu, şöyle özetlemektedir:

“Her özgül durum için, her farklı fiziksel ve beşeri coğrafyada, her özgül aktörler birleşimi için, her zaman ve öznelerin her farklı konumunda mimarlık yeniden tarif edilir. Hiçbir özgül durum bir daha yinelenemez. Başka başka aktörlerin işbirliğiyle, başka imkanlar, başka toplumsallıklar, başka konumlarda ve zamansallıklarda hepsinin bir daha yinelenemez koreografisi içinde tasarlar ve inşa ederiz mekanları [12].”

Yaratılan her özgül durum, kullanıcı tarafından oluşturulan kültürel sistemin bir uzantısı gibidir. Aynı zamanda, kullanıcının sahip olduğu değerler sistemi de ‘yer’e özgü şartlar içinde gelişmektedir. Bu deneyimlerin, dahası özgül durumların olası tekrarları olanaklı görülse de, başka bir mekânda tekrara imkân vermemektedir. Öyle ki, karşılıklı etkileşim içinde bulunan yer ve kullanıcı birbiriyle “yaratıcı karşılıklı ilişki içine girmekte ve içinde bulunduğu çevresini biçimlendirirken kendisi de biçimlenmektedir [56].” Dolayısıyla yeryüzü üzerinde var olan her yapının, kendini ortaya çıkaran koşullar içinde tam da kendi konumuna uygun biçimde kendi başına durduğu ve konumlandığı noktadan diğer yapılarla ilişki kurarak, bütün içinde anlam kazandığı savunulabilir. Tıpkı Koramaz bölgesi yerleşimlerinde olduğu gibi, üretilen her yapı, bir coğrafya olarak ‘yer’in, zaman faktörünün ve toplumsal ilişkiler ağının bir sonucudur. Böylelikle mekan, zaman, anlam ve iletişimin örgütlendiği ortamlar sistemine denk düşen yapıları çevre [57], Serim’in de belirttiği gibi, farklı deneyim olanaklarının sunulmasının yanında, bu yoğun deneyim ortamında insanın kaybolmasına yol açmayan

çevreler olarak kabul edilmektedir [58]. Çevrenin sunduğu özgün olanaklara bağlı olarak, içinde yaşayan insan tarafından davranışları ve tercihleri yoluyla belirlenen bu sistem, tutarlı bir çevrede tanımlanabilir sembollerle bir doku oluşturuyorsa kavranabilmektedir [7].

Yapılı çevrede ‘yer’e uygunluk ilkesiyle oluşturulmuş bir değerlendirme ifadesi olarak kullanılan tutarlı çevre kavramı, sanayi öncesi geleneksel mimari üretimin olduğu kültür için seçkin bir ifade şekli olarak değerlendirilmektedir. Bu tutarlı çevre içerisinde yaratılan her özgül durumun ‘yer’e ve kullanıcıya tam bağımlı olduğu gerçeği, mimari üretim şeklini değiştirmemektedir. Görsel algı prensipleri ya da işlevsel gereklilikler gibi bir takım değerlere ‘bilinçli bir kendiliğindenlik’ ile sahip oldukları gibi, yerleşim kurgusu da dolu-boş ilişkisi doğrultusunda gelişmektedir. Dolu birimlerin yapılar, boş birimlerin çoğunlukla sokaklara denk geldiği ise daha önce ifade edilmiştir. Yapılaşmış alanlar ve yapı dışından kalan alanlardan oluşan bir geleneksel ‘yer’de sokak mekanı, iç-dış ilişkisinin var olduğu bir sahne dekoru gibi çalışmaktadır. Böyle bir dekor, boşluğun ve çevresinin, bir mimari ürün olarak tasarlanmasını kendiliğinden sağlamaktadır. Nitekim sokaklar, öncelikle, yapıların oturumu ve yol düzeni arasında gerçekleşen karşılıklı etkileşim sonucunda örgütlenmektedir. Dahası hareket eyleminin mekanı olan yol, iki ucu birleştirerek çevreyi planlamaktadır [2].

Böyle bir sistemde sokağı üç tür ilişki karakterize etmektedir. Bunlardan ilki ve en önemlisi topoğrafyadır. Lynch, yolların yönsel özellikler taşıdığını, yol üzerinde süreklilik gösteren özelliklerin bazı yerlerde değişebileceğini vurgulamaktadır [7]. Bu durum, bir yamaç yerleşimi için eğimin kullanımını ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, Koramaz bölgesinde vadi yamaçlarına yerleşen köylerde eğimin hafifliğine ya da dikliğine göre çözümler ortaya konmaktadır. Çevik’e göre zemin eğiminin, “ilerledikçe artan yükselme miktarı ile insanları yormadan çıkaran ve her noktasından farklı görüntüler verme özelliği [59]” bulunmaktadır. Eğimin dikliğinin arttığı noktalarda ise, basamaklardan yararlanılarak çözüm üretilmektedir.

Sokaklar için önemli olan bir diğer özellik de boyut değişimidir. Belirli bir plana sadık kalınmadan, aşamalı bir şekilde örgütlenen yerleşim sistemi, yol ağının da farklılaşmasına sebep olmaktadır. Yapıların zemine oturum biçimleri ve günlük yaşam gereksinimleri doğrultusunda, boyut olarak süreklilik arz eden sokakta yer yer genişlemeler ve daralmalar oluşturulmaktadır.

Sokağa karakterini veren üçüncü özellik ise düşey sınırlayıcılarıdır. Genel anlamıyla sınır, “insanları ayıran ya da bir yer içinde tutmak üzere çevreleyen fiziksel öğeler [60]” olarak tanımlanmaktadır. Bir yerleşim sisteminde sınırlayıcılar, düşey özellik gösteren avlu ve/veya bahçe duvarı, yapı cephesi, akarsu ve/veya yeşil öge olabilmektedir. Sınırlar, biçimin sürekliliğini gerektirmekte olup, biçimin karakterini gözler önüne sermektedir [7]. Dahası düşey sınırlayıcılar, yönlendirici, yoğunlaştırıcı ve sürprizlere hazırlayıcı özelliklerine sahiptir [59].

Bu çalışma kapsamında üzerinde özellikle durulacak olan yapılara ait cephelerdir. Ki Özer, bir yapının cephesini, “bir iç mekan düzenini dışa karşı sınırlandıran dıştan ayıran sistem [61]” şeklinde tanımlamaktadır. İç ve dış arasında ayırıcı bir eleman görevi gören cephe, sağır duvarlardan, çıkmalardan, pencere ve kapı açıklıklarından meydana gelmektedir. Örneğin, Koramaz bölgesinde, ilki, zertzembi seviyesinde, ikincisi, ikinci kat seviyesinde olmak üzere iki tür çıkma hareketi gözlemlenmektedir. Her iki türde de çıkma, kübik ya da üçgen biçimde dışarı taşan ve ahşap ya da taş payandalarla taşınan bir öge halinde var olmaktadır. Yörede pencere açıklıkları ise, konutun işlevsel gereksinimlerine göre biçim ve anlam kazanmaktadır. Genellikle ikinci kat seviyesinde ardışık olarak sıralanan, büyük açıklıklara rastlanırken, özellikle birinci kat seviyesi pencere açıklığı çeşitlenmektedir. Kimi yerlerde sokak cephesi tümüyle sağır yüzeylerden oluşurken, kimi yerlerde de daha küçük boyuttaki pencere açıklıklarının kullanımı söz konusu olmaktadır. Kapı açıklıkları da, sokaktan konuta/avluya/bahçeye/müştemilata geçişi sağlamaktadır. Çevik, “sokakla fiziksel olarak kesilen ilişkinin [59]” kapılar yoluyla tekrar kurulmakta olduğunu, “farklı kotlardan alınan girişlerle kullanım olanaklarının çeşitlendiğini [59]” ileri sürmektedir. Sokağın karakterini tamamlayan elemanlar ise, yeşil ögesi, akarsu ve malzeme dokusu olarak öne çıkmaktadır. Yöre köylerinde vadi tabanında yoğunlaşan yeşil öge, daha çok avlu/bahçe içinde bulunmaktadır. Avlu/bahçe içinde kullanılan yeşil öge yer yer sokağa taşarak, görsel ve işlevsel bir değer taşımaktadır. Vadi tabanından geçerek yerleşimi sınırlayan ya da ikiye ayıran akarsu, sokakta bulunan kanallar, kuyular, çeşmeler aracılığı ile sokakla bütünleşmektedir. Kullanılan malzeme ise sokağın doku etkisini sağlamaktadır. Koramaz yöresine özgü taşın sarımtırak rengi ve tırtıklı yüzeyinin özellikleri, doku etkisini şekillendirmektedir.

Sokağı karakterize eden topoğrafya, boyut değişimi ve sınırlayıcı öğeler, sokak için bir çerçeve kurmaktadır. Bu çerçeveyi anlamlı kılan, yapı ve yolu birbirinden ayırdığı varsayılan boşluktur. Varsayılan boşluk, sokak mekanında herhangi bir noktada bağımsız bir öge gibi değil, düşey sınırlayıcının bir yan ürünü olarak belirmektedir. Sokak hattını meydana getiren düşey sınırlayıcı ise, iç ve dış arasındaki ayrımı ortaya koymaktadır. Ancak cephesi tarafından sınırlanan iç mekan, genellikle dışarı bakmaktadır. Dışarının kendisi ise çoğu zaman içe aldirmeden akıp gitse de, iç mekan tarafından çevrelenmektedir. Zizek'in de belirttiği gibi, "dışarının kendisi ile içeriden bakılınca görülen dışarısı, yani içerideki-dışarısı [6]" arasında bir farklılık bulunmaktadır. Öyle ki, içerisi ve dışarısı arasındaki yabancılayan eşik ve onun çizdiği sınırlar, sınırın *bu yanına* ve *öte yanına* öyle bir biçimde gönderme yapmaktadır ki bir bölge diğerinden ayrılmak durumunda kalmaktadır. Bu, Aristotelesçi *peras*'ın (sınır) sınırlayıcı işlevini anımsatmaktadır. Buna, içinde ile dışında arasındaki ayrım eklenmektedir. Bu ayrım, birisinin kendi kendisini belli bir yerde bulması ve bu yerin o kişiye yalnızca dışarıdan verilmiş olmasıyla dile gelmektedir. Eğer sınırın bir içe alma ve dışa atma sürecinden doğduğu kabul edilirse, dışsal bir uzamdan kopan içsel bir uzam baş gösteriyor demektir. Bu çift içe alma ve dışa atma süreci, artık Aristoteles'te olduğu gibi yalnızca kapatan ya da kapatılmış yerlerin çifte bir sınır-durum oluşturarak, kutular gibi birbirinden ayrılması anlamına gelmektedir. İçerden bakan özne için dışarı, kendi dünyasının ve hayal gücünün sınırlarına bağlı olarak gördüğü bir oluşumdur. Dışarının kendisi ise, yapıları çevre içinde 'yer'e bağımlı, kendi dinamiklerine sahip bir oluşum olarak kabul edilebilir. Öyleyse iç, içeri(si)deki-dışarısı ve dış arasında kop(a)mayan, farklı düzeylerde de olsa bir bağdaşımın olduğu savunulabilir. Her türlü engel karşısında kop(a)mayan bağıntı, öğeleri arasındaki ilişkide muğlaklık bulunan bir kılıf gibi davranmaktadır. Zizek kılıfı, "dış ile iç arasındaki ayrılığı maddileştiren [6]" bir mimari öge olarak kabul etmektedir. Bu, kılıfın iç ve dış arasındaki ayrımı somutlaştırdığı anlamına gelmekte ve fakat kılıfı oluşturan iç, içerideki-dışarısı-dış öğeleri arasında kesin çizgilerin olmadığına da işaret etmektedir. Dolayısıyla kop(a)mayan bağıntının, iç-dış arasında somutlaşan yeni bir üç boyutlu düzlem meydana getirmekte, bir diğer ifadeyle, ayrış[a]mayan yüzeyleri ortaya çıkarmakta olduğu savunulabilir. Ayrış[a]mayan yüzeyler, "baskın bir bariyer görevi görmekten öte, iki bölgenin birbiriyle ilişkilendiği [7]" tampon bölgeyi meydana getirmekte ve yapıları çevrede bir takım roller üstlenerek, kullanıma açılmaktadır. Dahası, algısal olarak,

dışarıdan bakan özne için, verili olan anonim kaynağın üretim biçiminin okunmasını sağlayacak kodlar barındırmaktadır. Bu kodlar, sokağın algı değerini ortaya koymaktadır.

## 2.2. Sokak ve ‘Algı’ Değeri

Geleneksel mekanın algı yoluyla değerlendirilmesinde, zihinsel kaynağın bu çekim merkezine doğru aktığı yolda, yürüme biçimi önemlidir. Yürüyüş aracılığıyla hareket eden beden, mekanlar arasında gezintiye çıkıp, görsel algı yoluyla mekânsal seçimini yapmaktadır. Yapılan seçimde aracı, görme edimidir. Bu yolla, dünya üzerinde verili halde bulunan bilgiler toplanmakta, biriktirilmekte, ilişki kurulmakta ve bütün içinde bağlamı keşfedilmektedir. Bir diğer anlatımla görmek, insan zihninin dünya üzerindeki bilgileri toplayıp, işlemesi sonucu işlevini yerine getirmektedir [62]. Geleneksel ‘yer’de topoğrafyaya uyumlu bir şekilde akan yolda, yürüyüş aracılığıyla beden, sokağı oluşturan cepheleri, yol sistemini, girinti ve çıkıntıları, ekleme ve çıkarmaları, genişleme ve daralmaları, yön ve manzara değişimlerini kavramaktadır. Bu kavrayış yoluyla toplanan bilgilerin ise, insan zihninde iki ayrı algılama türü gerçekleştirdiği savunulabilir. Zihin önce, somut olanı görmektedir, yani biçim aracılığıyla ifade edilen verili nesneye ait fiziksel özellikler kavranmaktadır. Arnheim, şeklin algılanmasının, “uyarıcı malzemede bulunan ya da bu malzemeye yüklenen yapısal özelliklerin kavranması [62]” anlamına geldiğini ifade etmektedir. Öyleyse zihin başlangıçta, biçime ilişkin fiziki verileri görmekle işe başlamaktadır. Dışardan bakan özne için somut olarak kavranan mekan, içeriğin anlatıcısı olarak da var olmaktadır. Bu, sokak mekanında ikinci tür algılama işlevini gerçekleştirmektedir. Arnheim’in de belirttiği gibi, algısal örgütlenme, sadece verili malzemeyle sınırlanmamakta, “görülemez uzantıları, görülebilir olanın gerçek kısımları olarak kaydetmektedir [62].” Böylece biçimin ardında yatan bir başka gerçekliğin de olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Sokak mekanında mimari ürün, zihinde elenerek, yeniden düzenlenerek ve depolanarak kendi yansımalarını bırakmaktadır [62]. Her yansıma zihinde bir iz bırakmaktadır, çünkü mekan biçim ve içerik bağlamında, beden tarafından algılanan bir takım mekânsal etkilere sahiptir [63]. Bu, beden ve mekan arasında gerçekleşen bir tür alışveriş

eylemine benzetilmektedir. Bu alışveriş boyunca mekan, verili olan tüm nesnelere gözlemci olan özneye sunmaktadır. Özne ise, topladığı verileri zihninde işleyerek nesneyi biçim ve içerik bağlamında değerlendirmektedir. ‘Şeyleri nasıl gördüğün üstünde’ çalışmak olduğu varsayılan mimarlık [64] eylemi, bu noktadan itibaren düşünsel içerik kazanmaktadır. Bu düşünsel içerik, ‘yer’, kullanıcı ve dışarıdan bakan özne üçgenini kapsamaktadır. Geleneksel ‘yer’de bulunan anonim kaynağın üretim şekli ve onun ‘insan’la kurduğu ilişki, böylece biçim, içerik, ölçek, düzen ve çeşitleme fikrinden öteye geçerek, özne-nesne arasında etkilenimi sağlayan ‘ruh’ tarafından temsil edilmektedir. Sokak mekanının ‘ruh’u, Rossi’nin de belirttiği gibi, anlamlı bir takım kalıcılıklar sunmaktadır [65]. Bu kalıcılıklar, Erzen’in de belirttiği gibi, “doğa tarafından eğitilen ‘insan’ın sahip olduğu ortak algı yaklaşımından [66]” kaynaklanmaktadır. Bu durumda dünya üzerinde farklı ‘yer’ ve zamanlarda olsa bile, ‘insan’ ögesi için bazı ortak algı durumları söz konusudur. Bu kapsamda bir sonraki başlıkta mimari ürün olarak sokağın ortak algı değeri ele alınacaktır.

### 2.3. ‘Yer’de Sokağın ‘Mimari Ürün’ Değeri

‘Yer’de bulunan sonuç ürünün, mimari üretimine ait bir takım kodlar barındırdığı daha önce ifade edilmiştir. Bu kodlar, “kendi özel çevrelerinde tutarlı bir genel düzen arayışı içindeki insanlar [65]” tarafından, ‘uygulayım’la taşınıp sürdürülmektedir [67]. Geleneksel toplumlarda uygulamaların kaynağı, grupların statü ya da zanaatlarının teknik kuralları, davranışlarına biçim veren dinsel, yasal ve moral töreler [60] olarak kabul edilebilir. Bir insan grubunun çevresini, eserlerini, jestlerini, davranışlarını içeren günlük dünyasının sorgulanmaksızın kabul edilmesiyle ortaya çıkan yaşam dünyası [68], ‘uygulayım’ın taşınıp sürdürüldüğü kabuktur. Böylelikle, insanların yaşam tarzı ve buna bağlı olarak gerçekleşen çevre kullanım tercihleri örgütlü insan eylemine, dolayısıyla geleneklere vurgu yapmaktadır. Rapoport halk geleneğini, bir insan grubunun arzular, hayaller ve tutkularıyla birlikte, gereksinimlerini ve değerlerini oluşturan kültürün fiziksel biçimine dönüşümü olarak ileri sürmektedir [69].

İnsan-çevre arasında gerçekleşen etkileşim aracılığıyla, bir geleneksel yerleşmede, değişmezlik amacı üzerine kurgulanan geleneklerin sabit pratikler dayatmakta olduğu

açıkça gözlemlenmektedir. [70]. Dayatmaktan öte gelenekler, bir model sunmaktadır. Model, Moneo'nun ifadesiyle, bir nesnenin mekanik yeniden üretimidir [71]. Sunulan bu model, farklı kullanıcılar eliyle çeşitli tipleri ortaya çıkarmaktadır. Tıpkı bir eskiz çalışması gibidir bu durum, başlangıçta var olan ana fikir, farklı öznelerin üzerinde çalışmasıyla farklı tiplere dönüşmektedir. Böylelikle tip, aynı biçimsel strüktür tarafından karakterize edilen nesnelere grubunu tarifleyen bir kavram olarak tanımlanabilmektedir [71]. Dahası tip, toplumun bir izdüşümü olarak, tarih ve toplumsal davranışın yapıları çevrede kendini ifade ettiği bir kavramdır [2]. Rossi'nin de belirttiği gibi tip, bir değişmezdir ve bir hayat tarzıyla özdeşleşmiştir [65]. Modern sonrası ortaya çıkan standart ise, yere kayıtsız olup, kolaylıkla ihraç edilebilen bir öğedir [2].

Bu durumda geleneksel 'yer'de, mimari üretim sürecinde kullanıcı tarafından geçirilen kodları tanımlayabilmek için model, tip ya da standart kavramlarının yeterli olmadığı düşünülmektedir. Ancak 'yer', tarih ve kullanıcının ortaya koyduğu yapıları çevrede "temaların sabitliğini göstermek [65]" imkanı bulunmaktadır. Toplumsal ortam ve fiziksel mekanın birbiriyle ilişki kurduğu düzlemde, varlığı kimi zaman somut verilerle işaretlense de, kimi zaman sezgi yoluyla 'görülebilir' çok yönlü, zaman ve coğrafyadan bağımsız, mekanla bağıntılı, ama insana bağımlı içeriklere sahip kalıcılıklar ya da kodlar yer almaktadır. Bunlar, 'yer' ve kullanıcısının, bir tür üretim sürecine benzeyen, mekanı biçimlendirmesi aracılığıyla yapıları çevreye geçirilmektedir. 'Yer' ve kullanıcının her biraraya gelişi, içerik ve onun gerçekleşmesini sağlayan somut öğeler aracılığıyla, bir çerçeve içerisinde kurgulanmaktadır. Kurulan çerçevede amaç aynıdır; fayda sağlama, mekan tanımlama, iletişime geçme vb. Fakat 'yer' ve kullanıcının çeşitliliği çatkıyı farklı kılmaktadır. Ancak amaç, sözü edilen kodların sağladığı kalıcılık için yeterli bir tanımlama değildir, sözü edilen kalıcılık, yaşam kabuğu içindeki kullanıcının istek ve taleplerini göz ardı etmeyen her insanlık durumuna uygun haller olarak belirlemektedir. Kullanıcı tarafından geçirilen 'kod'dan kasıt, bizzat insanın duygu, düşünce ve deneyimleridir. Öyleyse, kullanıcı tarafından geçirilen kodlar ne modele ne tipe ne de standart kavramına tam olarak uymaktadır. Hepsinden ayrı olarak, insan faktörünün yaşamsal tüm deneyimlerini kendisine konu alıp, çevresel sorunlarına insanın kendi halini katması olarak yorumlanabilmektedir. İnsanlık halinin ise, dünya üzerinde herkes için geçerli olan bir takım ortak değerler bulundurması ve hemen her yerde aynı tür çözüme ihtiyaç duyması, bir diğer anlatımla, dünya üzerinde



her ‘yer’de, herkes tarafından aynı yaklaşımla uygulanması ‘kalıp’ kavramını akla getirmektedir. Böyle bir zihinsel şemada, “sık sık yinelenen ve düzgüsel nitelik barındıran etkileşimler [60]” bir kalıp gibi çalışmaktadır. Kalıplar, yapılı çevrede, tekrarlar yoluyla tanımlanabilme özelliği kazanmaktadır [60]. Sıkışık bir örüntü olan tip, model ya da standart kavramı yerine, ‘kalıp’ kavramının kullanımı, zihinsel çözümlemede daha faydalı olup, yaşamsal dizgenin kurgulanmasına daha yatkındır. Bu durumda kalıp, salt fiziksel bir üretim değil, aynı zamanda duygu, eğilim, davranış ve deneyimlemeleri de kapsayan, daha ete kemiğe bürünmüş, daima gelişmeye açık, her insanlık durumuna uygun uygulamaları içeren canlı bir organizma gibidir. Kalıp, “bir deneyimin akılda şifrelenmesi, kendine özgü organize olmuş bilinçli bir algılama [20]” olarak da tanımlanmaktadır. Bir anlamda, kullanıcı tarafından gerçekleşen bilinçli algılama, gerçekte, uzun mimari gelenekte meydana gelen uygulamaların içeriğini deşifre etmektedir. Böylece her insanlık durumu için geçerli olan sabitlere, değişimlere bir başka ifadeyle kullanıcı tarafından geçirilen kodlara ulaşılmaktadır.

Buradan yola çıkarak, mimari ürünün ‘yer’e bağımlı fakat zamandan bağımsız biçimde kodlar aracılığıyla karakterize edildiği ileri sürülebilmektedir. Dahası kodlar, her insanlık haline uygun ‘kalıp’ dizgeleri olarak tasarıma katkı sağlamaktadır. Mekanın ortak ruhunu yansıtan bu değerler, dünya üzerinde var olduğu sürece kıymetli ise, bu durumda, sanat eserinin ‘görmek’ edimi üzerinden değerlendirilmesi gerektiği ve bu ‘görme’nin sadece yüzeyleri algılamak, kullanım değerini sorgulamak anlamında değil, daha öte, plastik değerini sağlayanın, mekan organizasyonunda barındırdığı, bilinçli ya da değil, her insanlık durumuna uygun tasarım kararları olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

#### **2.4. Christopher Alexander ve ‘A Pattern Language’**

Bir önceki başlıkta ele alınan ‘kalıp’ kavramı, burada, geleneksel ‘yer’de var olan ‘sabit ruh’un deşifre edilmesi için bir araç haline getirilecektir. Bu amaçla Christopher Alexander ve arkadaşları tarafından kapsamlı bir çalışmanın ürünü olan ‘*A Pattern Language*’ bir rehber olarak kabul edilmiştir. Bu çalışma için rehber haline gelmesini, yaşanılan mekanın üretim sürecinde kullanıcıyı gözetten bir yaklaşıma sahip olması sağlamaktadır. Yayımlandığından itibaren çeşitli eleştirilere konu olduğu gibi, aynı

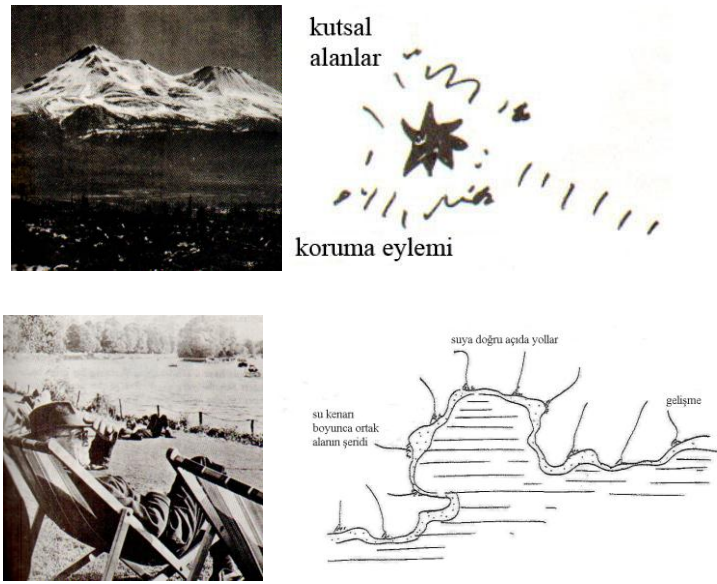
zamanda övgüler de toplamış olan *Pattern Language*, mimarlık dünyasında kendine bir yer yapmayı başarabilmiştir. Dolayısıyla tez kapsamında *Pattern Language*, bir ön kabul olarak yerini almaktadır. Ön kabul olmasını ise, zaman-mekan-yer gözetmeksizin bir mimari ürünün üretilmesinde genelgeçer tasarım kabulleri ve yaşantı üzerinden hareket etmesi sağlamaktadır.

Gerçekte ‘*A Pattern Language*’in bir diğer yarısı olan ‘*The Timeless Way of Building*’ isimli kitap ile paralel olarak gelişen ve birbirini tamamlayan bu iki çalışmadan ikincisi, bir bina ya da bir kenti oluşturan kalıpların kullanımını mümkün kılan disiplini tanımlamakta, bir başka anlatımla dilin kullanımı için teori ve yönergeler sağlamaktadır [72]. ‘*A Pattern Language*’ ise, kent ölçeğinden başlayarak evlerimizin en küçük parçalarına kadar her detay için tasarıma ilişkin kalıplar tarif etmektedir. Tarif edilen bu kalıplar, kitap boyunca aynı kurguda okuyucuya sunulmaktadır. *Pattern Language*’in ortaya koyduğu bu kurguya göre, ilk adımda kalıbın arketipik örneğini gösteren bir resim bulunmaktadır. İkinci adımda, kalıp için bağlamı kuran bir giriş paragrafı yer almakta, üçüncü adım olarak ise bir problemin tanımlanması gerçekleşmektedir. Bu adımların ardından, kalıba yönelik kuramsal arka plan, konuyla ilgili yapılmış çalışmalardan kanıtlar gösterilerek açıklanmaktadır. En uzun olan bu kısımdan sonra ise kalıbın kalbi olarak nitelendirilen problemin çözümü gelmektedir. Problemin çözümünde kalıbı inşa etmek için tam olarak neye ihtiyacımız olduğu ifade edilmekte ve bir diyagram ile problemin çözümünü gösteren ana parçalara işaret edilmektedir. Son olarak ise, kalıbı zenginleştirmek için ihtiyaç duyulan daha küçük kalıpları işaret eden bir paragraf bulunmaktadır.

*Pattern Language*’e göre bu kurgunun arkasındaki birinci amaç, diğer kalıplara bağlı olan her bir kalıbı sunarak, türlü kombinasyonlarla, sonsuz çeşitlilik içinde 253 kalıbın bir bütün, bir dil olarak idrak edilebilmesini sağlamaktır. İkinci amaç ise, ana fikri kaybetmeden, insanın kendisi için uyarlayabileceği şekilde her bir kalıbın problemini ve çözümünü sunmaktır. Yalıtılmış bir varlık olmayan ve olmaması gerektiği özellikle vurgulanan 253 kalıp, gerçekte insan hareketinin bir parçasından meydana gelmektedir ve daima gelişmelere, eklemelere ya da yeni kalıplara açık olarak kurgulanmaktadır. Bu durum, geleneksel ‘yer’de kullanıcı tarafından geçirilen kodların oluşturduğu kalıp kavramıyla örtüşmektedir.

*Pattern Language*'de her bir kalıp bir hipotezdir ve sunulan problemi çözmeye hangi fiziksel çevre planının işe yarayacağına dair tahminlerimizi temsil etmektedir [72]. Kalıplar, en geniş kapsamlı olan bölgeler ve kentlerden başlayarak mahalleler, bina kümeleri, binalar, odalar, nişler ve yapı detaylarına kadar inen bir sıralama izlemektedir. Bu düzen içerisinde her bir kalıp, kendinden önce gelen daha büyük kalıplarla ve kendinden sonra gelen daha küçük kalıplarla bağlantılı olarak kurgulanmaktadır. Bu kurgu, *Pattern Language* içinde, bir ağ olarak görülen dil kapsamında 253 kalıbı, bir sıra halinde düzenlemektedir. Ortaya konulan sıra, hem dilin bir özeti hem de kalıplar için bir indeks olarak kabul edilmekte ve kalıbın bağlı olduğu gruba ait olan cümlelerin okunmasıyla bütün bir dilin genel bilgisinin anlaşılabilirliği ileri sürülmektedir [72]. Kısacası bu sıra, bir 'temel harita' olarak nitelendirilmektedir.

Bu temel haritayı meydana getiren gruplama, en genel düzeyde kentler, binalar ve konstrüksiyon olarak üç bölümlenmekte, başlıkların alt açılımlarıyla saçaklanmakta ve bu açılımların hiç biri tek başına var olmamaktadır. Dahası kullanım, fonksiyon ve mekânsal düzenleme olarak birbirleriyle kesişmeler/çakışmalar/üstü üste binmeler/karşılıklı bağlar meydana getirmektedir. İlginç bir biçimde, grupladığı kalıplar arasında her zaman işlevsel bir benzerlik bulunmadığı gibi, her zaman mekanın geometrik durumuyla ilgili veriler de bulunmamaktadır. Örneğin, aynı grup içerisinde yer alan kalıplardan biri sadece mekanın zihinsel ya da psikolojik durumundan yola çıktığı gibi, hemen ardından gelen kalıpta sadece mekanın biçimlenmesinden bahsedebilmektedir. *Pattern Language*'in birinci kısmı olan 'Kentler' bölümünde yer alan ve yerel çevre karakteri üzerine yapılan altıncı gruplama içinde birbirini izleyen 24 ve 25 numaralı kalıplar böyle bir yaklaşıma sahiptir. 'Kutsal Alanlar (24-Sacred Sites)' olarak adlandırılan 24 numaralı kalıp, insanların manevi köklerinin, geçmişle olan bağlarının sürdürülmesinin insan psikolojisi üzerine olan etkisinden bahsetmekte ve mekânsal düzlem içerisinde her nerede olursa olsun, kutsal alanların kamusal anlamlarını güçlendirecek düzenlemelerin gerekliliğini dile getirmektedir. 'Suya Erişim (25-Access to Water)' başlıklı 25 numaralı kalıpta ise, yerleşmelerde var olan akarsu, göl gibi suyla ilintili alanlar boyunca uzanması gereken şeridin kalınlığı ile ilgili mekânsal düzenlemelerden bahsetmektedir.



Şekil 2.2. 'Kutsal Alanlar (24-Sacred Sites)' ve 'Suya Erişim (25-Access to Water)' başlıklı kalıp [72].

*Pattern Language*'in birinci kısmını meydana getiren ve ilk 94 kalıbın yer aldığı 'Towns' bölümü, çevreyi geniş ölçekte ele alarak, kent ve kırsal alanın gelişimi, yol düzeni, iş ve aile arasındaki ilişki, bir mahalle için uygun kamusal kurumların yapısı ve bu kurumları desteklemek için gerekli olan kamusal mekan türlerini ortaya koyan kalıplara sahiptir [72]. *Pattern Language*'in ikinci kısmını meydana getiren 'Buildings' bölümünde, bir kenti tanımlayan kalıplar yoluyla, tek ve grup halinde bulunan binaların ve onlar arasındaki boşlukların tanımlı hale getirilmesine yönelik sahneler oluşturulmaktadır. *Pattern Language*'in üçüncü kısmını meydana getiren 'Construction' bölümünde, daha önceki kalıplar aracılığıyla elde edilen yaklaşık bir tasarım şemasının inşasının nasıl gerçekleştirileceği üzerinde durulmaktadır.

*Pattern Language* içinde bulunan her bir kalıp, bir problemden kaynaklanan soruna yönelik olarak çözüm üretmektedir. Karşılaşılan sorun çok çeşitli olabilmektedir, bu sorunlar daha çok mekan ve mekanlaşmaya etki eden unsurlar üzerinden sorgulanmaktadır. Bunlar arasında öne çıkan mekan değerleri ise şöyle sıralanabilir: mekanın 'nerede olduğu/olması gerektiği' veya doğrudan mekanın yeri/konumu ile ilgili kaygılar; mekanın kullanım alanı ve boyutu ile ilişkili tasarım problemleri; mekanı var eden yapısal elemanlar; mekanın işlevsel özelliği (mekanın insan davranışıyla ilintili kullanım değeri); mekanda yer alan mobilya vb. donatıların varlığı ve gerekliliği;

içgüdüsel insan davranışlarının ortaya koyduğu genel eğilimlerin yol açtığı durumlar; mekanda yaş ve kültür olarak insan çeşitliliği; mekanın ‘güvenli’ olduğu izlenimine sahip olunması gibi psikolojik etkileri, kişinin kendini mekanda ‘rahat’ hissetmesi, mekanın kişiyi ‘tanımlı bir alanda olduğu’ fikrine götürmesi, mekanın kişide ‘sıcak’ etki yaratması, kişinin kendini mekanda ‘kapalı’ hissetme(me)si gibi genel olarak zihinsel ve duygusal oluşumlarla ilgili durumların insan üzerinde bıraktığı her türlü etki. Böylelikle her bir kalıp, ele aldığı sorun kapsamında çeşitli çözüm önerileri getirmektedir. Farklı konulara odaklanmış olsalar da temelde kalıpların ortaya konmasında en büyük pay, insan ve onun davranışları olarak öne çıkmaktadır. Sonsuz bir çeşitlilik yaratarak çevrenin inşasını gerçekleştiren ve insan hareketinden doğan kalıplar, öznenin duygu ve deneyimlemelerine yer açmaya çalışmaktadır.

Bu durumda *Pattern Language*, insanı ve onun eylemlerini baz alarak, her insanlık durumu için geçerli olan tasarım ölçütlerini sağlayan ve herkesi memnun eden ‘iyi mekan, iyi çevre’ ve ‘doğru mekan, doğru çevre’nin yaratılmasına yönelik bir çaba üzerinden yola çıkmaktadır. Sonuçta ‘mekan üretimi’ üzerinde yoğunlaşan böyle bir çaba, sorun ve onun çözümünden meydana gelen kalıp dil yoluyla, insanı, onun eylem ve eğilimlerini temel alarak yapıları çevrenin nasıl üremesi gerektiğini ortaya koymaktadır. *Pattern Language*’in tanımladığı kalıplar, kendi durumlarına ait doğrular değil, yaratılmış mekamlara ait her insanlık haline uygun ifadeler içermektedir. Dolayısıyla hangi coğrafya üzerinde ve hangi zaman diliminde olursa olsun, ‘iyi mekan, doğru mekan’ algısı üzerinden ‘beğeni’yi sağlayanın, tasarıma ilişkin kararlar olduğu, bir başka deyişle, kalıplar vasıtasıyla daha okunaklı hale geldiği kabul edilebilir.

Günümüz insanı tarafından *Pattern Language*’in sunduğu kalıplar tasarım için bir rehber olarak kullanılabilir, ancak geleneksel toplumlar için *Pattern Language*’in kalıpları, yalnızca, üretilmiş mekanın içeriğini okumak için bir araç olabilir. *Pattern Language* tarafından tanımlanan kalıplar daha önce de sözü edildiği gibi, mekanın nasıl doğru üretileceğine dair bir temel harita sunmaktadır. Geleneksel ‘yer’ için ise bu temel harita, tersten okumayı sağlayan bir araçtır. Tersten okuma, mevcut çevrede verili olan mimari üründe görülebilir değerlerinin görülemez uzantılarını açığa çıkarmayı sağlamaktadır. Söz konusu uzantılar ise, mekanı karakterize eden ruh, kullanıcı tarafından geçirilen kodlar ve yaşantıyı ele alan kalıplar olarak kabul edilmektedir. Mimari ürüne gerçek karakterini veren ve onu değerli kılan bu uzantıların okunması,

mimari ürünün içeriğini deşifre etmek anlamına gelmektedir. Okuma yoluyla, yaşantının sorgulanması, ruhun varlığına ilişkin betimlemelerin yapılması, kullanıcı isteklerinin açığa vurulması sağlanmaktadır. *Pattern Language*'in tanımladığı kalıpların ise, yaşantıyı ve kullanıcıyı gözetmesi, 'insan'ı temel alan tüm değerlere yer açıyor olması *Pattern Language*'in tersten okuma amaçlı olarak da kullanılabilmesini sağlamaktadır. Dahası, *Pattern Language* tarafından sunulan kalıplar ile geleneksel 'yer'de kullanıcı tarafından geçirilen kodların tanımladığı kalıplar bir bütünlük sağlamaktadır.

Bu tez çalışmasında örneklem alan olarak kabul edilen Koramaz Bölgesi geleneksel yerleşimleri, bölüm 1'de de ifade edildiği gibi, herhangi bir tasarım rehberine bağlı olmayan, kullanıcının yaşam dünyası aracılığıyla inşa edilmiş bir yapılı çevre birikimine sahiptir. Koramaz Bölgesi yerleşimlerinde de 'iyi' olan ve insan algısına 'doğru' bir şekilde hitap ederek kavranabilen, çeşitli sembollerle tanımlanabilen, belirgin çok sayıda mekan bulunmaktadır. Bu tür mekanları örneklemek üzere, yürüyüş eyleminin gerçekleştiği sokak mekanı aracı kılınacaktır. Geleneksel 'yer'de kalıp dilin ortaya koyduğu bu düzlemin, bölüm 3'de, 'yere özgü' değerler ile çakışımı sağlanarak, gözün algıladığı ve 'sokağın anlamlandırılmasını' sağlayan 'ruha' yönelik saptamalar yapılacaktır.

**3. BÖLÜM**  
**GELENEKSEL ‘YER’LERDE YAŞAM KABUĞU VE**  
**ORTAK ALGI DEĞERİ: SOKAĞIN ANLAMI**  
**BULGULAR**

*“Bir kentte hayran kaldığın şey onun yedi ya da yetmiş yedi harikası değil, senin ona sorduğun bir soruya verdiği yanıtıdır.”*

*Italo Calvino*

Bu bölüme kadar yapılan sorgulamalarda daha çok yerin oluşumu ve anlamına ilişkin altyapı oluşturulmuştur. Öyle ki, birinci bölümde yer, kullanıcı profili ve değişim ekseninde etüt edilmiştir. İkinci bölümde ise, geleneksel ‘yer’de var olan ‘ruh’un her insanlık haline uygun değişmezlerden oluştuğu ve bu değişmezlerin kullanıcı tarafından geçirilen kodlardan ibaret olduğu vurgulanmıştır. Dahası yapılı çevre üzerine geçirilen kodlar, zamandan bağımsız biçimde ‘yer’ ile etkileşime girerek, aynı insani şifreleri içeren uygulamılardan meydana gelmektedir. İlgili uygulamılar, mimari üretimde yer, biçim, içerik ve zaman farklılaşsa da, aynı çatkının kurulduğu tekrarları oluşturarak bir tür kalıp gibi davranmaktadır. Bu, aynı zamanda ‘yer’in, ‘yer[li-]leş[-tir-]me’ süreci kapsamında kullanıcının rolüne işaret etmektedir. Dolayısıyla, birinci bölümde ‘yer’deki kullanıcı profili anlaşılmaya çalışılmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, geleneksel ‘yer’lerde verili olan nesne ile kendisine dışardan bakan özne arasında ilişki kurdurma başarısı bu çalışmanın çıkış noktası olarak kabul edilmiştir. Bu kapsamda sokaklar aracı kılınmaktadır. Örnekleme alan olarak seçilen Koramaz bölgesi yerleşimlerinde, sokak kurgusunda bulunan ve görsel algıyı netleştiren mekanların varlığı, iç-dış mekan arasında uzamsal açıdan ayrış[a]mayan yüzeyler ile zenginleşmektedir.

Bir yerleşim kurgusunda yapı mekanı ve sokak mekanı arasında ‘ayrış[a]mayan yüzey’lerin varlığı, gerçekte bir takım sınır öğeleriyle inşa edilmektedir. Bu sınır öğelerini belirlemek, sokağın zengin içeriğini çözümlenmeye yardımcı olacak adımları da beraberinde getirmektedir.

### 3.1. Sokak Kurgusu

Geleneksel kentsel düzenin mekansal kurgusunun en önemli bağıntısı tek bir odağın belirginlik durumunda olmayışıdır. Bu durum, ‘bilinçli bir kendiliğindenlik’ ifadesi doğrultusunda, sokakların esnek organizasyonunu sağlamaktadır. Odak, dağınık ve çelişik gerilimler yaratan çoklu yapıya sahiptir. Odağın bu açık yapısı içsel değişimlere, yer değiştirmelere ve de zamanının ritmik bir örgüyle mekana akmasına olanak vermektedir [73].

Geleneksel mekanda sokak bir açıklığın ve eşğin sınırını belirleyen temel fiziksel öğedir. Geleneksel ‘yer’lerde sınır öğeleri aracılığıyla karakterini kazanan sokak, yol ağına bağlı olarak gelişmektedir. Yol ağı boyunca var olan sokakların biçimlenmesinde, boyut açısından ulaşım özellikleri, yönlenme açısından da parselasyon özellikleri etkili olmaktadır [74]. Koramaz bölgesi yerleşimlerinin yol düzeninin belirlenmesinde topoğrafyaya uyma zorunluluğu da bulunmaktadır [40]. Bu gerekliliğe bağlı olarak biçimlenen sokaklarda, bir takım “tanımlayıcı özellikler” belirmektedir [74]. Buna göre eğim ve yol bağlantısı kullanımı açısından eğime dik (merdivenli ve merdivensiz sokak) ve eğime paralel sokaklar gözlemlenmektedir. Yerleşimlerde sokağın izi ve boyutuna göre ise, ana sokak, ara sokak ve çıkmaz sokaklar bulunmaktadır.

Ancak bu sokak türlerinin en önemli özelliği, kamusal ve özel arasında yaşantıya sahip bir bağıntıyı içermesidir. Böyle bir bağıntının iki yönü bulunmaktadır. Bunlardan ilki, ulaştırıcı, bağlanan ve durularak vakit geçirilen yer olma özelliği iken, transit geçilen yolu da tanımlamaktadır. Ancak sokak ve mekan arasındaki bağıntı ve oluşan yüzeylerle kullanım değeri ortaya çıktığında sokak bütünlüğünden de bahsedilebilmektedir. Fakat ikincisi ise, ilkinin göre daha değerli olan çevre karakterini meydana getirmektedir. Yapı

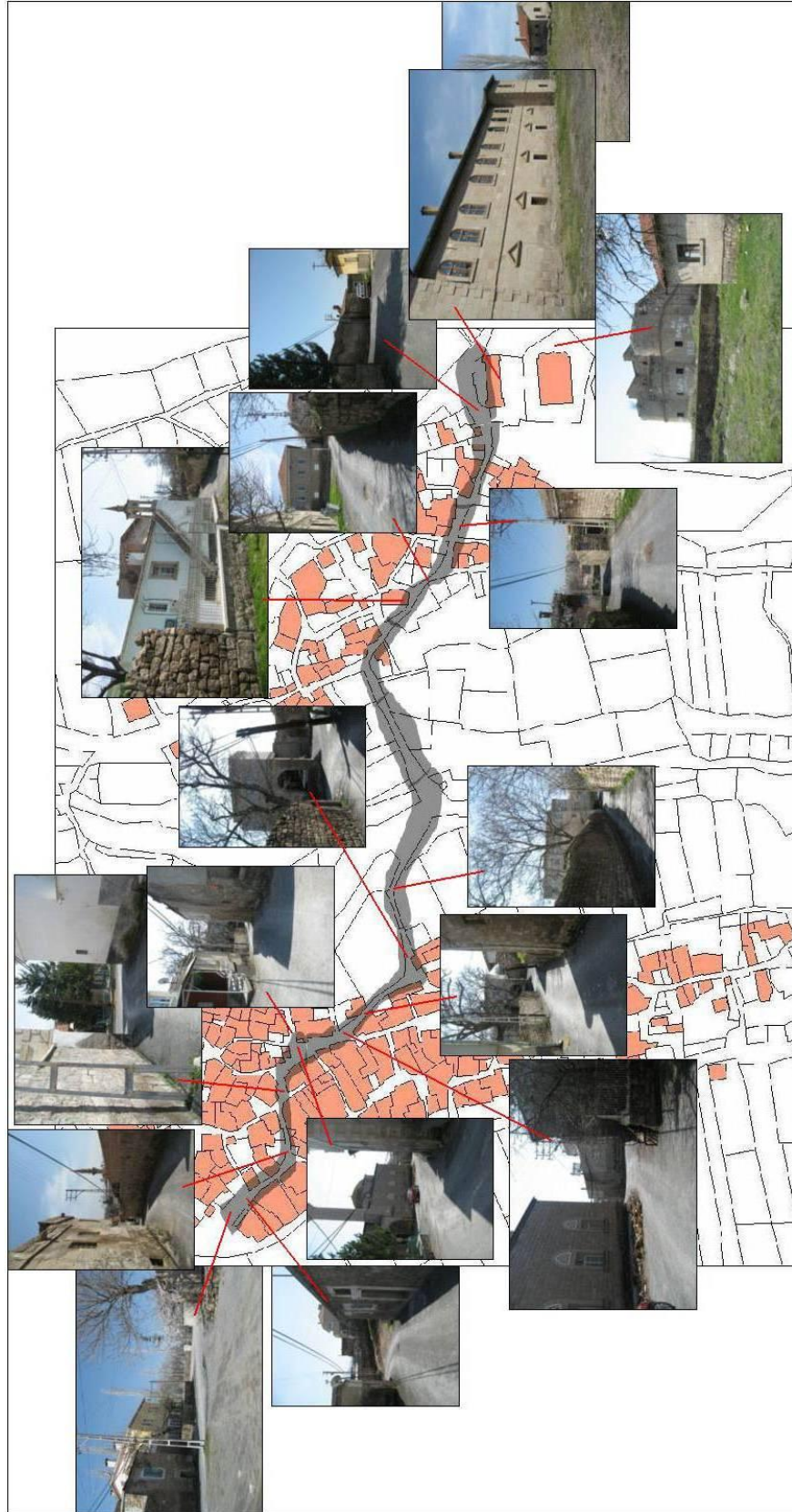


dış cephesi ile sokağın birbirinden kop(a)maması durumu ve de ortaya çıkan yüzeylerle sokak, bu transitten kurtulmaktadır.

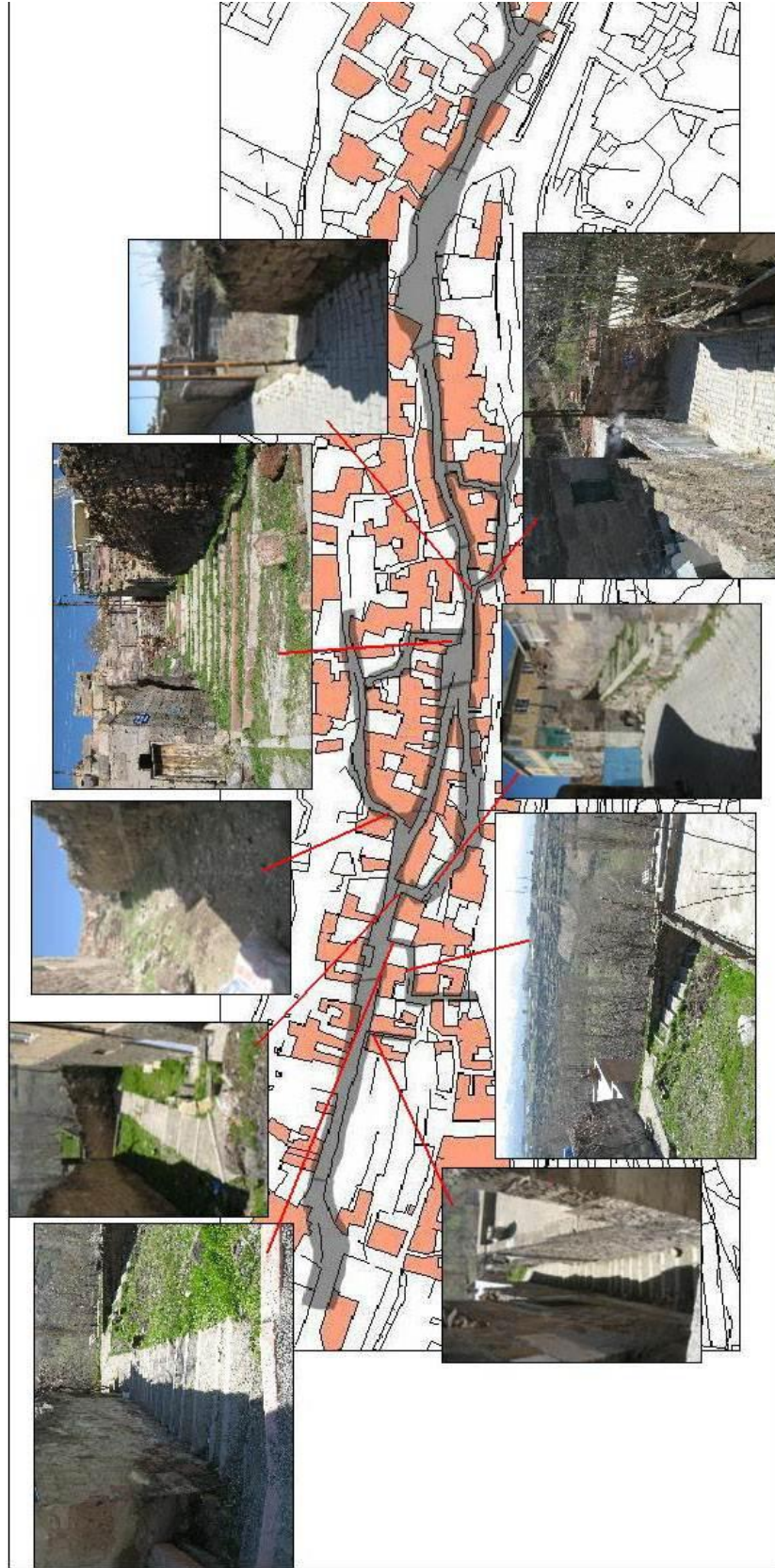
Buna göre, ana sokak olarak nitelendirilen şema, bir köyün girişinden başlayarak kesintiye uğramadan köyün çıkışına kadar devam eden ve köyün ‘odak’larının da içerisinde yer aldığı sokaklardır. Ana sokak, köyün ara sokakları ile bağlantılı olup, bünyesinde bir veya birden fazla odak noktası barındırmaktadır. Bu odak noktaları, bütün köy sakinlerinin ortak mülkiyeti altında bulunan alanlar olarak nitelendirilmektedir [75]. Örneğin vadi iki yamacına yerleşmiş olan Darsiyak’ta ana sokak hattı cami ve kilise önünden geçmektedir. Ara sokakların açıldığı kıvrımlı ana sokak, cami, okul ve kilise önünde genişleme eğilimi göstermektedir (bkz. Şekil 3.1.).

Eğime paralel sokak, topoğrafyaya ait eğim çizgileri ile paralel; eğime dik sokak ise, topoğrafyaya ait eğim çizgilerine dik olan sokaklardır. Merdivenli sokaklar ise eğime dik olan sokakların, kimi zaman eğimin dikliğinden dolayı basamaklar kullanılarak kotlar arası geçişin sağlandığı sokaklardır. Koramaz bölgesinde eğime paralel, eğime dik ve merdivenli sokakların birarada bulunduğu yerleşimlerden biri Reşadiye’dir (bkz. Şekil 3.2.). Topoğrafya eğimine paralel gelişen ve omurga niteliği gösteren iki ayrı sokağın alt ve üst kotları birbirine, eğimi dik kesen ve belirli noktalarda basamaklı hale gelen daha dar sokaklar aracılığıyla bağlanmaktadır. Eğim sıklığının arttığı noktalarda birbirine paralel alt ve üst kotlar arası bağlantı, merdiven aracılığıyla gerçekleşmektedir. Eğimin niteliğine göre basamakların genişlik, diklik gibi karakterinin de değiştiği gözlemlenmektedir.

Çıkmaz sokak ise, “kamuya ait bir caddeyi bir konut mahallesine bağlayan [2]” sokak olarak tanımlanmaktadır. Bir kullanıcının, konutunun önünde yer alan sokak parçası üzerinde, “kapısının önüne oturmak, hayvanlarını bağlamak, malzeme boşaltmak gibi geçici kullanım hakkının olduğu [75]” göz önüne alındığında çıkmaz sokaklar, daha çok sakinleri tarafından kullanılan [14] aynı zamanda geçiş için herhangi bir engel ortaya koymayan sokaklardır. Bu bakımdan Yerasimos, çıkmaz sokakları, sokak sakinlerinin en fazla yarar sağlayabileceği bir özelleştirme süreci olarak nitelendirmektedir [75]. Bu tür bir özelleştirme sürecine Koramaz bölgesinde de rastlanılmaktadır. Vekse ve Gesi’deki örneklerden de anlaşılacağı üzere çıkmaz sokaklar genel kurgu içinde, kullanıcıları tarafından izole edilmiş bir varlık olarak bulunmaktadır.



Şekil 3.1. Darsiyak ve ana sokak kurgusu.



Şekil 3.2. Reşadiye’de eğime dik ve merdivenli sokaklar.





Şekil 3.3. Vekse ve Gesi'den çıkılmaz sokak örnekleri.

Bu sokaklar Koramaz bölgesinde karşılıklı olarak konumlanan yapılar ile farklı biçimlerde ve sayılarda sınırlandırılmıştır. Böyle bir sistemde, sınırlayıcı öğeler, sokak yüzeyinin sahip olduğu görünen bileşenleri aracılığıyla bir 'durum' vurgulamakta ve içinde yer alan eylemlerle bir 'mekan' tanımlamaktadır. Bu noktada özellikle belirtilmesi gereken, bazı yerleşimlerin sokak kurgularının günümüz şartları içinde, süreklilik halinin kaybolarak 'parça'lar halinde var olduğudur. Bu durum, kullanım değerini kaybeden yerleşimlerin zaman içerisinde meydana gelen yıkımlar, bakımsızlık ve doğal etkenler yoluyla gerçekleşen eksilmelerinden kaynaklanmaktadır. Sokak parçaları için önemle belirtilmesi gereken nokta ise, yukarıda sıralanan herhangi bir sokak türünün, bir sonraki başlıkta ele alınacak herhangi bir ya da birkaç şemaya ait olabileceğidir. Bu ifade, belirli bir sokak türünün, birden fazla sokak 'şema'sını içerebildiği anlamına gelmektedir. Buna göre alt başlıkta, ana sokak, eğime paralel sokak, eğime dik sokak, merdivenli sokak ve çıkılmaz sokak içinde yer alan mekanın sınırlayıcı öğelerinin durumuna ilişkin karakter tespiti yapılacaktır.

### 3.2. Sokağı Meydana Getiren Sınırlayıcı Öğeler

Koramaz bölgesinde 2'si tümüyle harabe haline gelip yok olan (Derevenk Köyü, Dimitre) 18 adet yerleşimden, yenileşme baskısına rağmen bütünlüğünü ve özgünlüğünü korumaya çalışan yerleşimlere ait sokak sınırlarını tanımlayan dinamikleri anlamak ve betimlemek üzere bir alan çalışması gerçekleştirilmiştir. İlgili alan

çalışmasında elde edilen veriler, bir envantere biraraya getirilmiştir. ‘Kırsal Yerleşim Envanteri’ adı verilen bir tür kataloglama çalışması, Koramaz Bölgesi’nde bulunan her yerleşim için ayrı ayrı hazırlanmıştır. Bu çalışma, yerleşim sistemi kurgusunun ve dokuya ait parçaların, bir sonraki adım için, anlaşılabilirliğini arttırmak amacını taşımaktadır. Ki bir sonraki adım, ‘yer’e özgü değerler ile insanlık halinin ortaya koyduğu kalıp dizgeleri aracılığıyla üretilmiş mekana yönelik okumanın yapılmasıdır. Bu okuma için hazırlanan ‘Kırsal Yerleşim Envanteri’ ile yerleşim dokusuna ait parçaların anlaşılabilirliği artırılmış olacaktır. Ancak burada envanterlerle, yerleşim bütünü ele alındığı, tek yapıya ilişkin iç mekan sorgulamalarının yapılmadığı önemle belirtilmelidir. Bir başka anlatımla, sokak sınır öğelerinin karakter analizi hedeflendiğinden, yapı dış cepheleri ve sokakla ilişkisi çalışmaya konu olmuştur. Böyle bir çıkış noktasının başlıca sebebi, yapı dış cephesinin üçüncü boyutta farklılaşarak, sokakla kurduğu ilişkinin her seferinde değişiklikler göstermesidir. Bu, yapılaşmış alan ve sokak arasında “niteliği değişebilen sınırların” var olduğu anlamına gelmektedir [76]. Daha da ötesi sınırların değişkenliğini biçimlendiren, kullanıcının her türlü değerlerini içeren yaşam kabuğudur. Nitekim yapı dış cephesi ile sokak arasındaki ilişki, kamusal alan ile özel alan arasındaki ilişki düzeyini belirlemekte, toplumsal yaşamdaki sosyal ilişkilerin çeşitliliğini göstermektedir [76].

Ancak bu, bir tipoloji çalışması değildir. Öğelerin belirli özelliklerini tespit ederek, nesnelere arasında benzerlikler kurmaya çalışan tipolojik yaklaşım, Koramaz bölgesi yerleşimlerinin sokak kurguları için geçerli görünmemektedir. Gerçekte, şemaların tümü birbirinden türemiş olsa da, aralarında kurulabilecek ya da yerleşimde belirlenebilecek herhangi bir tipolojik benzerlik bulunmamaktadır. Kısaca, yapılaşmış alan ile sokak arasında sürekli bir benzerlik yerine, daimi bir çeşitlilik bulunmaktadır. Kullanıcıdan kaynaklanan çeşitlilik ise, toplumsal ilişkiyi mekânsal düzleme yansıtmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın sonuç ürünü ‘tip’ler değil, ‘şema’lardır. Öte yandan bu şemalar, biçimsel bir sorgulamadan fazlası değildir.

Yapılan alan çalışması sonucunda karşılıklı iki düzey mekansal uzantıyla sınırlanan sokak şemaları aşağıda belirtilmektedir.

1. Bahçe duvarı-yol-bahçe duvarı ile oluşan şema: Belli bir doğrultuda karşı karşıya konumlanan iki adet bahçe/avlu duvarının sınırlandırmasıyla oluşan hacimsel durumdur.

Ispıdın'da gözlemlenmeyen bu sistem en fazla Darsiyak ve Gesi'de, en az Nize ve Vekse'de bulunmaktadır. Karşılıklı iki bahçe duvarının Darsiyak ve Gesi'de fazla olması, bu yerleşim sokaklarının daha gevşek bir dokuya sahip olmalarını ortaya koymaktadır. Sokak yüzeyi boyunca kesme taş blokların iki kat yüksekliğinde sıralandığı bir cephe hattı yerine kaba yonu bazen de kesme yonu taşın insan ölçeğini aşmayan bahçe duvarı şeklinde vücut bulması, bahçede yer alan yeşil ögenin sokağa taşmasına izin vererek taşın çevreye kattığı sert etkiyi yumuşatmaktadır.



Şekil 3.4. 1. şemaya Darsiyak ve Mancusun'dan örnekler.

Bahçe duvarı-yol-bahçe duvarı şemasının oluşumunda göze çarpan ilk etken yerleşim dokusunun yataydaki yoğunluğudur. Darsiyak ve Gesi gibi gevşek bir dokuya sahip köylerde 1. şemanın fazlaca gözlemlenmesi, aynı zamanda yerleşim düzeninde bulunan uygun eğimli geniş toprak yüzeylerine bolca rastlanmasıyla da açıklanabilmektedir. Nitekim topoğrafya şartlarının farklılaştığı Nize ve Vekse'de, yerleşim dokusu daha toplu halde durmakta ve genellikle birbirine yaslanan sıkışık bir örüntü meydana getirmektedir. Şemanın, yerleşimde sık kullanılmış olması, kullanımla ve kullanıcıyla da ilişkilidir. Sonuçta kırsal alanda yaşayan kullanıcının, konutunun hemen yanbaşımda kırsal aktiviteyle de içli dışlı olması kaçınılmaz görünmektedir.

2. Bahçe duvarı-yol-iki katlı konut ile oluşan şema: Belli bir doğrultuda karşı karşıya yer alan iki yapıdan, birinin bahçe/avlu duvarı diğerinin ise iki katlı konuta ait düz bir cephesinin sınırlandırılmasıyla oluşan hacimsel durumdur. Bu sistem en fazla Gesi ve Darsiyak'ta, en az Reşadiye ve Nize'de bulunmaktadır. Bahçe duvarının uzandığı yüzeyin karşısında yer alan iki katlı düz cephe hattı bir yandan yeşil ögeyi sokağa daha

az katmakta bir yandan da sokağa doğrudan bakan pencereler yoluyla konutta ve sokakta gerçekleşen günlük hayat aktivitelerinin birbiri ile etkileşim halinde kalmalarını sağlamaktadır. Bahçe duvarından, daha çok tektonik olarak ayrılan bu şemanın diğerinden farklılığı, tamamlayıcı bir sınır olarak sokağın algı değerini yükseltmesidir.



Şekil 3.5. 2. şemaya Germir ve Ispıdın'dan örnekler.

3. Bahçe Duvarı-yol-tek katlı konut ile oluşan şema: Belli bir doğrultuda karşı karşıya yer alan iki yapıdan, birinin bahçe duvarı diğerinin ise tek katlı konuta ait bir cephesinin sınırlandırmasıyla oluşan hacimsel durumdur. Tavlusun'da gözlemlenmeyen bu sistem en fazla Germir ve Gesi'de, en az Mancusun ve Vekse'de bulunmaktadır. Germir ve Gesi'de yoğun olan bahçe duvarının karşısında tek katlı konut yüzeyinin uzanması ise, bu yerleşimlere ait kentsel yoğunluğun yatayda gevşek olduğunu göstermektedir.



Şekil 3.6. 3. şemaya Ağırnas ve Nize'den örnekler.

Kentsel yoğunluğun yatayda gevşek olması kısmen yeterli alan miktarıyla ilintilidir. Ancak Germir ve Mancusun karşılaştırıldığında, dokularının gevşeklik halinin birbirine yakın olduğu gözlemlenmektedir. Fakat Mancusun'un Yukarı Mahalle olarak bilinen bölgesinde bu gevşeklik yerini sık bir örgüye bırakmaktadır. İlgili bölgede yanyana sıralanan sık bir yapılaşma söz konusudur. Bu durum konutların 'yer'e göre aldıkları tavırla, bir başka ifadeyle toprağa oturma biçimleriyle belirginleşmektedir. Sokak kurgusu kapsamında incelendiğinde ise bahçe duvarı-yol-tek katlı konut ile oluşan şemanın eğime dik sokaklarda, yer yer merdivenleşerek vücut bulduğu tespit edilmiştir.

4. İki katlı konut-yol-iki katlı konut ile oluşan şema: Belli bir doğrultuda karşı karşıya yer alan iki yapıdan, ikisinin de iki katlı konuta ait düz cephelerinin sınırlandırmasıyla oluşan hacimsel durumdur. Bu sistem en fazla Nize ve Mancusun'da, en az Efkere ve Ağırnas'da bulunmaktadır. Böyle bir şema, sokak yüzeyi boyunca taş ögenin sadece pencere ve kapı açıklıklarıyla şeffaflaşması anlamına gelmekte, bu da sokağın görece daha karanlık fakat konutta yer alan yaşamla daha dolu olmasına işaret etmektedir.



Şekil 3.7. 4. şemaya Mancusun ve Gesi'den örnekler.

Böyle bir şemanın oluşumunun topoğrafyadan kaynaklandığı savunulabilir. Eğimin uygunluğu, inşa edilen iki katlı yapıların düşeyde birbirine tam karşılıklı olmasını sağlamaktadır. Örneğin Efkere ya da Reşadiye gibi teraslamaların bolca kullanıldığı yerleşim sistemlerinde yapılar iki katlı olsa bile, yapının topoğrafya üzerine oturması kat yüksekliğini düşürmektedir. Dolayısıyla teraslamalar, şemanın yöre köylerinde görülme yoğunluğunu etkilemektedir.



5. Tek katlı konut-yol-tek katlı konut ile oluşan şema: Belli bir doğrultuda karşı karşıya yer alan iki yapıdan, ikisinin de tek katlı konuta ait düz cephelerinin sınırlandırılmasıyla oluşan hacimsel durumdur. Bu sistem en fazla Germir ve Vekse’de, en az Mancusun, Nize ve Efker’e’de bulunmaktadır. Yerleşimde özgün kat sayısının genellikle iki olduğu göz önüne alındığında, böyle bir kurguda tek katlı hacim daha çok konuta hizmet veren müstemilat olmakta, çok az durumda tek katlı bir konut yüzeyi ile karşılaşılmaktadır. Bu durumda taş yüzeyler boyunca akıp giden doluluk, çok az sayıda kapı ve boyutu küçülen pencere açıklığının meydana getirdiği boşluk ile kesilmektedir.



Şekil 3.8. 5. şemaya Nize ve Ağırnas’tan örnekler.

Bu şemanın ortaya çıkmasında ele alınacak etkenler arasında yönlendirmenin rolü, yerleşmelere hassas bir bakışla geçersiz kılınmaktadır. Genellikle yapıların kuzey yamaçları üzerine oturtularak, güneye bakacak şekilde inşa edildiği gözlemlenmektedir. Oysa bunların arasından Vekse, coğrafya şartları sebebiyle, güneye sırtını dönerek, kuzeye açılan bir yerleşime sahiptir. Şemanın en çok ve en az görüldüğü yerleşimler göz önüne alındığında, dokunun sık ya da seyrekliği de yeterli bir etken olmamaktadır. Örneğin Germir ve Mancusun gibi köyler yatayda gevşek bir dokuya sahipken, Vekse ve Nize topoğrafyadan kaynaklanan sıkışık bir dokuya sahiptir. Öyleyse şemanın, genellikle içinde bulunduğu sokak türüyle önem kazandığı savunulabilir. Ki bu şema, çoğunlukla eğime paralel sokak türü içinde tespit edilmiştir. Bu durumda, eğimin uygun olduğu hemen her noktada tek katlı konut-yol-tek katlı konut ile oluşan şema tercih edilmiş olabilir.

6. İki katlı çıkmalı konut-yol-iki katlı çıkmalı konut ile oluşan şema: Belli bir doğrultuda karşı karşıya yer alan iki yapıdan, ikisinin de iki katlı konuta ait çıkmalı

cephelerinin sınırlandırmasıyla oluşan hacimsel durumdur. Tavlusun, Reşadiye, Gesi, Ispıdın ve Ağırnas'da gözlemlenmeyen bu sistem en fazla Mancusun ve Germir'de, en az Nize, Darsiyak ve Efkere'de bulunmaktadır. Çıkma söz konusu olduğunda konutların kat yüksekliği genellikle ikiye çıkmakta, ancak yerleşimler arasında özellikle Germir'de rastlanan tek katlı konutun zerbembi seviyesinden sonra yapılan çıkma hareketi daha geniş mekan elde etmek, daha iyi görüş açısı yakalamak amacıyla yapılmaktadır. Ancak bu durumun bir sokak üzerinde karşılıklı olması ve iki katlı yapılarda özellikle birinci kat seviyesinden sonra yapılması bir yandan sokağın çatısını belirlemekte, bir yandan konut yaşamını sokağa daha hakim kılmakta, bir yandan da sokakta doluluk oranını artırmakta ve sık bir kurgunun oluşmasına neden olmaktadır.



Şekil 3.9. 6. şemaya Vekse ve Germir'den örnekler.

Bir sokak hattı boyunca çıkma söz konusu olduğunda, kaçınılmaz olarak, konutun iç mekan ve yaşamının dikkate alınması gerekmektedir. Çıkma hareketi, iç mekan bağlamında, alan kazanma ve/veya biçimin geometrisinin tamamlanma eğilimine hizmet edebilmektedir. Buna ek olarak manzaradan, güneşten ve doğal ışıktan daha çok faydalanma isteği de göz önünde bulundurulmalıdır. Topoğrafyadan bağımsız gelişen çıkma, aynı zamanda iç ve dış arasında, çeşitli sebeplere bağlı olarak, sokakla görsel ilişkinin kurulduğu oluşumlardır. Bu oluşum yörede, sokağın boyutuna göre farklılaşmaktadır. Örneğin Germir'de dar sokakta düşey olarak karşılıklı konumlanan yapıların çıkma hareketi, yapıları birbirine hem mesafe olarak, hem de sosyal olarak yakınlaştırmaktadır. Buna benzer bir durumun görüldüğü Nize'de ise farklı bir yığılma hali söz konusudur. Köy camisini içine alarak genişleyen sokağın tek taraflı hattı

boyunca yanyana sıralanan konutların herbirinin çıkma yapmasının, köy meydanından kaynaklandığı savunulabilir.

7. İki katlı çıkmalı konut-yol-tek/iki katlı konut ile oluşan şema: Belli bir doğrultuda karşı karşıya yer alan iki yapıdan, birinin iki katlı konuta ait çıkmalı cephe yüzeyi ile diğerinin ise tek katlı konuta ait düz bir cephesinin sınırlandırılmasıyla oluşan hacimsel durumdur. Bu sistem en fazla Gesi ve Mancusun'da, en az Efkere ve Ağırnas'da bulunmaktadır. Böylece karşılıklı çıkmalarla oluşan sık doku seyrelmekte, sokak yüzeyinde gevşek bir çatı örtüsü hissi uyandırmaktadır.



Şekil 3.10. 7. şemaya Ispıdın ve Gesi'den örnekler.

8. Arageçit: Belli bir doğrultuda karşı karşıya yer alan iki yapıdan, birinin alt katta sokağın akmasına izin veren bir boşalma yapması ve üst katının bu boşalan hacmin üzerini örtmesi ile meydana gelen yarı açık mekanın sınırlandırılmasıyla oluşan hacimsel durumdur. Bu durum yörede 'kabaltı' olarak adlandırılmaktadır. Tavlusun, Reşadiye, Gesi, Efkere, Ispıdın ve Ağırnas'da gözlemlenmeyen bu sistem en fazla Mancusun ve Nize'de, en az Germir ve Vekse'de bulunmaktadır. İki katlı bir şekilde devam eden konutun, en azından geçişe imkan vermek amacıyla, alt katta kullandığı alandan vazgeçerek sokağa vermesi durumu, gerçekte toplumsal hoşgörünün sokağa yansması olarak kabul edilebilir. Mancusun ve Nize'de sık rastlanan arageçit/kabaltı hem konutlar arası hem sokaklar arası hem de kotlar arası geçişleri kolaylaştırmakta, bir yandan da yerleşime ait sık sokak kurgusu içinde boşlukları, bir diğer deyişle yarıkları meydana getirmektedir.



Şekil 3.11. 8. şemaya Mancusun ve Nize'den örnekler.

Arageçit kavramının oluşmasına yol açan etkenlerin değerlendirilmesi, dokunun topoğrafya üzerine yerleşimini ön plana çıkarmaktadır. Örneğin Nize, eğimin dik olduğu bir yamaç üzerinde konumlanmaktadır. Dokuda bulunan yapılar genellikle aralarında boşluk kalmayacak biçimde tek taraflı bir hat üzerinde yanyana sıralanmaktadır. Ancak sık dokulu bu süreklilik içerisinde yapılara girişlerin, geçişlerin sağlanması da gerekmektedir. Oysa eğim dikliği daha az olan Mancusun köyünde de arageçitler bulunmaktadır. Gevşek, yayvan ve boşluklu bir dokuya sahip olması, arageçitin varlığına engel olmadığı anlaşılmaktadır. Öyleyse burada 'geçiş hakkı'nın önem kazanmakta olduğu savunulabilir.

9. Konut-yol-akarsu ile oluşan şema: Belli bir doğrultuda yer alan bir yapı cephe yüzeyi ile akarsu tarafından sınırlandırılmasıyla oluşan hacimsel durumdur. Germir, Tavlusun, Gesi ve Ispıdın'da gözlemlenmeyen bu sistem en fazla Efkere'de, en az Ağırnas'da bulunmaktadır. Bu türden bir şema ise yerleşimde konutların çıkmaları vasıtasıyla akarsu ile kurdukları doğrudan bağlantıya işaret etmektedir.



Şekil 3.12. 9. şemaya Efkere ve Darsiyak'dan örnekler.

Böyle bir şemanın ortaya çıkmasında en büyük etken kuşkusuz akarsuyun varlığıdır. Vadi tabanında akarsuyun varlığı, tek başına, kullanıcıyı kendisine yönlendirmeyi başarmaktadır. Gerçi yerleşimlerin tümü vadi sistemi içinde olduklarından, yamaçlarda yapılaşarak, vadi tabanını geniş boşluklar halinde bırakmaktadır. Dolayısıyla yamaçta bulunan yapıların akarsuyla görsel ilişkisi bir şekilde sağlanmaktadır. Ancak vadi tabanına yakın inşa edilen konutların, suyu manzara öğesi olarak benimsediği savunulabilir. Dahası bu noktada su, sadece görsel değil, aynı zamanda işitsel bir öğe haline de dönüşmektedir.

10. Bağımsız şema: Örneklem alan için sözü edilen 9 şemaya ek olarak, bir şema türü daha bulunmaktadır. Dikkat edilirse, diğer şemalar için yapılan tanımlamalarda ‘karşılıklı olma’ hali öne çıkmaktadır. Az sayıda da olsa gözlemlenen bağımsız şema, ‘karşılığı olmayan’ sokak hatlarının mekansal durumunu içermektedir. Bu, sokağın tek taraflı kullanımı sonucu karşısına denk düşen yüzeyin boşluğa işaret etmekte olduğu anlamına gelmektedir.



Şekil 3.13. 10. şemaya Gesi’den örnekler.

Alan çalışması sırasında saptanan şemalar, genel görünümü oluşturan biçimlerin fiziksel tasvirleridir. Şemaların tasvir edici özelliği sayesinde, genel görünüme ilişkin verilere, düşey sınırlayıcıların biçimsel ve boyutsal değişkenliğine, sınırların çeşitliliğine ışık tutulmaktadır. Buna ek olarak şemalar, yapı dış cephesi ve sokak arasında ‘sınırlayıcı’ öğenin içeriğini de ortaya koymaktadır. Sokağı tanımlayan sınırlayıcı öğeler, sokakta doluluk ve boşluklarıyla, çeşitlilik ve bütünlüğün parçası olarak kentsel dokuyu meydana getirmektedir. Yol kurgusu içerisinde iletken, dahası bir takım işlevsel



donatılara sahip sokak parçalarının, farklı biçimlerde kentsel bütünlüğe katkı sağladığı görülmektedir. Yukarıdaki şemalarda da görüleceği üzere çıkmaz sokaklar ya da onların eklemlendiği ana sokak parçaları, ya kotlar arası bağlantıyı sağlayan merdivenlerle ya da merdivensiz yapı düzlemleriyle ilintili olarak geçiren bir mekansal durum ortaya koymaktadır. Ancak nasıl olursa olsun her durumda, sokak ile yapı dış cephesi arasında, sokak içerisinde hemiyüz olarak devam eden düşeyde ve yatayda bir boşlukla tanımlanmış sokak parçası ya da sokağın devamında başka bir arayüzle bütünsel bir hat oluşturan bir ilişki kurulmaktadır. Gerçekte, doluluk ve boşluk sınırlandırması içinde yüzey oluşturan bu parçalanmışlık, bütünsel olarak uzamı tanımlamaktadır. Kullanıcı ve yer ekseninde şekillendirilen bu bağıntı, iç ile dış arasında ‘sokak içinde yer alan ayrış[a]mayan yüzeyler’in varlığına neden olmaktadır. Görsel algıyı netleştiren bu tür üç boyutlu düzlemlerde, kullanıcının yaşantı ve deneyimlemelerine ilişkin bir takım sabitliklerin olduğu savunulabilir. Ancak geliştirilen geometrik mantık ve analitik çözümleme aracılığıyla şemaların tasvir ediciliği sağlanmış ve fakat bu durum, yaşantıyı dışlamıştır. Bu doğrultuda yaşantı ve deneyimlemelerin ‘kalıp’lara dökülmüş zengin içeriğini barındıran mekanı okumak üzere *Pattern Language* devreye girecektir.

Bu kapsamda bir sonraki başlıkta, geleneksel ‘yer’de üretilen mekanın görsel algı değerine ilişkin betimlemeler genel geçer ve dayanaksız kabuller yerine, kullanıcının duygu, düşünce ve deneyimlemelerine yer açan *Pattern Language* ile çözümlenmeye çalışılacaktır.

### **3.3. Kalıp Dizgeleri ve Derevenk-Gesi-Ağırnas Vadisi Yerleşim Örnekleme**

Yukarıda bir konum olarak ‘yer’de saptanan şemalar, sokağın fiziksel tasvirlerini ortaya koymaktadır. Sokağın biçimini kuran sınırlayıcı öğelerin çözümlenmesi ilk adım olarak değerlendirilirse, ikinci adım, sokağı ayırt edici kılan karakteristiklerin belirlenmesidir ve başka araçlardan yararlanılmasını gerektirmektedir. Nitekim ilk adımın tasvir ediciliği, kullanıcı tarafından mimari ürüne geçirilen değişmezlerin anlaşılmasına olanak vermemektedir. Sokağın ortaya koyduğu üç boyutlu mekanda yaşantıyı ve dolayısıyla değişmezleri anlamak üzere, *Pattern Language* bir başka okuma yöntemi olarak kullanılacaktır.

Bilinçli bir algılama ögesi olarak öne çıkan ‘kalıp’ kavramının, insana ait duygu, düşünce ve deneyimlemelere dayandığı daha önce ifade edilmiştir. Ayrıca kalıpların zaman ve coğrafyadan bağımsız ve daima gelişmeye açık oldukları, ‘yer’in, ‘yer[li-]leş[-tir-]me’ sürecine katkıda buldukları da vurgulanmıştır. Alexander ve arkadaşlarının [72] ortaya koyduğu kalıpların ise, zaman, mekan ve coğrafya ne olursa olsun ‘insan’ı önemsemesi, eğilim ve davranışlarına yer vermesi, *Pattern Language*’i, üretilmiş mekanın ruhunu okumada aracı kılmaktadır. Bir başka anlatımla *Pattern Language*, her insanlık haline uygun durumları tanımlamada genelgeçer kabullerden oluşan bir bakışa sahip olduğundan değişmezlerin kavranmasını sağlamaktadır.

Mekan okuma, Koramaz bölgesi yerleşimlerinde kalıp dizgeleri aracılığıyla gerçekleştirilecektir. İç ile dış arasındaki gerilimin ortaya koyduğu mekanlar, konum olarak Koramaz bölgesi yerleşimlerinden seçilmiştir. Belirtilmesi gereken, görsel algının seçtiği bu net durumların ‘yer’de çoğaltılabileceğidir. Değişmezlerin barındığı kalıp dizgeleri aracılığıyla tasarılan bu mekanlar, aynı zamanda yaşam kabuğunun da anlatıcısıdır. Buradan hareketle okuma, seçilmiş sokak parçaları üzerinde mekanın parça-bütün, beden-kullanım ve görsel algı-kompozisyon ilişkileri doğrultusunda yapılacaktır. Bu üç ilişkiyi tariflemeye, yol ağının izi göz önüne alınarak, yöre köylerinin hemen hemen tümünde görülen bir örnekten yararlanılacaktır. Yerleşimlerde dar sokak hatlarının, genellikle bir kilise ya da bir cami etrafında genişleme eğilimi göstermesi, biçimlenme ve içerik arasında güçlü bir bağıntının da varlığına işaret etmektedir. Ki, genişleme ve daralmalarıyla yol ağı, hem mekanın boyutsal özelliklerini hesaba katan hem de mekana bir toplanma merkezi işlevini kazandırarak toplumsal ilişkilerin sürekliliğini ve bağlantısını sağlayan bir içeriğe sahiptir. Buna göre, genişleyen yüzey, bir düğüm ya da odak noktası haline gelmektedir. Bütün içerisinde yeni bir biçimlenme oluşturan boğum, sadece bir ‘parça’dır. Ancak, ‘parça’, yerleşimde mekanın üstlendiği rolü, yani bir toplanma mekanını tanımlamakta ve parça-bütün ilişkisini ifade etmektedir. Kullanıcının hareketi ise, beden-kullanım ilişkisini ortaya koymaktadır. Toplanma eyleminin işlevsel açıdan gereklerinin yerine getirilmesini sağlamak üzere dar yol izinin odak noktasında şişkinleşmesi, yeterli miktarda alanı, kalabalıkların kullanımına açmaktadır. Ancak mekanın kullanıma açılmasında, kalabalıkların zihninde oluşturduğu imaj önem kazanmaktadır. ‘Parça’nın içerisinde yer alan ibadet mekanının varlığı, kompozisyonun tümünde görsel algının seçiciliğine işaret

etmektedir. Görsel algı-kompozisyon ilişkisini sağlayan bu bağıntıda ibadet mekanı, kullanıcı için, insanları çevresine toplayan bir mıknaatıs gibi davranmaktadır.

Seçilmiş mekanların *Pattern Language* aracılığıyla yapılan okumasında, mekanın bu üç ilişkisini açığa çıkaran kalıplar ele alınmıştır. *Pattern Language* içinden parça-bütün ilişkisi doğrultusunda, ‘Giriş Geçişi (112-Entrance Transition)’, ‘Ev Kümesi (37-House Cluster)’, ‘Etkinlik Cepleri (124-Activity Pockets)’ ve ‘Pozitif Dış Mekan (106-Positive Outdoor Space)’ başlıklı kalıplar seçilmiştir. Yukarıda verilen her bir kalıbın bütün içerisinde bir ‘parça’nın varlığına ve gerekliliğine işaret etmesi, mekanların okunmasını kolaylaştırmaktadır.

Beden-kullanım ilişkisi doğrultusunda, ‘Yeşil Sokaklar (51-Green Streets)’, ‘Ön Kapı Bankı (242-Front Door Bench)’, ‘Oturma Noktaları (241-Seat Spots)’, ‘Merkezde Ortak Alanlar (129-Common Areas At The Heart)’, ‘Bir Sahne Olarak Merdiven Boşluğu(133-Staircase As A Stage)’, ‘Açık Merdivenler(158-Open Stairs)’, ‘Bina Kenarı(160-Building Edge)’, ‘Sokak Pencereleri(164-Street Windows)’, ‘Pozitif Dış Mekan (106-Positive Outdoor Space)’ ve ‘Havuzlar ve Akarsular(64-Pools And Streams)’ başlıklı kalıplar seçilmiştir. Beden-kullanım ilişkisini sağlayan bu kalıplar, kullanıcı-mekan-yaşantı arasındaki bağıntıyı açıklayan temel karakteristiklere sahiptir.

‘Yaklaşık Olarak Ortada Bir Şey(126-Something Roughly In The Middle)’, ‘Yollar ve Hedefler(120-Paths and Goals)’, ‘Yol Şekli(121-Path Shape)’, ‘Açık Merdivenler(158-Open Stairs)’, ‘Bina Kenarı(160-Building Edge)’, ‘Sokak Pencereleri(164-Street Windows)’ ve ‘Ön Kapı Bankı (242-Front Door Bench)’ başlıklı kalıplar ise görsel algı-kompozisyon ilişkisi doğrultusunda seçilmiştir. Burada her bir kalıp tüm kompozisyondaki belirli bir öğenin, kullanıcının zihnindeki imajını temsil etmektedir.

Mekan okumasına geçmeden önce belirtilmesi gereken son bir nokta ise, kalıplar arasında muğlak geçişlerin, ortaklıkların ve çift karakter özelliklerinin olduğudur. Örneğin, ‘Pozitif Dış Mekan (106-Positive Outdoor Space)’ hem parça-bütün hem de beden-kullanım ilişkisi üzerine çeşitli sabitlikler sunmaktadır. Aynı şekilde, ‘Ön Kapı Bankı (242-Front Door Bench)’, ‘Açık Merdivenler(158-Open Stairs)’, ‘Bina Kenarı(160-Building Edge)’ ve ‘Sokak Pencereleri(164-Street Windows)’ başlıklı kalıplar da, beden-kullanım ve görsel algı-kompozisyon ilişkisine ait ortak bağıntılar içermektedir. Daha açıklayıcı bir şekilde ifade edilirse, örneğin, ‘Bina Kenarı(160-



Building Edge)’ başlıklı kalıp, bir yandan bina kenarlarının kullanıma açılması üzerine rehber sunmakta (beden-kullanım ilişkisi), bir yandan da kullanıma açılan bina kenarlarının insan zihninde yarattığı imaj üzerinde (görsel algı-kompozisyon ilişkisi) durmaktadır. Aynı şekilde ‘Giriş Geçişi (112-Entrance Transition)’ ve ‘Ev Kümesi (37-House Cluster)’ başlıklı kalıplar da, hem parça-bütün hem de görsel algı-kompozisyon ilişkisini açığa çıkaran sabitlikler sunmaktadır. ‘Etkinlik Cepleri (124-Activity Pockets)’ ise, işlevsel bir alan tanımladığından hem parça-bütün ilişkisini, mekanın kullanım değerini ele aldığından hem beden-kullanım ilişkisini, hem de zihinsel bir ileti yarattığından görsel algı-kompozisyon ilişkisini bir arada bulundurmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda Koramaz bölgesi yerleşimlerinden seçilen mekanlar, *Pattern Language* ile okumaya tabi tutulacaktır.

**3.3.1. Vekse Örneği:** İlk örneklem Vekse köyünde, ana sokak hattından vadi tabanına inen ve üzerinde Eskalyon Mektebi’nin de olduğu sokakta bulunmaktadır. Bu mekan, kıvrılarak ilerleyen yol ağının karşılıklı iki tarafında bulunan ve bölüm 3.1.’de tespit edilen sokak sınır öğelerinden ‘İki Katlı Çıkmalı Konut-Yol-Tek/İki Katlı Konut İle Oluşan Şema’ (7. şema) ve ‘İki Katlı Çıkmalı Konut-Yol-İki Katlı Çıkmalı Konut İle Oluşan Şema’ (6. şema) arasında konumlanmaktadır. Sokak sınır öğelerinden 6. ve 7. şemaların arasında kalan sokak hattı, kendisine bitişik olmayan çıkmasız iki katlı konut ve avlu duvarı ile L biçiminde sınırlandırılmaktadır. Böylelikle sokağa yeni bir anlam veren bu iç-dış ilişkisi, arta kalan bir düzlemi meydana getirmektedir.

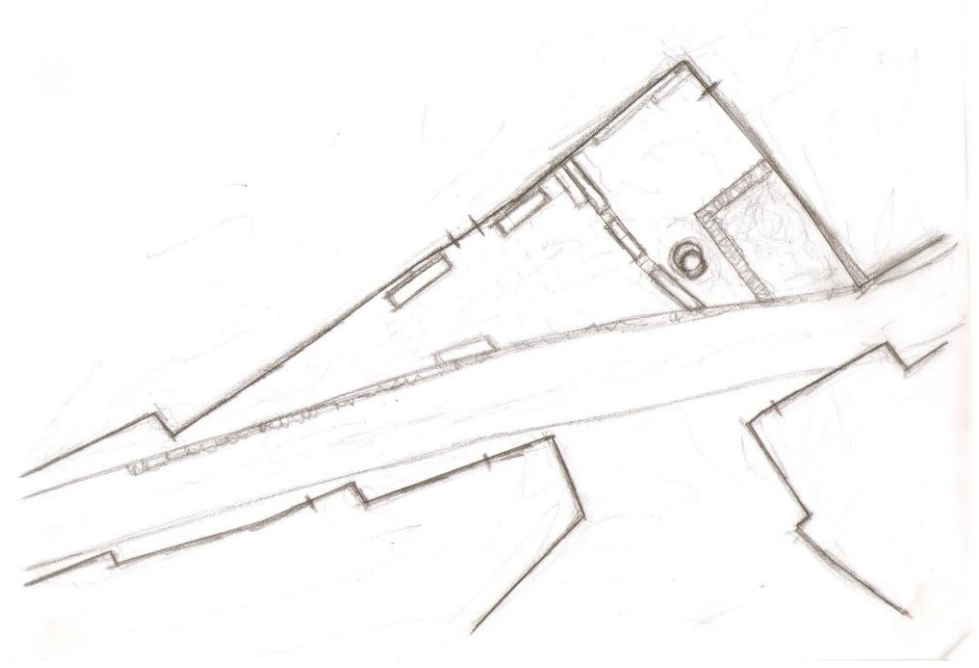


Şekil 3.14. Sokağa yeni bir anlam veren mekan.



Şekil 3.15. Vekse’de örneklem yeri ve sokak hattı içindeki konumu.





Şekil 3.16. Vekse’de örneklem yeri şematik anlatım.



Şekil 3.17. Vekse’de örneklem yeri genel görünüm.

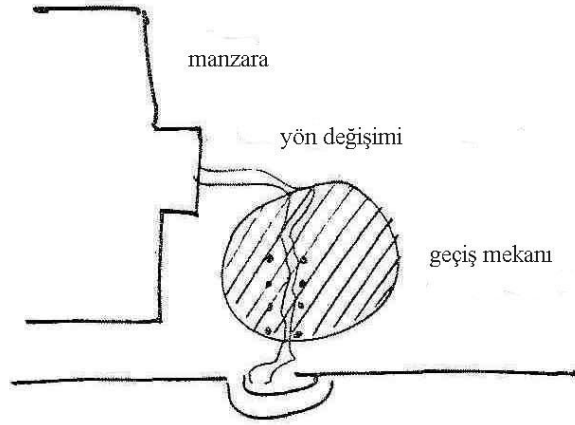
Sokağa yeni bir anlam veren mekan, yerleşim bütününde bir ‘parça’ biçiminde var olmaktadır. Parça-bütün ilişkisi kapsamında ele alınırsa bu mekan, sokaktan konuta bir giriş mekanı tanımlamaktadır. Daha açıklayıcı bir ifadeyle, çimlerle kaplı taban düzlemi üzerinde taş oturak ve kuyunun varlığı ile zenginleşen mekan, yerleşim ölçeğinde, avlu duvarı üzerinde bulunan kapı açıklığı ile bir tür geçiş mekanı görünümündedir.

*Pattern Language*’de ‘Giriş Geçişi (112-Entrance Transition)’ başlıklı kalıpta, bir binaya giriş deneyiminin, insanda binanın içinde olduğu hissini etkilediği ve bu nedenle de sokak ve ön kapı arasında bir geçiş mekanının yapılması gerektiği önerilmektedir. Sokağı ve girişi bağlayan bu geçiş mekanının ışık, ses, yön, yüzey, kademe ve hatta manzara olarak ayrılması gerektiği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla böyle bir mekan görsel algı yoluyla da değerlendirilerek, insan zihninde bir imaj ortaya koymakta ve kompozisyondaki yerini belirlemektedir.

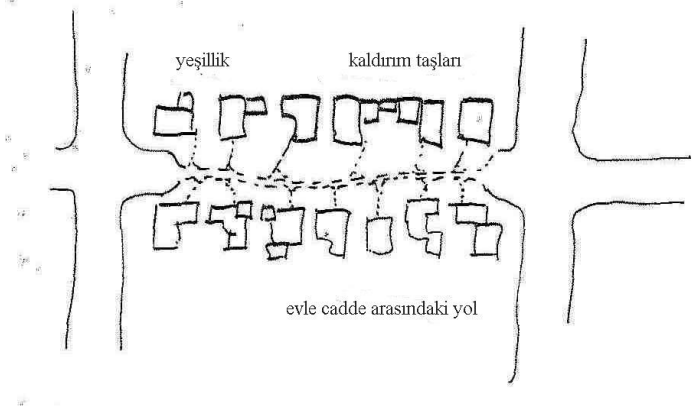
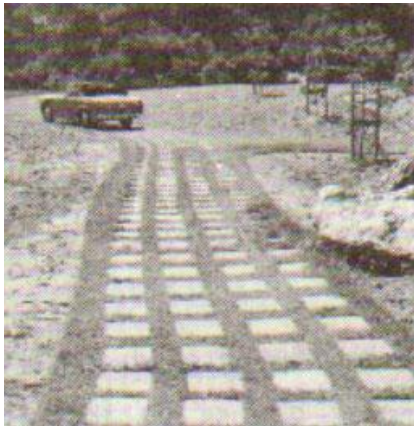
Örneklemin kendisi ise, başlı başına bir geçiş mekanı tanımlamaktadır. Nitekim düzey değişimi, manzaranın değişimi gibi unsurlar ile hem fiziksel olarak hem de algısal olarak kullanıcının, avlu duvarında bulunan kapı açıklığına doğru yönelmesini güçlendirmektedir.

Beden-kullanım ilişkisi açısından ele alınırsa ilgili mekan, kapı önünde bulunan oturak ve kuyu ile insan kullanımına açılmaktadır. Dahası taban düzleminde varolan yeşil öge, kullanımı güçlendiren bir etmen olarak kabul edilebilir. *Pattern Language*’de ‘Yeşil Sokaklar (51-Green Streets)’ başlıklı kalıpta, yerel yollarda çim ekilmesi, bunların üzerinin de, araçların hareketini kolaylaştırmak için, taşlarla döşenmesi önerilmektedir. Böylelikle hem araçların hareketi kolaylaşacak hem de sıcak mevsimlerde serin bir ortam oluşturulacaktır.

Tümüyle insan kullanımına ayrılan ve başüstü düzlemi olmayan örnekleme ise yol kotuna göre çukurlaştırılan bir taban düzlemi bulunmaktadır. Bu taban düzleminde aralıklı olarak yerleştirilen yonu taş malzeme kullanılmıştır. Yonu taş malzemenin arasında yetişen çimler, kapı önünde oturan bir insan için hem bir serinleme yolu hem de doğaya daha yakın olma halini ortaya koymaktadır.



Şekil 3.18. 'Giriş Geçişi' başlıklı kalıp [72].



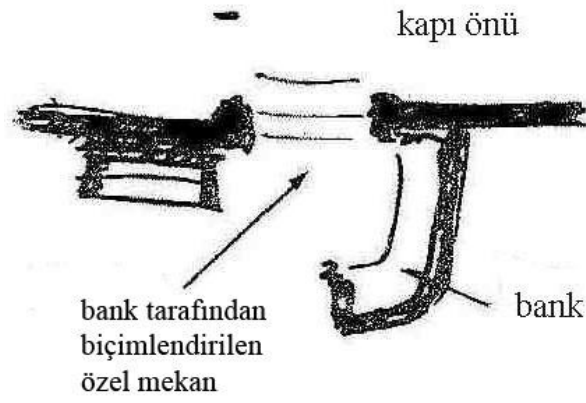
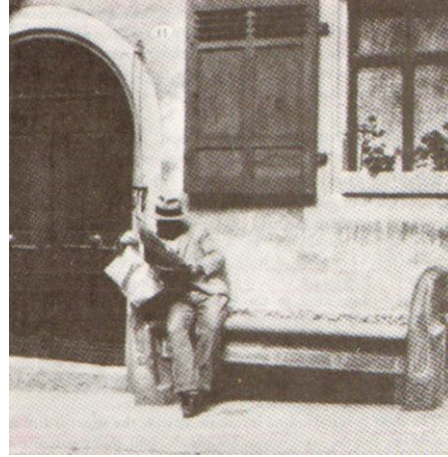
Şekil 3.19. 'Yeşil Sokaklar' başlıklı kalıp [72].

*Pattern Language*'de 'Ön Kapı Bankı (242-Front Door Bench)' başlıklı kalıpta, ön kapı dışında, saatlerce oturulabilen ve geçip giden dünyanın izlenebileceği yarı özel bir alanı tarifleyen özel bir oturma bankının varlığı önerilmektedir. İnsanların sokağı izlemeyi sevdiklerinden yola çıkan bu kalıp aracılığıyla, sokak ve konut arasında, yani özel ve kamusal arasında başka bir mekanın varlık kazanacağı vurgulanmaktadır. Ancak bu mekanın korunaklı olması gerektiği de önemle ifade edilmektedir. Böylelikle, kullanıcı tarafından oturma eyleminin gerçekleştiği mekan, görsel algıda yerini iki türlü alacaktır. Buna göre, mekan dışarıdan bakan birini hem davet edici hem de kişisel mahremiyeti koruyucu olarak zihinde yerini alacaktır.

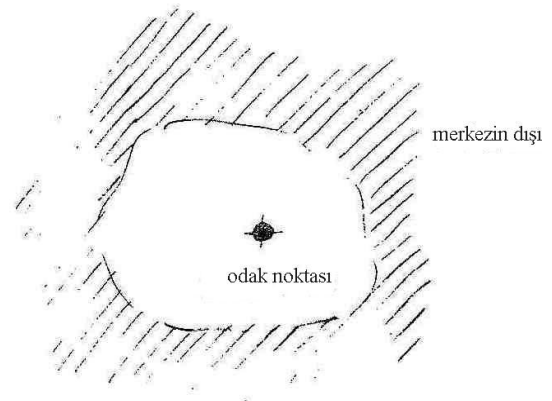
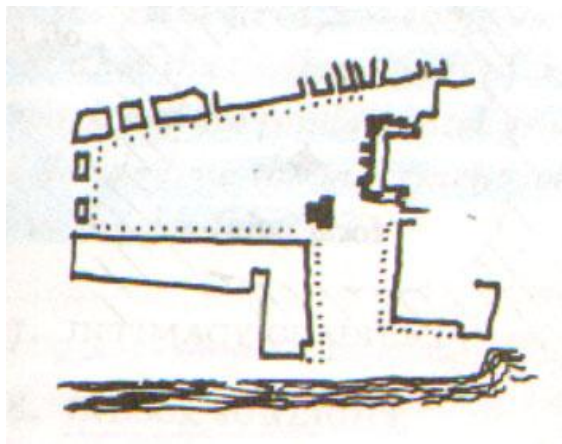
Örnekleme bulunan taş oturaklar da, kapı önlerinde yer almakta, kapı önü ile sokak arasında yarı-özel bir alan tanımlamaktadır. Böylelikle sokaktan gelip geçen insanların seyredilmesine olanak verilirken, bir yandan sokaktan geçen insanlar oturakla zenginleştirilmiş bu mekana davet edilmekte, bir yandan da sokak ile arasına kişisel bir sınır çizilmektedir.

Değerlendirilmesi gereken bir diğer öge ise kuyudur. Ancak burada önemli olan kuyunun işlerliğinden ziyade mekanda durduğu konumdur. *Pattern Language*'de 'Yaklaşık Olarak Ortada Bir Şey (126-Something Roughly In The Middle)' başlıklı kalıpta, ortak alanın bir parçasında, insanları merkeze doğru çeken güçlü ve düzenli bir etki için yaklaşık olarak ortada duran çeşme, ağaç, heykel gibi bir ögenin gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Bu, kompozisyonda görsel algıyı güçlendiren bir etmen olarak kabul edilmektedir.

Örnekleme mekanda bulunan kuyu, sokak ve konut duvarına yaklaşmadan fakat mekanın tam ortasında da olmadan, avlu duvarı ile sokak kotunun birleşim köşesine yakın bir alanda konumlanmaktadır. Bu durum, insanların sırtlarını koruyacakları bir mekanı tanımlamaktadır.



Şekil 3.20. 'Ön Kapı Bankı' başlıklı kalıp [72].



Şekil 3.21. 'Yaklaşık Olarak Ortada Bir Şey' başlıklı kalıp [72].





Şekil 3.22. Kapı önlerinde bulunan taş oturaklar ve kuyu.

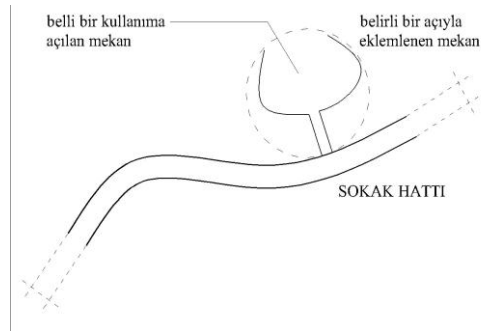


Şekil 3.23. 2010'dan 2012'ye mekanın son durumu.



**3.3.2. Nize Örneği:** İkinci örneklem ise Nize köyünden seçilmiştir. Bu mekan, düz bir hat takip eden ve yer yer kabaltlarının ve merdivenli sokakların eklemlendiği dar ana sokağa teğet bir şekilde yaklaşan ve ilk bakışta dikkat çekmeyen, içine girip ilerledikçe kendini açıp sürpriz bir mekana insanı götüren kademeli bir sokak parçası içinde bulunmaktadır. Kendi halinde akıp giden dar ana sokağa yapılan bu eklemlenme, Isba Sokağı adı verilen kabaltıdır. Yöre halkı, bu sokak parçasının, içinde yer alan çeşmenin üzerinde bulunan lale figüründen dolayı Lale devrinde yapıldığını iddia etmektedir.

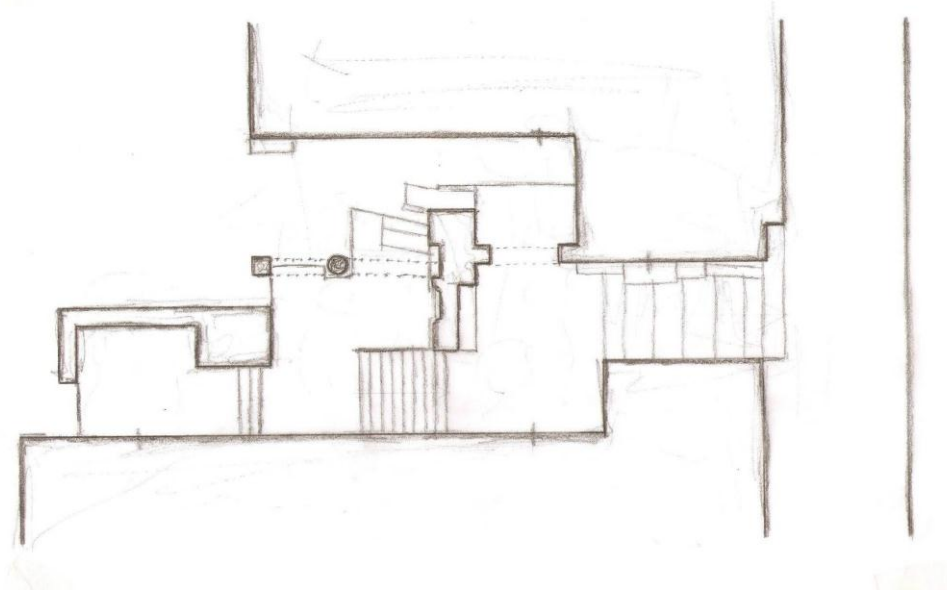
Isba sokağının sınırlayıcı öğeleri ise 'İki Katlı Konut-Yol-İki Katlı Konut İle Oluşan Şema' dan (4. şema) ibarettir. Birbirine paralel iki konutun arasında kalan bu mekan, ana sokak kurgusuna eklemlenen bir düzlem yoluyla iç-dış ilişkisini ortaya koymaktadır.



Şekil 3.24. Sokağa yeni bir anlam veren mekan.



Şekil 3.25. Nize’de örneklem yeri ve sokak hattı içindeki konumu.



Şekil 3.26. Nize’de örneklem yeri şematik anlatım.



Şekil 3.27. Nize’de örneklem yeri genel görünüm.



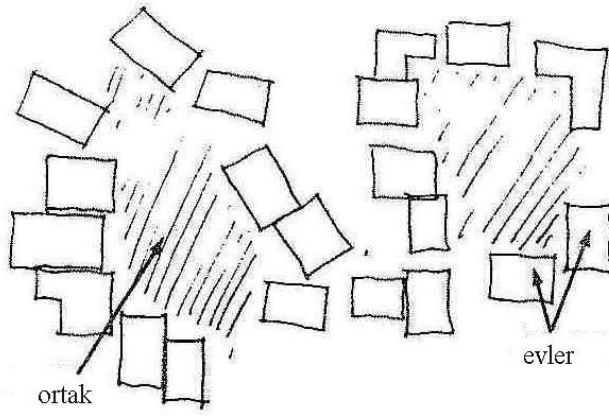
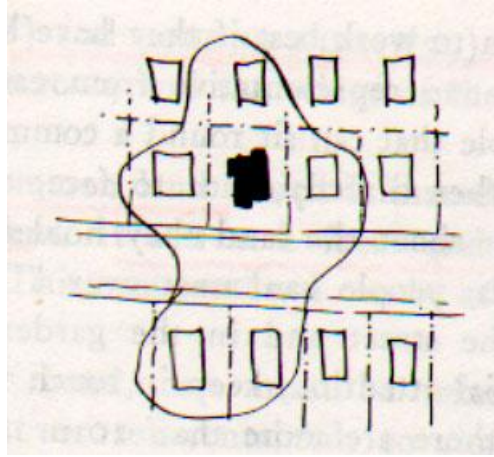
Isba Sokağı'na yerleşim ölçeğinde bakıldığında, gerçekte, birkaç konutun bir araya gelmesinden oluşmuş ortak bir komşuluk birimi gibi çalışmaktadır. Bu, parça-bütün ilişkisini ortaya koymaktadır. *Pattern Language*'de 'Ev Kümesi (37-House Cluster)' başlıklı kalıpta, 8-12 hanenin, ortak alan ve yol ile biraraya gelerek bir küme tanımlamasının insanı evinde rahat hissettirdiği, bu kümeyi gören yabancıların yaklaşmakta dikkatli davrandığı, ev kümeleri için en iyi sayının 3-5 arasında haneden oluşması gerektiği ifade edilmektedir.

Isba Sokağı birbirine paralel olan iki büyük yapı külesinden ibarettir. Bu kütleler 4 ayrı kapı ile farklı konutlara açılmakta, oturak ve çeşme ile bu komşuluk biriminde ortak alan tanımlamakta ve bu ortak alan bir ana yola açılmaktadır. Böylelikle ortak mekan ve çevresindeki konutlar bir ev kümesi ortaya koymakta, dahası bu durum insan zihninde kompozisyona ilişkin algısal bir imaj sergilemektedir.

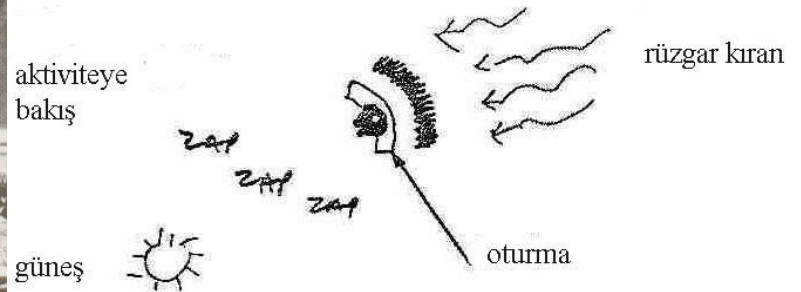
Üst ölçekten bakıldığında küçük bir komşuluk birimi olarak değerlendirilen Isba Sokağı, kot farkı nedeniyle ortaya çıkan her kademesini insan kullanımına açmaktadır. *Pattern Language*'de 'Oturma Noktaları (241-Seat Spots)' başlıklı kalıpta, açık mekanda oturmak için, oturakların yaya aktivitesine bakması, güneğe açık olması, rüzgardan korunmak için yanlarında duvar olması ve aynı zamanda sıcak yaz günlerinde güneş korumasının sağlanması gerektiği önerilmektedir.

Beden-kullanım ilişkisini ortaya koyan bu kalıp, örneklem mekanda bulunan oturma mekanı ile vücut bulmaktadır. İlgili mekan, yaya aktivitesinin olduğu ana sokağa bakmaktadır. Ayrıca ahşap kirişlerin taşıdığı oda tabanı başüstü düzlemini, konutların taş duvarları ise düşey düzlemini meydana getirerek her türlü iklim koşullarına karşı koruma sağlamaktadır.

Mekanın görsel algı-kompozisyon ilişkisi ise karmaşık ve heyecan uyandırıcı bir mekan meydana getirmektedir. Isba sokağı, topoğrafyaya bağlı olarak gelişen, bir başka ifadeyle yamaç eğimine kendini bırakarak üç ayrı kot farkı oluşturan doğrusal bir hat tanımlamaktadır. *Pattern Language*'de 'Yollar ve Hedefler (120-Paths and Goals)' başlıklı kalıpta, yol düzeninin rahat olabilmesini yürüme süreciyle ilişkilendirmektedir.



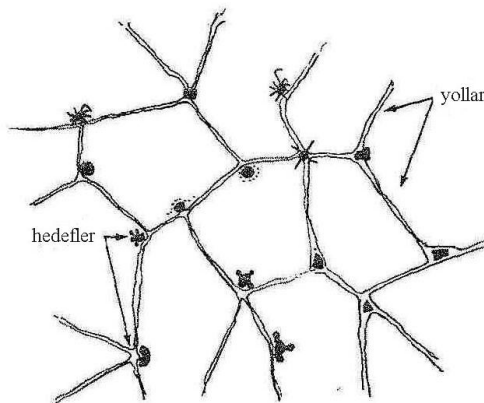
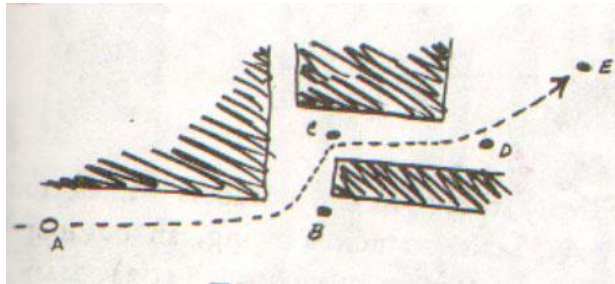
Şekil 3.28. 'Ev Kümesi' başlıklı kalıp [72].



Şekil 3.29. 'Oturma Noktaları' başlıklı kalıp [72].

Yürüme süreci içinde etrafa bakmak, belli bir mesafe doğrultusunda gezi güzergahını düşünmek, varacağı yeri hesap etmek eylemleri, sürecin daha işleyebilir olması için, kişinin belirlediği bir takım hedeflerle, bir başka ifadeyle görülebilir odak noktalarıyla gerçekleştirilmektedir. Bu durumda ‘Yollar ve Hedefler’ kalıbında, belli bir yol düzeni içinde doğal noktalarda hedeflerin belirlenmesi ve hedefler arası bağlantıyı sağlayarak yolun biçimlendirilmesi gerektiği önerilmektedir.

Üç ayrı kot farkının oluşturduğu Isba Sokağı farklı ilişkilere sahiptir. İlk kademe basamaklardan oluşmakta ve ana yola bağlantıyı sağlamaktadır. İkinci kademe oturma eylemine olanak vermektedir. Üçüncü kademe, içinde bulunan çeşme ile hem kullanıcılarının su ihtiyacını karşılama hem de bir toplanma mekanı rolünü üstlenmektedir. Daha da ötesi, mekan düzleminde ilerledikçe, bir sonraki kademe ve buna bağlı olarak bir sonraki mekan düzenlemesi kendini göstermektedir. Bu durum, ‘Yollar ve Hedefler’ kalıbı ile örtüşmektedir.



Şekil 3.30. ‘Yollar ve Hedefler’ başlıklı kalıp [72].



Şekil 3.31. Isba Sokağı birinci ve ikinci kademe.



Şekil 3.32. Taş oturaklar ve üçüncü kademeye geçiş.





Şekil 3.33. Üçüncü kademe ve çeşme.

**3.3.3. Mancusun Örneği:** Mancusun'da iç-dış ilişkisinin ortaya koyduğu iki tür meydanlaşma eğiliminden bahsedilebilmektedir. Bunlardan ilki, köyün girişinde karşılaşılan ve muhtemelen özgün dokunun yok edilmesi sonucu geniş yüzeylerin elde edilmesiyle ortaya çıkan alandır. Bu noktada, yolların genişletilmiş olduğu, geçmişe ait izlerin tek taraflı bir yüzeyde duvar etkisi yarattığı ve günümüze özgü izlerin baskınlaştığı gözlemlenmektedir.



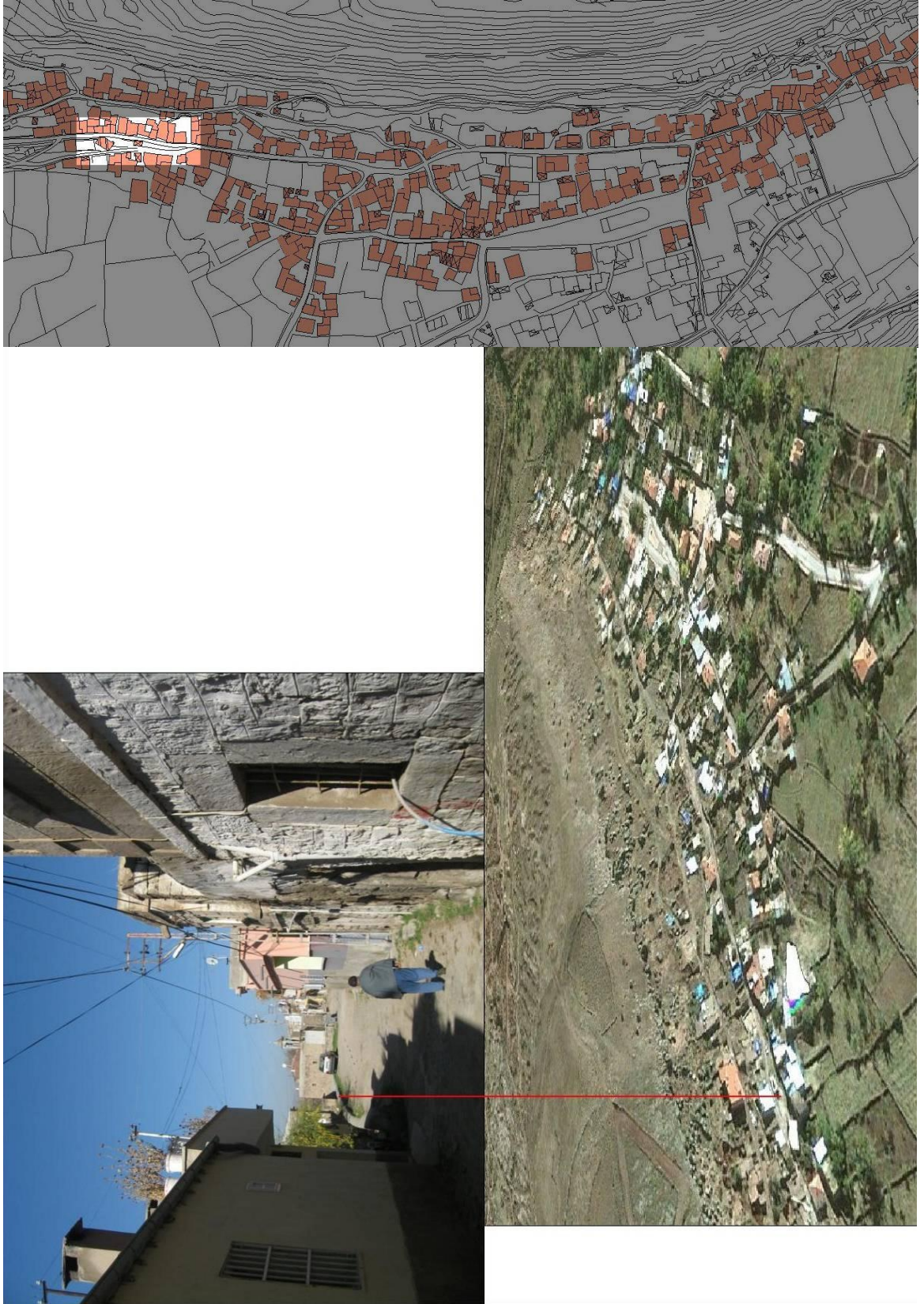


Şekil 3.34. Mancusun girişinde karşılaşılan mekan.

Diğer meydanlaşma eğilimi ise Aşağı Mahalle olarak bilinen bölgede bulunmaktadır. Bu bölgenin, özgün dokuya aykırı yeni yapılara rastlansa da, henüz geçmişten gelen kimliği kaybolmamıştır. Buna göre sokak örgüsünde sınırlayıcı öğeler; ‘İki Katlı Çıkmalı Konut-Yol-Tek/İki Katlı Konut İle Oluşan Şema’ (7. şema), ‘İki Katlı Konut-Yol-İki Katlı Konut İle Oluşan Şema’ (4. şema) ve ‘Tek Katlı Konut-Yol-Tek Katlı Konut İle Oluşan Şema’ (5. şema) olarak gözlemlenmektedir. Topoğrafik şartlar gereği sınırlayıcı öğeleri, alt ve üst olmak üzere birbirine paralel iki ayrı kot meydana getirmektedir. Bu paralellik, hafif bir eğime dik rampa aracılığıyla alt ve üst kot arasında ulaşılabilirliği sağlamaktadır. Üst kotta devam eden dar yol izi, daha çok alt kotun geri çekilmesiyle iç-dış arasında genişleme eğilimi gösteren bir düzlem meydana getirmektedir.

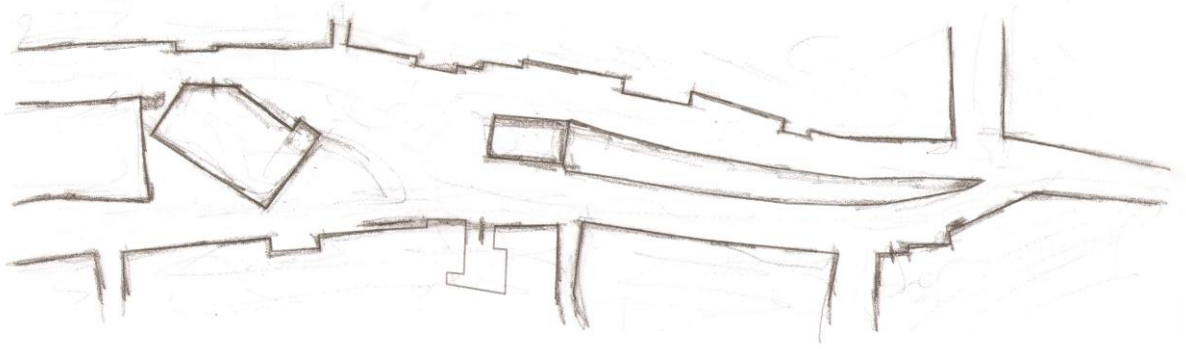


Şekil 3.35. Sokağa yeni bir anlam veren mekan.



Şekil 3.36. Mancusun'da örneklem yeri ve sokak hattı içindeki konumu.





Şekil 3.37. Mancusun'da örneklem yeri şematik anlatım.



Şekil 3.38. Mancusun'da örneklem yeri genel görünüm.

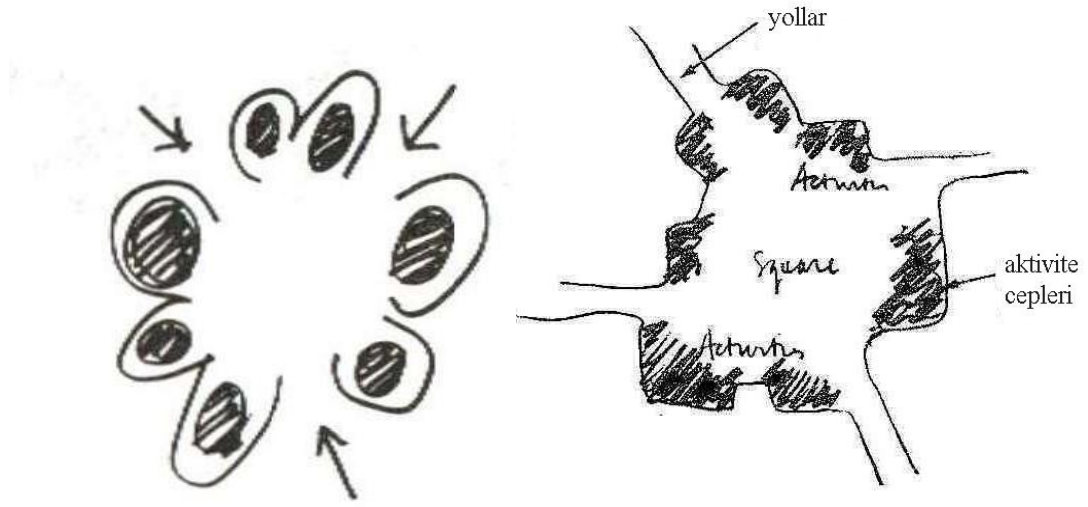
İlgili düzlem parça-bütün ilişkisi açısından ele alındığında, yerleşim ölçeğinde kalabalıkların toplanmasına imkan veren fonksiyonel bir boşluk olarak kabul edilebilir. Öyle ki bu işlevsel boşluk, hem sıra halinde devam eden konut kullanıcılarının hem de köyün diğer sakinlerinin katıldığı bir meydan yaşamına işaret etmektedir.

*Pattern Language*'de 'Etkinlik Cepleri (124-Activity Pockets)' başlıklı kalıpta, kamusal meydan yaşamının kenarlarda biçimlendiği, eğer kenarlara herhangi bir işlev ya da etkinlik verilmezse, kamusal mekanın, insanların zihninde durup oyalanacak yer değil, geçip gidilecek yer olarak kaldığı ve bunun da kamusal mekana canlılık getirmeyeceği vurgulanmaktadır.

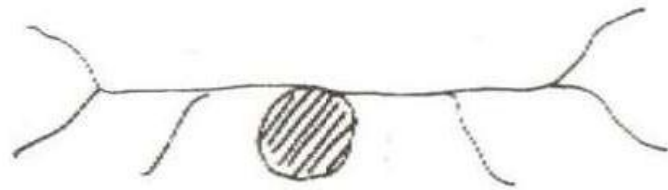
Örnekleme mekanda ise, ezanlığa sahip mescit, hemen yanibaşındaki kuyu, alt kotta yer alan ikinci bir kuyu ve çeşmenin varlığı, çıkmalar ve de konut girişlerinin hemen yanibaşlarında yer alan taş oturaklar ile genişleyen mekanın kenarlarında bir tür etkinlik cepleri meydana getirilmektedir. Böylece *Pattern Language*'de 'Etkinlik Cepleri' başlıklı kalıpta ifade edilen canlı kamu yaşamı, mescite girip çıkanlar, kuyu başlarında su temini için bekleyenler, çıkmalar aracılığıyla meydana bakanlar ve kapı önlerinde bulunan taş oturaklarda yapılan sohbetler yoluyla sağlanmaktadır. Dahası, kullanıma açılan bu mekan kompozisyon olarak "geçip gidilecek bir yer değil, durup oyalanabilecek bir yer olarak [72]" algılanmaktadır. Bu durum 'Etkinlik Cepleri (124-Activity Pockets)' başlıklı kalıp ile örtüşmektedir.

Etkinliklerin gerçekleştiği bu ortak alanların konumu, beden-kullanım ilişkisi açısından da önem arz etmektedir. *Pattern Language*'de 'Merkezde Ortak Alanlar (129-Common Areas At The Heart)' başlıklı kalıpta, Peru işçi evindeki aile odasından örnek verilerek bir genelleme yapılmaktadır. Buna göre; koridorun sonunda bulunan ortak bir alanın, insanların doğal kullanımına açık olmayacağı, sirkülasyonu kesen ortak alanın, kullanım açısından rahat olmayacağı, tek dengeli durumun ortak alana teğet olan ve geçişe açık bir yolun varlığı ile sağlanacağı vurgulanmaktadır.

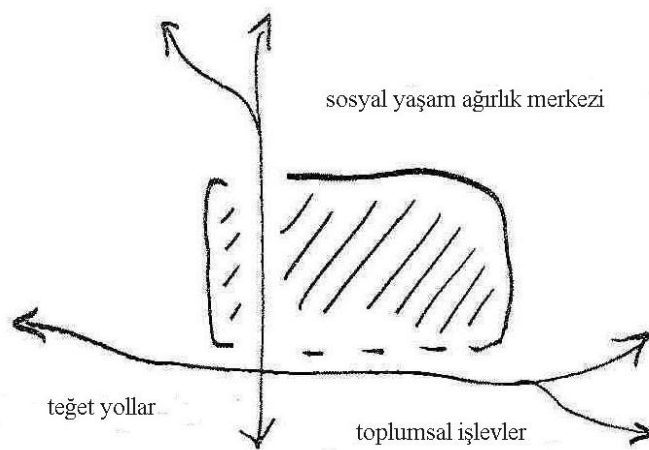
Örneklemede, kenarlarda olduğu ifade edilen etkinliklerin gerçekleştirildiği ortak alanlar, kendisine teğet geçen bir yol izine sahiptir. Geçişe açık bir yolda yürüyen beden, isteğine göre kenarlarda şekillenen etkinlik ceplerini kullanabilecektir. Bu durum 'Merkezde Ortak Alanlar' kalıbıyla örtüşmektedir.



Şekil 3.39. 'Etkinlik Cepleri' başlıklı kalıp [72].



• • • teğet.

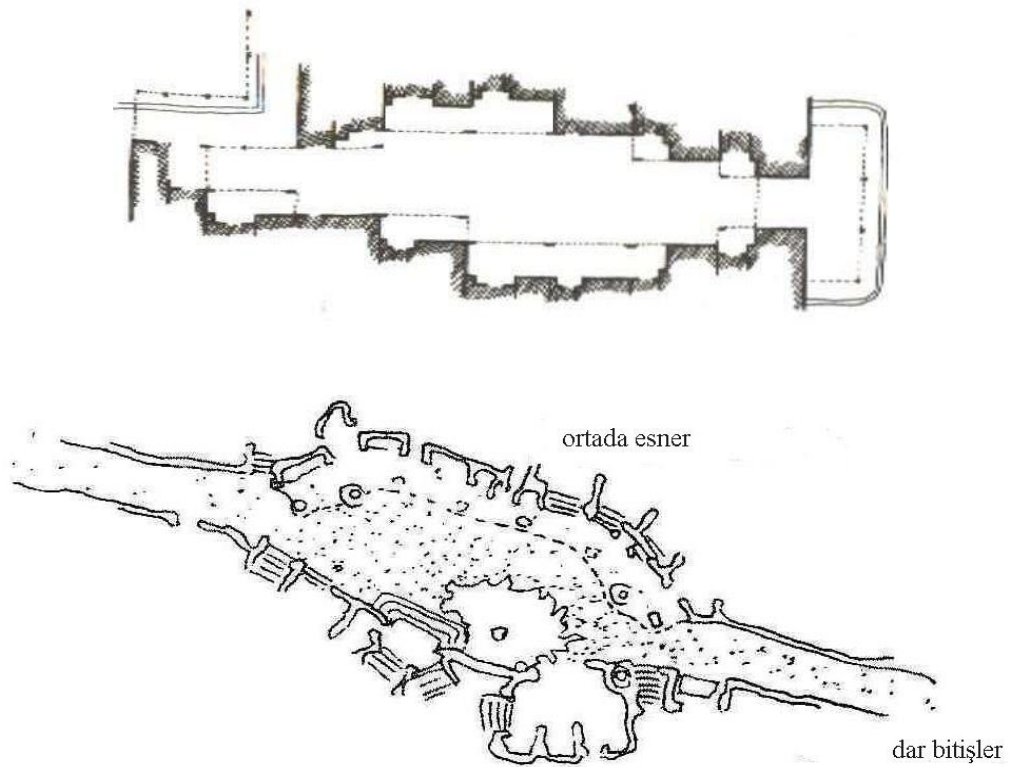


Şekil 3.40. 'Merkezde Ortak Alanlar' başlıklı kalıp [72].

Örneklem alan, görsel algı-kompozisyon ilişkisi açısından ele alındığında ise, dar yol izinin işlevsel bir boğuma dönüştüğü gözlemlenmektedir. Kenarlarda yer alan ve kullanıma açılan çeşitli öğeler ile yol ağı karakterize edilmektedir. Bu biçimlenmede, dar yol ağının, işlerliğin olduğu alanda şişkinleşerek boğum yaptığı gözlemlenmektedir.

*Pattern Language*'de 'Yol Şekli (121-Path Shape)' başlıklı kalıpta, sokakların geçip gitmek için değil, kalmak için yaratılması ve 'merkezci' olmalarının sağlanması adına, bitişlerin daha dar yapıldığı kamusal yolun ortasında bir şişkinlik ile yolun biçimlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Başlangıç ve bitiş noktaları daha dar olan örneklem mekan da, ortasında bir şişkinlik olacak biçimde meydana getirilmiştir. İçinde var olan kuyu, oturma gibi işlev araçlarıyla var olan mekan, sadece geçip gitmek için değil, kalmak için de yaratılmış olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Böylece yolun şekli, kompozisyon içinde görsel algının güçlenmesine hizmet etmektedir.



Şekil 3.41. 'Yol Şekli' başlıklı kalıp [72].





Şekil 3.42. Kenarlar boyunca mescit, kuyu ve oturaklar.



Şekil 3.43. Alt ve üst kotlara genel bakış.



Şekil 3.44. Genişleyen boğumda dar başlangıç ve bitiş.



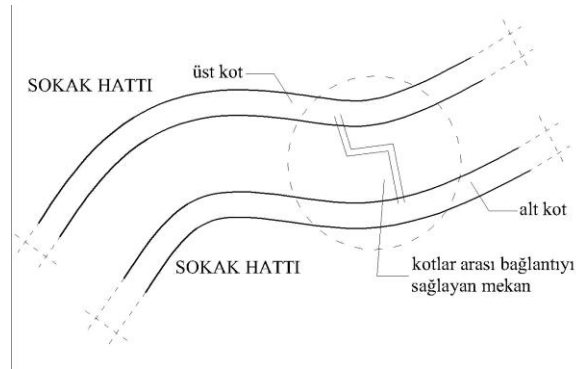
Şekil 3.45. Konut yanında bulunan kuyu.



Şekil 3.46. Mescit yanında bulunan kuyu.



**3.3.4. Reşadiye Örneği:** Reşadiye'den seçilen örneklem mekan, çıkmaz ile sonlanmakta ve birden fazla konut için özelleşmiş bir giriş mekanı olarak çalışmaktadır. Bu mekanın sınırlayıcı öğeleri, 'Bahçe Duvarı-Yol-İki Katlı Konut İle Oluşan Şema (2. şema)' ve 'Tek Katlı Konut-Yol-Tek Katlı Konut İle Oluşan Şema (5. şema)' olarak gözlemlenmektedir. Ancak burayı ilgi çekici kılan, sınırlayıcı öğeleri ile oluşturduğu çıkmaz içerisinde, kendisine paralel olan üst kottaki sokağa, merdiven yoluyla geçiş sağlamasıdır. Burada merdiven ve kapladığı alan, içinde bulunduğu topoğrafya şartları ve mimari çevre düzenine uygun bir konumlanışa sahiptir. Merdiven ve kapladığı alan ise, 'Bahçe Duvarı-Yol-İki Katlı Konut İle Oluşan Şema (2. şema)' ve 'Bahçe Duvarı-Yol-Bahçe Duvarı İle Oluşan Şema (1. şema)' ile sınırlandırılmaktadır.

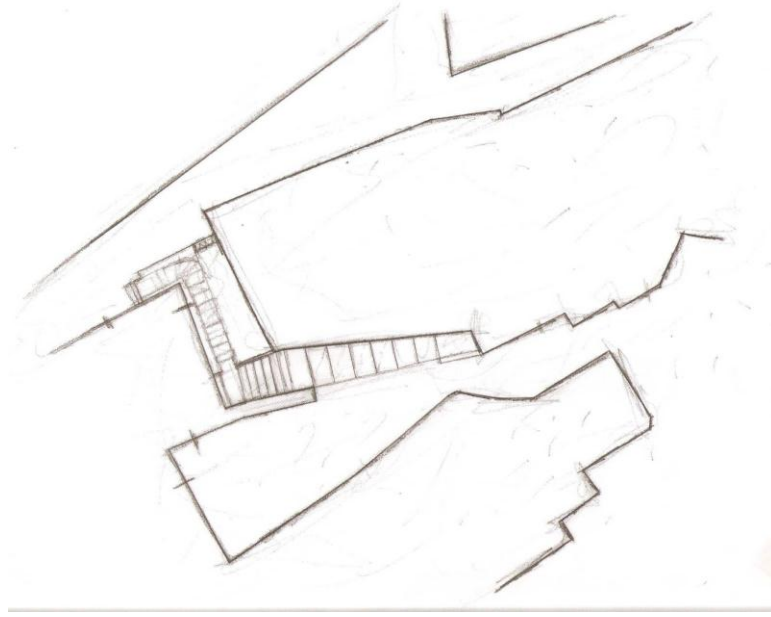


Şekil 3.47. Sokağa yeni bir anlam veren mekan.



Şekil 3.48. Reşadiye’de örneklem yeri ve sokak hattı içindeki konumu.





Şekil 3.49. Reşadiye’de örneklem yeri şematik anlatım.

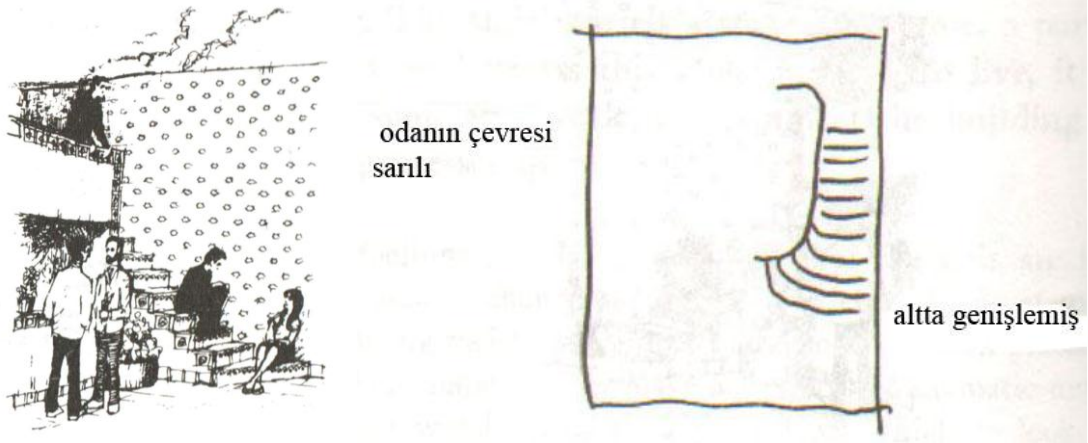


Şekil 3.50. Reşadiye’de örneklem yeri genel görünüm.

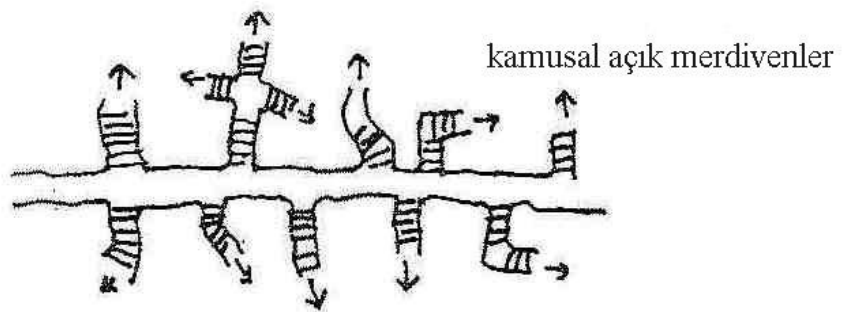
Merdiven ve kapladığı alan, *Pattern Language*'de 'Bir Sahne Olarak Merdiven Boşluğu (133-Staircase As A Stage)' ve 'Açık Merdivenler (158-Open Stairs)' başlıklı kalıplarda konu edinilmektedir. 'Bir Sahne Olarak Merdiven Boşluğu' başlıklı kalıpta, bir merdivenin kotlar arası geçişi sağlamasının yanı sıra, bir hacim gibi davranarak, oturmak, konuşmak, giriş yapmak, görülebiliyorken diğer insanlara bakmak için özel bir yer sağlaması gerektiği ifade edilmektedir. Bir başka anlatımla, merdivenin pek çok insanın birlikte olduğu, yüz yüze iletişimin arttığı işlevsel bir boşluk gibi çalışması gerektiği vurgulanarak, beden-kullanım ilişkisi ele alınmaktadır.

'Açık Merdivenler' başlıklı kalıpta ise, bir binanın üst katlarının sokakla doğrudan bağlantı sağlaması gerektiği geleneksel toplumlara yapılan atıfla pekiştirilmektedir. Dış mekanda yer alan açık merdivenlerin, ortak sahanlık aracılığıyla, üst katta bulunan birden fazla binanın kullanımına açılabilmesi belirtilmektedir. Böylelikle kullanıcılar serbest giriş-çıkışlar yapabilecekleri gibi, dışarıdan bakan özne de binanın özel mülkiyet olduğunu daha rahatça kavrayabilecektir. Dolayısıyla 'açık merdivenler' başlıklı kalıp, beden-kullanım ile görsel algı-kompozisyon ilişkisini ön plana çıkarmaktadır.

Örnekleme olarak sunulan merdiven ve kapladığı alan, bir dış mekân merdiveni oluşturmaktadır. Alt ve üst kot arasında erişim sağlayan basamaklar, çıkış hattı boyunca yer alan kapı açıklıkları aracılığıyla birden fazla kullanıma işaret etmektedir. Birinci kullanım seviye farkları arasında geçişi sağlamak olarak kabul edilirse, ikinci kullanım türü bina üst katlarının, sokakla kurduğu doğrudan bağlantıdır. Buna ek olarak, seviye farkları arasındaki insanlar için seyir, haberleşme gibi davranışlara imkan tanınması, basamaklar için başka bir kullanım türünü de meydana getirmektedir. Bu özellikler *Pattern Language*'de bulunan 'Bir Sahne Olarak Merdiven Boşluğu (133-Staircase As A Stage)' ve 'Açık Merdivenler (158-Open Stairs)' başlıklı kalıplarla örtüşmektedir.



Şekil 3.51. 'Bir Sahne Olarak Merdiven Boşluğu' başlıklı kalıp [72].



Şekil 3.52. 'Açık Merdivenler' başlıklı kalıp [72].





Şekil 3.53. Örnekleme mekanda merdivene yaklaşım.

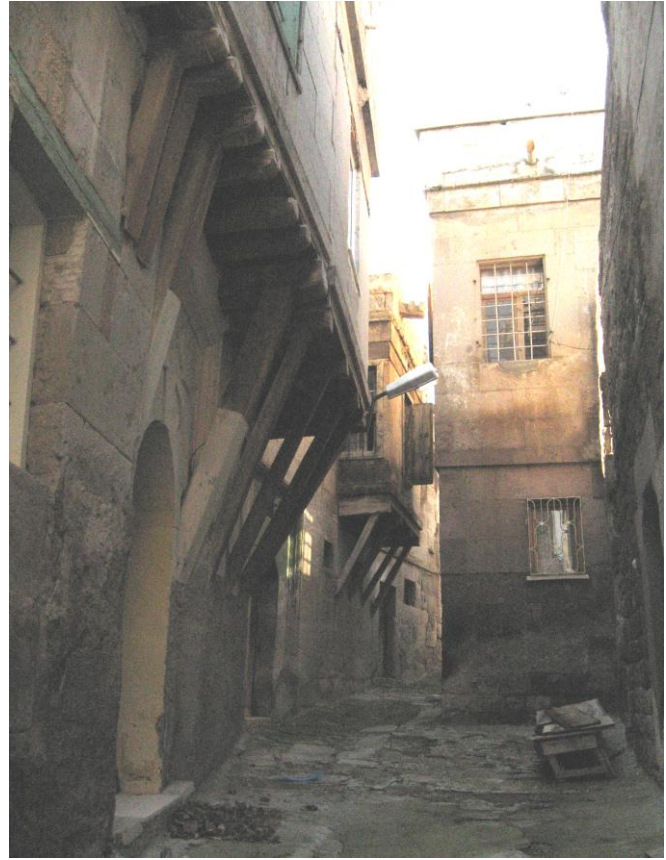
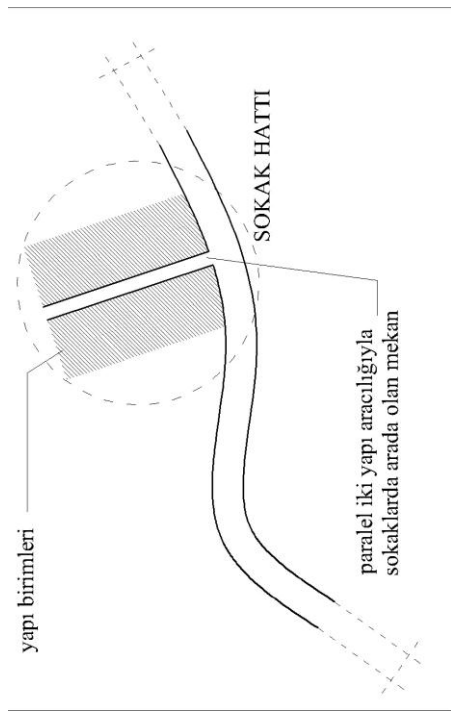


Şekil 3.54. Merdivenden üst kota çıkış.



Şekil 3.55. Üst kottan örnekleme mekana bakış.

**3.3.5. Darsiyak Örneği:** Kayabağ Cami'nin üzerinde bulunduğu ana sokak hattının, genişleyen yüzeyine, pek çok ara sokak bağlanmaktadır. Bunlardan biri ve içlerinde boyut olarak en dar olanı, canlı bir yaşama ait izleklerin sürülebileceği bir mekanı tanımlamaktadır. Eğime dik bir şekilde konumlanan sokak, boyut olarak, yanyana iki insanın zorlukla yürüyebileceği bir hat oluşturmaktadır. Bu yüzey boyunca karşılıklı biçimde yapılaşmış alanlar, neredeyse birbiri içine geçme eğilimi göstermektedir. Buna rağmen konutlarda yapılan çıkmalar, sokağın olduğundan daha dar olarak algılanmasını değil, sokağın içeriğini zenginleştirici bir öğe olmasını sağlamaktadır. Yapı ve sokak ayrışımı, 'Bahçe Duvarı-Yol-İki Katlı Konut İle Oluşan Şema (2. şema)', 'İki Katlı Konut-Yol-İki katlı Konut İle Oluşan Şema (4. şema)', 'İki Katlı Çıkmalı Konut-Yol-Tek/İki Katlı Konut İle Oluşan Şema (7. şema)' ve 'Bahçe Duvarı-Yol-Bahçe Duvarı İle Oluşan Şema (1. şema)' tarafından belirlenmektedir.



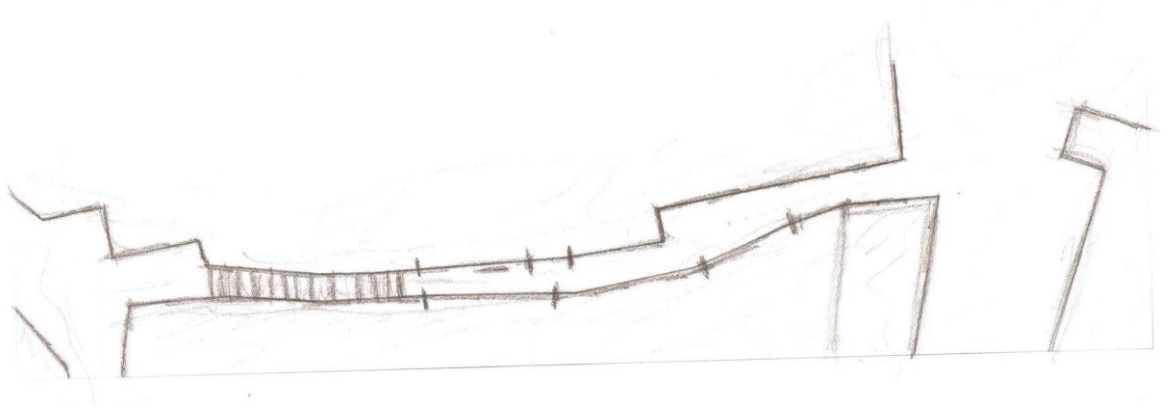
Şekil 3.56. Sokağa yeni bir anlam veren mekan.





Şekil 3.57. Darsiyak'da örneklem yeri ve sokak hattı içindeki konumu.





Şekil 3.58. Darsiyak’da örneklem yeri şematik anlatım.



Şekil 3.59. Darsiyak’da örneklem yeri genel görünüm.

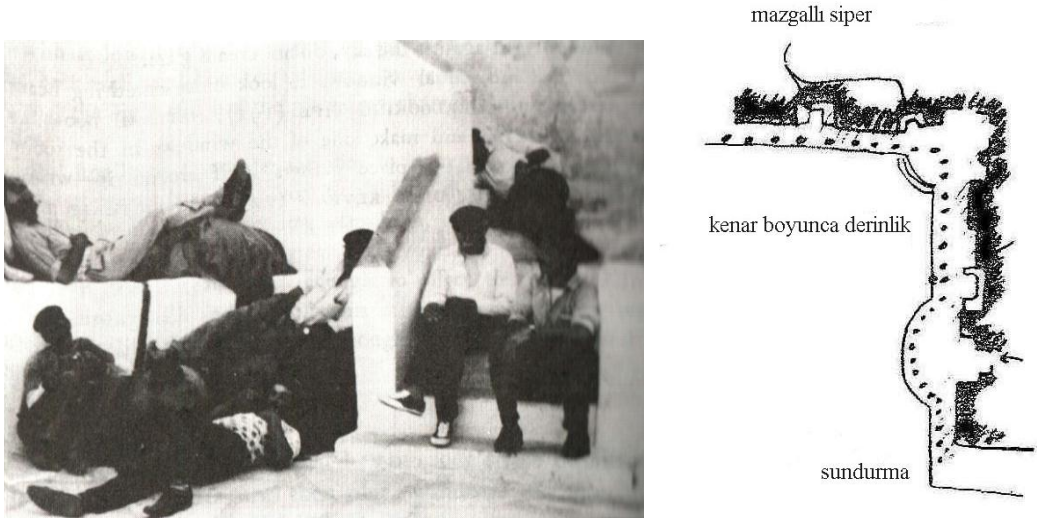
Sokakta insanlar arası etkileşimin daha çok ‘kenar’larda gerçekleştiği daha önce ifade edilmişti (bkz. 3.3.3. Mancusun Örneği). Burada bir adım daha ileri gidilerek ‘kenar’ların tasarlanmasının sokağa kattığı değer ele alınacaktır. *Pattern Language*’de

‘Bina Kenarı (160-Building Edge)’ başlıklı kalıpta, girişi dışında yaklaşılamayan binalar yerine, yapı kenarlarının, insanları kendisine davet eden bir ‘yer’ olarak tasarlanması gerektiği ifade edilmektedir. Böylelikle iç ve dış arasında artan bağlantı, bina kenarlarının ‘canlı’ olmasını sağlayacaktır.

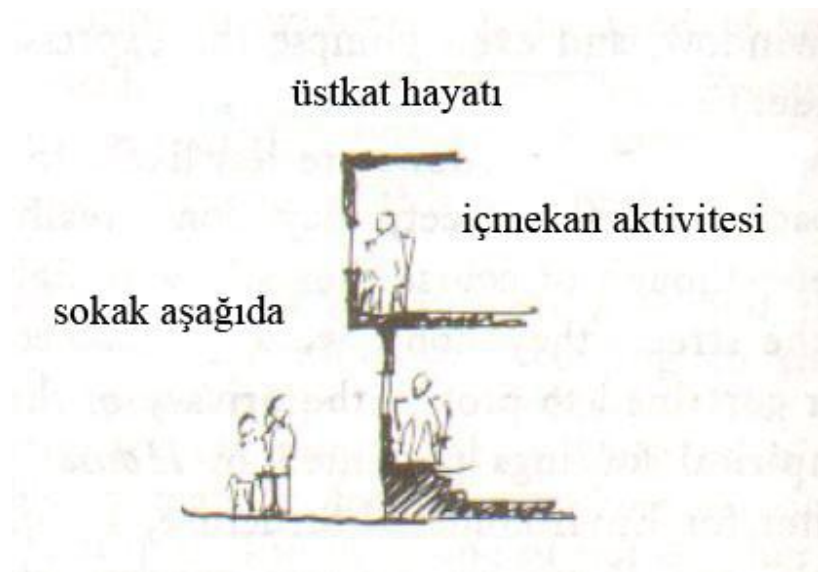
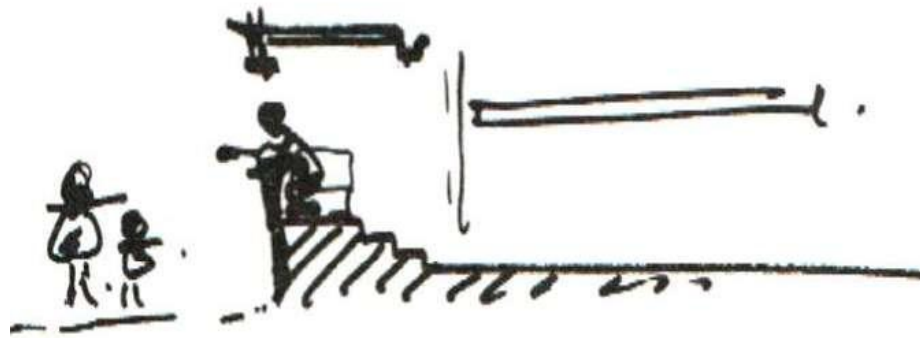
Örnekleme sokak boyunca, bina kenarlarında etkinliklere yer verecek derinliklere sahip duvarlar bulunmasa da, konutların yaptığı çıkımlar, zeminde mekan tanımlayan izdüşümlere sahiptir. *Pattern Language*’de bu tür mekanların, düz bir hat değil, hacmi ile korunaklı bir bölge tanımlaması gerektiği vurgulanmaktadır. Konutlara ait çıkımlar, hemen kapı girişlerinde bir başüstü düzlemi oluşturmakta, sokakta oluşabilecek herhangi bir etkileşim ya da etkinlik için bir mekan tanımlamaktadır. Böylelikle sokak boyunca hareket eden beden, yer yer kullanıma açılmış bina kenarlarında durup oyalanabilecek bir alan bulmaktadır. Dahası, bina kenarları aracılığıyla yapılar, insanı kendisinden uzak kılan değil, kendisine davet eden bir imaj sergileyerek, yapının canlı izleklere sahip olmasını sağlamaktadır.

Boşluğun dolu bir hacim haline gelmesini sağlayan çıkma ögesi, iç mekandaki hayatın sokakla bağlantı kurmasını da sağlamaktadır. Bu, *Pattern Language*’de ‘Sokak Penceresi (164-Street Windows)’ başlıklı kalıpta, penceresiz bir sokağın hem iç mekan hem de dış mekan kullanıcısı için rahatsızlık verici olduğu şeklinde açıklanmaktadır. Kalıba göre sokak penceresi için en ideal kat, sokağın manzara haline geldiği ikinci ya da üçüncü kat seviyeleri olarak belirlenmektedir. Bu düzeyde, iç mekan kullanıcısının sokağa bakabilmesi, bağırabilmesi, bir şeyler atabilmesine ek olarak dış mekan kullanıcısının da, içerdeki insanlara seslenme, yüz ifadelerini seçebilme gibi davranışlarının gerçekleşmesine olanak tanınmaktadır.

Örnekleme sokakta da çıkımlar üzerinde bulunan pencere açıklıkları, sokaktan geçen herhangi bir yöre sakiniyle iç mekan kullanıcısı arasında iletişim ortamı ya da sokakta oynayan çocuklar için bir kontrol mekanı sağlamaktadır. Üstelik çıkımların başüstü düzlemi tarafından bina kenarlarında oluşturulan dolu hacmin karşısında bulunan taş oturaklar, sokak yaşamı ile bina iç mekan bağlantısını güçlendirmektedir. İç ve dış arasında kurulan bu bağlantı, beden-kullanım ilişkisini ortaya koymaktadır. Çıkımlarda bulunan pencereler ise, masif bir dokuya sahip tüm kompozisyonun algısını güçlendirmektedir.



Şekil 3.60. 'Bina Kenarı' başlıklı kalıp [72].



Şekil 3.61. 'Sokak Pencere' başlıklı kalıp [72].



Şekil 3.62. Dar sokakta çıkmaların kattığı zenginleştirici etki.



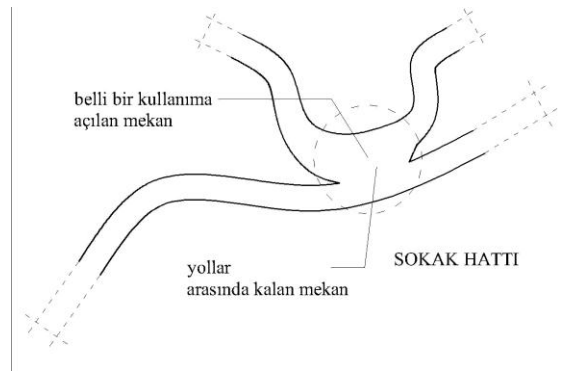
Şekil 3.63. Örnekleme sokağına genel bakış.



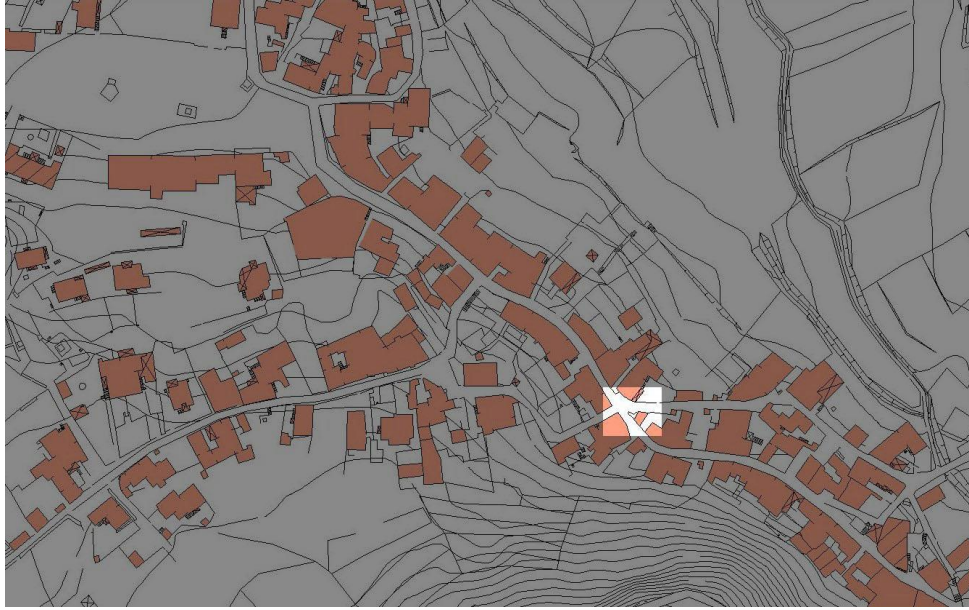
Şekil 3.64. Kapı önünde taş oturak ve sokağın bitişi.



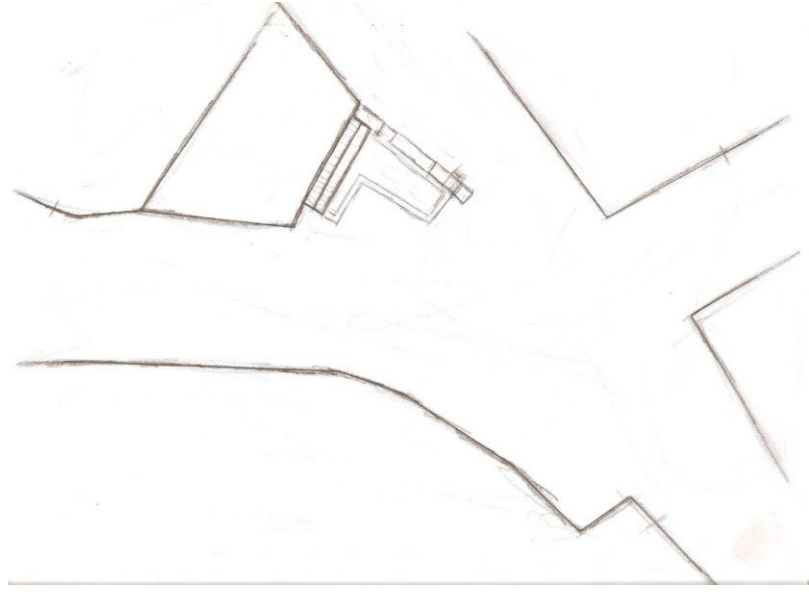
**3.3.6. Gesi Örneği:** Köy girişindeki meydanı arkada bırakarak doğuya doğru ilerleyen yol, Gesi Kuzey Mahallesi Cami'nin bulunduğu noktada, doğu ve güney yönüne olmak üzere, iki kola ayrılmaktadır. Böylece yapı ve sokak ayrışımı 'bağımsız şema (10. şema)'ya denk düşmektedir. Doğuya doğru ilerleyen yol hattı düz kıvrımlarını korurken, güneye inen hat diğerinden ayrılarak kendine özgü bir sistem içinde akmaktadır. Doğu ve güney uçlarının birleştiği nokta ise 'arada kalan' mekan haline dönüşmektedir.



Şekil 3.65. Sokağa yeni bir anlam veren mekan.



Şekil 3.66. Gesi’de örneklem yeri ve sokak hattı içindeki konumu.



Şekil 3.67. Gese’de örneklem yeri şematik anlatım.



Şekil 3.68. Gese’de örneklem yeri genel görünüm.



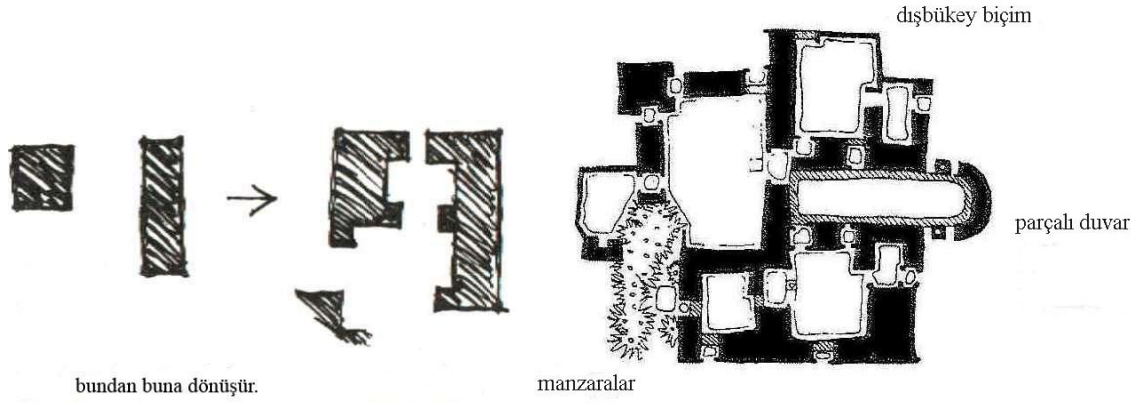
Güney ve doğu yol hatlarının arasında kalan mekan, sokakta artık bir boşluk olarak var olmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, yol ve yapı dışında kalan ‘artık’ boşluk, sınırları belirgin olmayan üçgen biçiminde negatif bir alan etkisi yaratmaktadır. *Pattern Language*’de ‘Pozitif Dış Mekan (106-Positive Outdoor Space)’ başlıklı kalıpta, binalar arasında terkedilmiş olan dış mekanların pozitif bir alan tanımlaması için, belirli bir kapanıma, kesin ve tanımlı bir şekle sahip olması gerektiği vurgulanmaktadır. Dahası, insanların içinde rahat hissettiği bu tür mekanların kullanıma açılması gerektiği de ifade edilmektedir. Üstelik negatif mekanların, belirli kapanım ve biçimlendirmeler yoluyla pozitif mekan haline gelebileceği de belirtilmektedir.

Yol ve yapı dışında kalan örneklem boşluk, doğuya ilerleyen yol üzerinde bulunan bahçe duvarının uzamasıyla belirli bir kapanıma sahiptir. Boşluğu oluşturan muğlak üçgenin taban kenarını oluşturan diğer bahçe duvarına bitişik çeşme ile kullanıma açık bir görüntüdedir. Böylelikle pozitif mekan haline dönüşen artık mekan, hem karşısına düşen cami hem de içindeki çeşme aracılığıyla, ‘toplanma’ anlamını güçlendirmektedir. Bu, *Pattern Language*’de yer alan ‘Pozitif Dış Mekan (106-Positive Outdoor Space)’ başlıklı kalıp ile örtüşmektedir. Üstelik toplanma eylemi, bu ufak parçanın bütündeki yerini belirlemekte, kullanıma olanak tanınmasıyla da beden-kullanım ilişkisini sağlamaktadır.

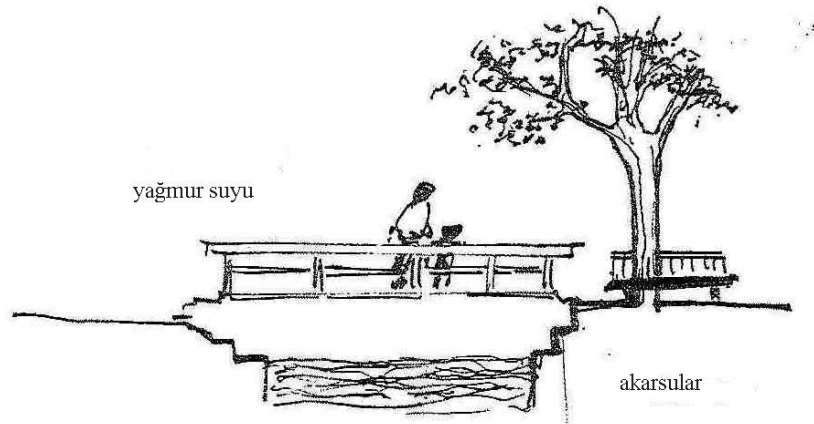
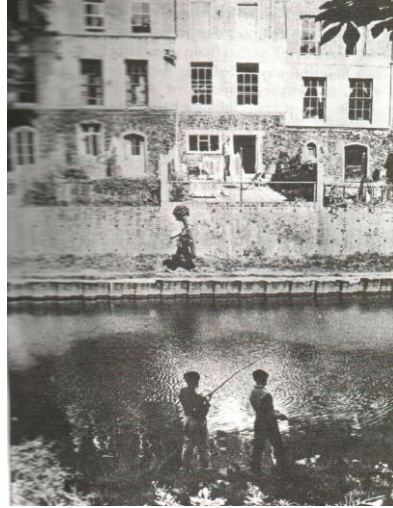
*Pattern Language*’de ‘Havuzlar ve Akarsular (64-Pools And Streams)’ başlıklı kalıpta, bir yerleşim sisteminde suya devamlı bir ihtiyacımızın olduğu belirtilmektedir. Dahası, suya erişimin insan üzerindeki önemi vurgulanmaktadır. Ancak bu erişim, suyun dağıtımından çok, suyla kurulan temas üzerine odaklanmaktadır. Bir akarsuyun tüm kent sistemi boyunca, kanallar, çeşmeler, havuzlar yoluyla insanın temas ettiği bir sistem haline gelmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Örneklem mekanda bulunan çeşme, kamusal bir odak noktasında bulunmaktadır. Çeşme, yerleşimde insan ögesinin günlük erişimine açık olan bir su kaynağı biçiminde konumlanmaktadır. Çevresinde insanların iletişime geçebileceği, yanbaşında oturabileceği bir alan tanımlamasına ek olarak, iki yol arasında ayırıcı/sınırlayıcı bir fiziksel eleman rolü de üstlenmektedir.





Şekil 3.69. 'Pozitif Dış Mekan' başlıklı kalıp [72].



Şekil 3.70. 'Havuzlar ve Akarsular' başlıklı kalıp [72].



Şekil 3.71. Örnekleme alan ve çeşme ögesi.





Şekil 3.72. Çeşme ögesi.



Şekil 3.73. Çeşme ve cami genel görünüm.

## 4. BÖLÜM

### TARTIŞMA-SONUÇ VE ÖNERİLER

#### 4.1. Tartışma-Sonuç ve Öneriler

Zaman-mekan örgüsü içinde Koramaz bölgesi yerleşimlerinin var oluşu iki tür gerçeklikle ‘yer’i ‘yer’ haline getirmektedir. Bunlardan ilki, ‘yer’in içinde bulunduğu coğrafyadan kaynaklanmaktadır. Erciyes Dağı’nın volkanik karakteri tarım yapılabilen toprakları kısıtladığından Koramaz sakinlerini, Osmanlı ülkesinde bulunan her köylü üreticiden farklı bir konuma taşımıştır. Bir yandan da, Osmanlı ülkesindeki tipik köylünün uğraşının salt tarım olmadığı daha önce ifade edilmiştir. Bu durumda Osmanlı ülkesi içinde bulunan Koramaz bölgesi köyleri ile Osmanlı genel köy düzeninin birbirine benzer özellikler taşıdığı düşünülse de, kullanıcı taleplerinin, arzu ve isteklerinin ‘yer’deki farklılığı yarattığı savunulabilir. Bölgede, tarım ve hayvancılık dışında kumaş dokumacılığı, ipekçilik, cehri tarımı, güherçile ve beziryağı üretimi, değirmenlerden elde edilen un üretimi ve dükkanların varlığı, yerleşimlerin varsıllığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bunun dışında yöre köylerinden yapılan dışarı çıkışlar ve kısa sürelerde de olsa köye dönüşlerin, yöreye yeni bir görgü ve düzen getirmiş olması muhtemel görünmektedir. Tüm bunlar ve köylerin Kayseri kent merkezinin ileri gelenleri tarafından da sayfiye yeri olarak kullanılması, kırsal alanda var olması gereken kır odaklı sosyal hayatın, giderek, kentsel olana doğru evrildiğini ortaya koymaktadır. İkinci gerçeklik ise, Osmanlı ülkesinde özellikle 19. yüzyılda yaşanan gerilimleri azaltmak adına yapılan reform uygulamalarının sonuçları olarak gösterilebilir. Nitekim toplum içinde statüleri değişen ve ekonomik olarak daha varsıl hale gelen Kayseri ve yöre köylerinde yaşayan gayrimüslim nüfusun, “farklılaşan bir mimarinin biçimlenmesine katkıları kaçınılmaz bir hal almıştır [41]”.

Böylelikle yapılar anıtsal olmaya başlarken, yerleşim kurgusunun da daha kentsel nitelik kazandığı savunulabilir.

‘Yer’i ‘yer’ yapan bu gerçeklikler, mimarlık eylemi açısından, belirlediği konumun niteliklerini ve bunun kaynaklarını ortaya koymaktadır. ‘Yer’in kendine özgü bu dinamiklerinin varlığı, algısal olarak, bir değer taşımakta ve bu, günümüz içinden bakan öznenin zihninde, zaman ve coğrafya farketmeksizin, eskiye duyulan özlemin uyanmasına hizmet etmektedir. Öyleyse 21. yüzyılın içinden bakan öznenin hayal gücünü harekete geçiren ve özne-nesne arasında etkilenimi meydana getiren yöreye özgü mimari ürün düzlemi, değer bakımından, her türlü ölçütü sağlayan ortaklıklar içermektedir. Yaşam kabuğunun ürünü olan, biçim-içerik ve imgeler yoluyla ifade edilen bu ortaklığın merkezinde, ‘insan’ ögesi bulunmaktadır. İnsanın ölçüt olduğu ‘yer’de bulunan ortaklıklardan, zaman ve coğrafyadan bağımsız şekilde, mimarlık eylemine konu olan, her insanlık haline uygun davranışların varlığı anlaşılmalıdır. Ki bu tür davranışlar, mimari ürüne, kullanıcı tarafından yüklenen/geçirilen ve biçim-içerik aracılığıyla temsil edilen arketipik imgelerdir.

Tez kapsamında bir konum belirlemesi açısından önem taşıyan Koramaz bölgesi, mimari ürünün ortak algı değerine ilişkin verilerin toplandığı ‘yer’ olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda, yürüyüş ve görme edimi aracılığıyla kavranan sokak mekanı, ortaklıkların seçildiği üç boyutlu düzlem olarak kabul edilmiştir. Böyle bir karşılıklı zihinsel ve bedensel öğreti durumu, algılayan ve algılanan arasında farklı anlamlara sahiptir. Algılayan için ortaklıklar, verili olan nesnenin görsel özelliklerini ya da içeriğin anlatıcısı olma rolünü ön plana çıkartırken, algılanan için görülemeyen uzantıların, bir diğer deyişle ‘işsel kanunlar ve ilişkiler’in varlığına işaret etmektedir. Buna ek olarak, yaşam kabuğunun kaynağı olan kullanıcı tarafından üretilmiş bu anonim kaynak ile günümüz dünyasından bakan özne arasında karşılıklı etkileşim, sokağın tekrar ve tekrar anlamlandırılmasını gerektirmektedir.

Koramaz bölgesi yerleşimlerinin sokak kurgularını anlamlandırmak üzere, birinci adımda, sokağın anlaşılabilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu kapsamda yöre yerleşimlerinin sokak kurgularının, topoğrafya, boyut değişimi ve düşey sınırlayıcı öğeler aracılığıyla karakterize edildiği ortaya konmuştur. Dahası sokak yüzeyine katkı sağlayanın, yanal sınırlar olduğu vurgulanmıştır. Bu amaçla, sokağa katkı sağlayan düşey sınırlayıcıların fiziksel tasvirleri yapılmıştır. Buna göre, ‘yer’de, genel görünümü

oluşturan 10 tür şema tespit edilmiştir. Örnekleme alanında üretilen bu şemalar, herhangi bir sokak türü içinde çeşitli sayı ve oranda olabilmektedir.

Bu durum, düşey sınırlayıcıların sokak bütünlüğüne farklı düzeylerde katkı sağlamasına sebep olmaktadır. Dahası aynı durum, sokağın bir parçası halinde bulunan ve görsel algı tarafından net bir şekilde kavranan yeni bir sokak mekanı yaratmaktadır. Daha açıklayıcı bir ifadeyle, Derevenk-Gesi-Ağırnas Vadisi yerleşim örnekleme için yukarıda sözü edilen farklı düzeyler, düşey sınırlayıcının sokak sınırlarından kop(a)mama halini ortaya koymaktadır.

İç ile dışın sürekli birbiri üzerine aktığı/birbiriyle kesiştiği/çakıştığı/üst üste bindiği bu düzeylerde, sokak mekanı ve kullanıcının yaşam dünyası birbiri içine geçme eğilimi göstermektedir. Böylece düşey sınırlayıcı öğeler, iç-dış ilişkisini, bir başka ifadeyle, iç-içeri(si)deki-dışarı ve dış arasındaki kop(a)mayan bağıntıyı üç boyutlu bir düzlem haline getirmektedir. Yapılaşmış alan ile sokak arasında kurulan iç-içeri(si)deki-dışarı-dış ilişkisi, sokak mekanında ‘ayrış[a]mama’lar halinde bulunan kentsel durumların varlığını ortaya çıkarmaktadır. ‘Ayrış[a]mama’lar halinde var olan kentsel durumları karakterize eden ruh, geleneksel ‘yer’de bulunan mimari ürünün kendine ve bulunduğu konuma ait bir takım ‘içsel kanunları ve ilişkileri’ olduğu varsayımını güçlendirmektedir. Bu noktadan itibaren ‘yer’de, kullanıcı ve onun yaşam kabuğu tarafından biçimlendirilen mimari ürün, düşünsel kurgu/içerik kazanmaktadır.

3. bölümde bahsedilen ve sokağın düşey sınırlayıcı öğelerinin anlaşılmasına olanak tanıyan 10 tür şema ise, betimleme edimi üzerine yarar sağlamaktadır. Şemaların tasvir ediciliği ile, sokağın yanal sınırlarının biçimsel ve boyutsal değişkenliğine, çeşitliliğine ışık tutulmaktadır. Ancak şemaların tasvir ediciliği, özne-nesne arasında etkilenimi sağlayan ve nesneyi değerli kılan ‘içsel kanunlar ve ilişkiler’in anlaşılmasını ve ‘yer’deki yaşantının mimari ürüne yansımalarının kavranamaması sonucunu doğurmaktadır. Ki bu durum, mimari ürünündeki içkin potansiyelin okunmasını sağlayacak bir öğenin araçsallaştırılmasını gerektirmektedir.

Sokağın anlamlandırılmasında ikinci adım, mimari ürünündeki ortaklıkları, ‘içsel kanunlar ve ilişkiler’i açığa çıkaracak bir öğenin araçsallaştırılması olarak belirlenmiştir. Mimari ürünün okunmasına ve anlamlandırılmasına olanak tanıyan düşünsel kurgu, her insanlık haline uygun ortaklıkları içermekte ve mimari ürüne çeşitli kodlar yoluyla

geçirilmektedir. Tez açısından değerlendirildiğinde, Koramaz bölgesi yerleşimlerinin ‘sokak içinde yer alan ayrış[a]mayan yüzeyler’i, bu kodların yüklendiği/geçirildiği mimari ürün olarak kabul edilmektedir.

‘Yer’de ‘sokak içinde yer alan ayrış[a]mayan yüzeyler’, bütün içinde bir ‘parça’ olarak konumlanmaktadır. Birinci adımda yapılan betimlemeler, parçaların çeşitliliğini ortaya koymaktadır. İkinci adım ise, yaşantıyı, kullanıcının arzu, deneyim, duygu ve düşüncelerini kapsamaktadır. Dahası, özne-nesne arasındaki etkileşim, zaman ve coğrafyadan bağımsız şekilde, mekanla bağıntılı, ‘insan’a bağımlı ve tekrara dayalı içeriklerden kaynaklanmaktadır. Mimari ürüne kodlanan böyle bir içerik, kalıcılıklara, sabitliklere, değişmezlere işaret etmektedir.

Tipolojik bir yaklaşımla ele alındığında, sabitlikleri, değişmezleri tanımlamak üzere kullanılacak pek çok seçeneğin yetersiz kaldığı görülmektedir. Örneğin, standartın ‘yer’e kayıtsız, tipin değişmez ve modelin de mekanik bir yeniden üretim olması, bahse konu olan ortaklıkları içeren sabitlikleri, tip, model ve standart kavramından uzak kılmaktadır. Algılanan nesneyi ‘sürekli’ kılan bir yaklaşım, örneklem alan için geçersiz görünmektedir. Bu nedenle, daima gelişmeye açık ve yaşamsal dizgenin kurgulanmasına daha yatkın olan ‘kalıp’ kavramının kullanımı zihinsel çözümlemelerde tercih edilmektedir. Kalıp, salt fiziksel bir üretim değil, her insanlık haline uygun davranışların kodlandığı canlı bir organizma olarak kabul edilmektedir. Dahası kalıplar, bütüne ilişkin olmayıp, parçalar halinde çalışmaya yatkındır ve bu sebeple, noktasal ilişkileri anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Derevenk-Gesi-Ağırnas Vadisi yerleşim örneğinde sokak, yukarıda geçen şemalarla ya da diğer yerleşim bileşenleriyle, tip, model ya da standart gibi sıkışık ve sürekli bir örüntü oluşturmak amacı taşımamaktadır. ‘Ayrış[a]mama’lar halinde var olan kentsel durumları mekanlaştıran, salt fiziksel özellikler, görsel algı prensipleri ya da işlevsel gereklilikler değil, aynı zamanda kullanıcının duygu, düşünce, istek ve deneyimlemelerine yer açan kodların yapıları çevreye kalıplar halinde geçirilmesidir. Bu noktada, ‘sokak içinde yer alan ayrış[a]mayan yüzeyler’i ayırt edici kılan karakteristiklerin belirlenmesinde araçsallaştırılan kalıpları deşifre etmek üzere, yeni bir okuma yönteminden yararlanılması gerekmektedir.

Tezde bir ön kabul olarak yerini alan *Pattern Language* içinde tanımlanan kalıplar, zaman-mekan-yer gözetmeksizin, bir mimari ürünün üretilmesinde genelgeçer tasarım kabulleri ve yaşantı üzerinden hareket etmektedir. *Pattern Language* evrensel bir bakış açısı ve kalıplar yoluyla, mekanın doğru üretilmesine yönelik bir rehber sunmaktadır. Öte yandan, çalışma alanında seçilmiş ‘sokak içinde yer alan ayrış[a]mayan yüzeyler’i karakterize eden ‘ruh’un içerdiği sabitlikler/değişmezler ile *Pattern Language*’in tanımladığı kalıplar ortak bir nokta oluşturmaktadır. Tez açısından değerlendirildiğinde ise *Pattern Language*, üretilmiş mekanın içeriğini deşifre etmek için, tersten okumayı sağlayan bir araç olarak kabul edilmektedir.

Ancak tersten okuma, *Pattern Language* ile seçilmiş sokak mekanları arasında rastgele bir eşleştirme olmayıp, bir tasarım yöntemi olan *Pattern Language*’in, üretilmiş mekanın içeriğini deşifre etmesi anlamını taşımaktadır. Bu doğrultuda, ‘sokak içinde yer alan ayrış[a]mayan yüzeyler’i kıymetlendirenin ve sokağın yeniden anlamlandırılmasını sağlayanın, parça-bütün, beden-kullanım ve görsel algı-kompozisyon bağıntısındaki noktasal ilişkiler olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla, *Pattern Language* tarafından tanımlanan kalıplar arasından, mekanın parça-bütün, beden-kullanım ve görsel algı-kompozisyon ilişkisini açığa çıkaran kalıpların kullanımı tercih edilmiştir. Böylece, bütünü oluşturan noktasal ilişkilerin sınanması kolaylaşmaktadır.

Bu sınaama yöntemi ile Derevenk-Gesi-Ağırnas Vadisi yerleşim örneğinde, mimari ürüne değer atfeden sabitlikler, ortaklıklar, değişmezler tespit edilmiştir. Buna göre, kapı önlerinde bulunan taş oturaklar mahremiyetin sağlanarak ya da kendi evi önünde yarı özel bir alan oluşturarak, dışarıyla/sokakla iletişim kurmanın bir yoludur. Bir konutta bulunan çıkmalar, içerinin dışarıyı kontrol edebildiği ve dışarıyla/sokakla iletişime geçebilmesine ek olarak, dışarının da içeriyle temas sağlayabileceği bir noktadır. Kuyu ya da çeşmeler, bulunduğu konuma göre etrafında kamusalığın derecesini belirleme özelliğine sahiptir. Dar yol ağının genişleyerek bir ya da birden fazla işleve yer vermesi, yol ağı boyunca bir takım işlevlerin belirli mesafeler doğrultusunda yerleştirilerek sürpriz mekanlara ulaştırması, oturma noktalarının iklim koşullarına ve manzara yönüne uygun biçimde konumlandırılmış olması gibi içinde noktasal ilişkilerin barındığı kalıplar, mekanı karakterize eden ‘ruh’un sabitlikleri/değişmezleri olarak kabul edilmektedir.



Bütünün resminin çıkarıldığı böyle bir sınaama yöntemi, seçilen ‘sokak içinde yer alan ayrış[a]mayan yüzeyle’ kalıplar yoluyla geçirilen ilk imgenin analiz edilmesini sağlamaktadır. Özne-nesne arasında, zamanaşırı bir etkilenimi sağlayan noktasal ilişkilerin varlığı, bütünün resmini ortaya koyarak sokağın anlamlandırılmasına yardımcı olmaktadır.

Son bir vurgu ile, tez kapsamında mimari ürün olarak kabul edilen sokak kavramından yola çıkarak, mimari ürünü değerli kılan, onu kıymetlendiren bir takım içsel ilişkilerin, zaman-mekan fark etmeksizin, özne-nesne arasında etkilenime sebep olan kanallar olduğu tespit edilmiştir. Algılanan içsel ilişkiler, mekanı karakterize eden ‘ruh’un imgesel olarak kodlandığı bir kalıp sistemine denk gelmektedir. Bu sistem, parça-bütün, beden-kullanım ve görsel algı-kompozisyon bağıntısındaki noktasal ilişkiler aracılığıyla çalışmaktadır. Dolayısıyla mekanı karakterize eden bu bağıntının kendisi, kalıcılıklara sebep olmaktadır. Böylelikle ‘yer’deki mimari ürünü kıymetlendirenin, noktasal ilişkiler olduğu kabul edilmektedir.

## KAYNAKLAR

1. Seamon, D., 2000. A way of seeing people and place, pp. 157-178. *In: Theoretical Perspectives in Environment-Behavior Research*, (Eds. S. Wapner, J. Demick, T. Yamamoto, H. Minami). Kluwer Academic/Plenum Publishers, New York.
2. Petruccioli, A., 2008. Çev. Kütükçüoğlu, B. Bellek Yitiminin Ardından Akdeniz İslam Kent Dokusunun Öğrettikleri. YEM Yayın, İstanbul, 213 s.
3. Eyüce, A., 2005. Geleneksel Yapılar ve Mekanlar. Birsen Yayınevi, İstanbul, 115 s.
4. Aydınlı, S., 2008. ‘Mekan’dan ‘mekansal’a: mekanın zamansallığı/zamanın mekansallığı, pp. 150-161. *In: Zaman-Mekan* (Haz.: A. Şentürer, Ş. Ural, Ö. Berber, F. Uz Sönmez). YEM Yayın, İstanbul.
5. Yürekli, F., 1977. Çevre Görsel Değerlendirmesine İlişkin Bir Yöntem Araştırması. İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Doktora Tezi, İstanbul, 117 s.
6. Zizek, S., 2011. Çev. Ünal, E. Ahir Zamanlarda Yaşarken. Metis Yayınları, İstanbul 588 s.
7. Lynch, K., 2010. Çev. Başaran, İ. Kent İmgesi. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 215 s.
8. Cömert, H., 2008. Koramaz Vadisi. Ağırnas Belediyesi Yayınları, Kayseri, 192 s.
9. Cömert, H., 2006. Tavlusun. Kayseri, 152 s.
10. Norberg-Schulz, C., 1976. Existance, Space and Architecture. Praeger Publishers, New York.
11. Pallasmaa, J., 1986. The geometry of feeling: a look at the phenomenology of architecture. **Skala, Nordic Journal of Architecture and Art**, 4 (6):22-25.
12. Tanyeli, U., 2012. Yer, yer-olmayan, naziler, augé ve akla getirdikleri. **Arredamento Mimarlık-Tasarım Kültür Dergisi**, 05: 106-111.

13. Cerasi, M. M., 1999. Çev. Ataöv, A. Osmanlı Kenti Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 374 s.
14. Faroqhi, S., 2010. Çev. Kılıç, E. Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam, Altıncı Basım. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 408 s.
15. Lewis, R., 2006. Çev. Aydaş, B. S. Osmanlı'da Günlük Yaşam. Adapa Yayınevi, Ankara, 206 s.
16. Faroqhi, S., 2000. Çev. Kalaycıoğlu, N. Osmanlı'da Kentler ve Kentliler, Üçüncü Basım. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 457 s.
17. Matossian, M. K., Villa, S. H., 2006. Çev. Yılmaz, A. 1914 Öncesi Ermeni Köy Hayatı. Aras Yayıncılık, İstanbul, 364 s.
18. Faroqhi, S., 2006. Çev. Özcan, E. S. Osmanlı Şehirleri ve Kırsal Hayatı. DoğuBatı Yayınları, Ankara, 211 s.
19. Özgüner, O., 1970. Köyde Mimari: Doğu Karadeniz. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara, 105 s.
20. Aran, K., 2000. Barınaktan Öte/Anadolu Kır Yapıları. Tepe Mimarlık Kültür Merkezi, Ankara, 224s.
21. Bayartan, M., 2005. Osmanlı şehrinde bir idari birim: mahalle. **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi**, 13: 93-107.
22. İnbaşı, M., 1992. XVI. Yüzyıl Başlarında Kayseri. Kültür Müdürlüğü Yayınları-2, Kayseri, 173 s.
23. Ortaylı, İ., 2000. Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880). Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 265 s.
24. Ercan, Y., 2001. Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler. Turhan Kitabevi Yayını, Ankara, 316 s.

25. Bozkurt, G., 1996. Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914), İkinci Basım. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 244 s.
26. Kekeçoğlu, S., 2007. Şer'iyye Sicillerine Göre Kayseri'de Gayrimüslimler (1800-1850). Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 153 s.
27. İnbaşı, M., 2011. 17. Yüzyıl Kayseri Avarız ve Cizye Defterleri. Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları Yayın No:80, Kayseri, 395 s.
28. Erdoğan, M. A., 1997. XVI.-XVII. yüzyıllarda kayseri zimmileri, 71-77 s. *1. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu (11-12 Nisan 1996) Bildirileri*, Erciyes Üniversitesi Matbaası, Kayseri, 379 s.
29. Cömert, H., 2007. 19. Yüzyılda Kayseri. Mazaka Yayıncılık, Kayseri, 360 s.
30. Kahraman, S. A., Dağlı, Y., 2010. Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 3. Cilt, 1. Kitap, İkinci Basım. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 398 s.
31. Faroqhi, S., 2007. Çev. Çalışkan, H. Orta Halli Osmanlılar/17. Yüzyılda Ankara ve Kayseri'de Ev Sahipleri ve Evler. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 320 s.
32. Parmaksız, E. İ., 2007. Ermeni tarihçi arşak alboyacıyan'ın kayseri Ermenileri tarihi adlı eserine göre kayseri'de XIX. yüzyıl ile XX. yüzyıl başlarında faaliyet gösteren ermeni okulları, pp. 135-159. *In: Hoşgörü Toplumunda Ermeniler*, Cilt II (Haz.: M. M. Hülagü, S. Demirci, Ş. Batmaz, G. Alan). Erciyes Üniversitesi Yayını-153, Kayseri.
33. Aktan, A., 2000. Osmanlı belgelerine göre kayserideki gayrimüslim tebaanın durumu, 7-33. *3. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu (6-7 Nisan 2000) Bildirileri*, Erciyes Üniversitesi Matbaası, Kayseri, 556 s.
34. Çadırcı, M., 1997. Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, İkinci Basım. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 410 s.

35. Yücel, C.,1996. Koruma Amaçlı İmar Planlaması ve Uygulaması: Gesi Örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 103 s.
36. Beşbaş, N., 2006. Kayseri, Gesi, Akarun Evinin Rölöve, Restitüsyon ve Restorasyon Önerisi. Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 204 s.
37. Okyay, A. G., 2007. Ağırnas Kentsel Sit Alanı ve Mimar Sinan Caddesi Üzerine Bir Araştırma. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 158 s.
38. Tsolakidis, K. E., 2007. Çev. Myisli, B. Belki Bir Gün Dönerim. Literatür Yayınları, İstanbul, 532 s.
39. Cömert, H., 2010 kişisel görüşme.
40. İmamoğlu, V., 2010. Gesi Evleri/Mimar Sinan'ın Yetiştığı Yöredeki Köyler ve Geleneksel Evler. Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayını, Kayseri, 439 s.
41. Güngör Açıkgöz, Ş., 2007. XIX. yüzyıl kayserisi'nde ermeniler ve kiliseler, pp. 373-387. *In: Hoşgörü Toplumunda Ermeniler*, Cilt IV (Haz.: M. M. Hülagü, S. Demirci, Ş. Batmaz, G. Alan). Erciyes Üniversitesi Yayını-153, Kayseri.
42. Keskin, M., 1998. 1247-1277 tarihli (kayseri) müfredat defterine göre kayseri ve tabi yerleşim yerlerinde nüfus dağılımı (1831-1860), 289-298. 2. *Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu (16-17 Nisan 1998) Bildirileri*, Erciyes Üniversitesi Matbaası, 479 s.
43. Keskin, M., Hülagü, M. M., 2006. Geçmişteki İzleriyle Kayseri. Erciyes Üniversitesi Yayını, Kayseri, 244 s.
44. Özsoy, H., 1995. Kayseri'de Amerikan Misyoner Faaliyetleri ve Talas Amerikan Koleji. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri, 182 s.
45. Gültekin, N. T., 2010. 19. Yüzyılda Anadolu Kenti ve Konut Dokusu Ayaş ve Beypazarı. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 136 s.

46. Aktüre, S., 1981. 19. Yüzyıl sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara, 334 s.
47. Özbek, Y., 2011. Kayseri’de Tarihi Okul Yapıları. Laçın Yayınları, Kayseri, 281 s.
48. Çayırdag, M., 1997. Kayseri’de sultan II. Abdülhamit dönemi bina ve kitabeleri, 43-59. *1. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu (11-12 Nisan 1996) Bildirileri*, Erciyes Üniversitesi Matbaası, Kayseri, 379 s.
49. Erdal, İ.,2006. Mübadele Uluslaşma Sürecinde Türkiye ve Yunanistan 1923-1925. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 413 s.
50. Halaçođlu, Y., 2008. Ermeni Tehciri, On dördüncü Basım. Babıali Kültür Yayıncılığı:60, İstanbul, 189 s.
51. Arı, K., 2003. Büyük Mübadele Türkiye’ye Zorunlu Göç 1923-1925, Üçüncü Basım. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 198 s.
52. Mostafavi, M., Leatherbarrow, D., 2005, Çev. Civelek, Y. Zaman İçinde Mimari: Binaların Yaşamı ve Yaşlanması. Ötüken Yayınevi, İstanbul, 151 s.
53. Ponty, M. M., 2006. Çev. Yıldırım, Y. Algının Önceliđi. Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 96 s.
54. Bohl Raverdy, X ve S., 2003. Çev. Tümertekin, A. Evler Mevsimler Paris-Ankara Yürüyüşü Boyunca Gözlemlenen Yerel Mimarlıklar. YKY Yayınları, İstanbul, 235 s.
55. Paquot, T., 2011. Çev. Bengü, Z. Şehinsel Bedenler. Everest Yayınları, İstanbul, 134 s.
56. Tanju, B., 2008. Mekan-zaman ve mimarlıklar, pp. 168-185. *In: Zaman-Mekan (Haz.: A. Şentürer, Ş. Ural, Ö. Berber, F. Uz Sönmez)*. YEM Yayın, İstanbul.
57. Rapoport, A., 2004. Kültür, Mimarlık, Tasarım. Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 135 s.
58. Serim, S. 2006. Yapılı Çevre Üzerinden Mimarlık Bilgisinin Üretilmesi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 115 s.



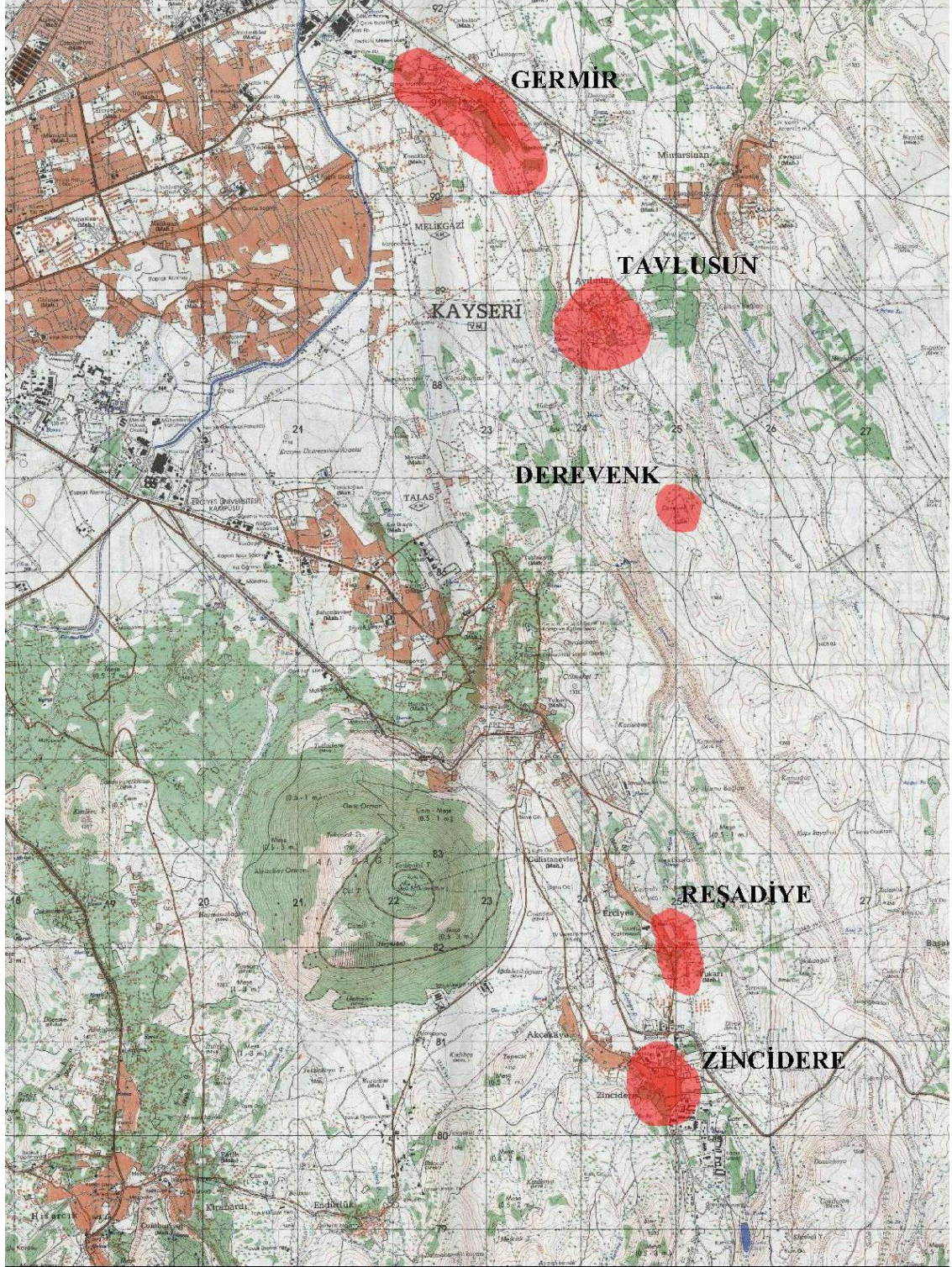
59. Çevik, S., 1991. Mekan-Kimlik-Kimliklendirme Trabzon Sokakları Örneği. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon, 297 s.
60. Öymen Gür, Ş., 1996. Mekan Örgütlenmesi. Gür Yayıncılık, Trabzon, 280 s.
61. Özer, B., 2009. Kültür Sanat Tasarım. Yem Yayın, İstanbul, 479 s.
62. Arnheim, R., 2009. Çev. Ögdül, R. Görsel Düşünme. Metis Yayınları, İstanbul, 387 s.
63. Serim, S., 1999. Yaşanan Mekan Olarak 'Yer'. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 69 s.
64. Wittgenstein, L., 2009. Çev. Şahiner, D. Kesinlik Üstüne+Kültür ve Değer. Metis Yayınları, İstanbul, 258 s.
65. Rossi, A., 2006. Çev. Gürbilek, N. Şehrin Mimarisi. Kanat Yayınları, İstanbul, 222 s.
66. Erzen, J., 2011. Çoğul Estetik. Metis Yayınları, İstanbul, 178 s.
67. Connerton, P., 1999. Çev. Şenel, A. Toplumlar Nasıl Anımsar? Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 170 s.
68. Seamon, D., 1984. Phenomenology and Vernacular Lifeworlds, Built Form and Culture (Conference), University of Kansas, Lawrence, KS.
69. Rapoport, A., 1969. House, Form and Culture. 150 s.
70. Hobsbawn, E., Ranger, T., 2006. Çev. Şahin, M. M. Geleneğin İcadı. Agora Kitaplığı, İstanbul, 356 s.
71. Moneo, R., 1978. On Typology. **Oppositions**, 13: 23-45.
72. Alexander, C., Ishikawa, S., Silverstein, M., Jacobson, M., Fiksdahl-King, I., Angel, S., 1977. A Pattern Language Towns-Buildings-Construction. Oxford University Press, NewYork, 1171 s.

73. Castex, J., Panerai, P., 2005. Kentsel mekanın yapısı üzerine notlar, pp. 110-123. *In:* Selçuk Batur İçin Mimarlık Yazıları (Çev. A. Köksal), TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara.
74. Alioğlu, E. F., 2000. Mardin Şehir Dokusu ve Evler. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 158 s.
75. Yerasimos, S., 1999. Tanzimat'ın kent reformları üzerine, pp. 1-18. *In:* Modernleşme Sürecinde Osmanlı Kentleri (Eds: P. Dumont, F. Georgeon), İkinci Basım. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
76. Çorapçıoğlu, K., Özaydın, G., Erden Erbey, D., Mamunlu, H., Ögdül, H., Üstündağ, K., Ünver, Ö., Kotas, P., Gürses Söğüt, S., 2010. Balıkesir Kırsalında Yöresel Doku ve Mimari Özelliklere Uygun Yapılaşmanın Yaygınlaştırılması, 2. Kitap, Kırsal Yerleşme Doku Analizi. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Teknik Araştırma ve Uygulama Genel Müdürlüğü, Ankara, 328 s.
77. Kocabaşoğlu, U., 1996. Kayseri Sancağı Hakkında Teğmen Bennet Tarafından Hazırlanan Genel Rapor (1880). Kayseri Ticaret Odası Yayını, Kayseri, 32 s.
78. Kayseri İl Özel İdaresi, Ekim 2010.
79. Alan çalışması, Mart 2010-Aralık 2010.



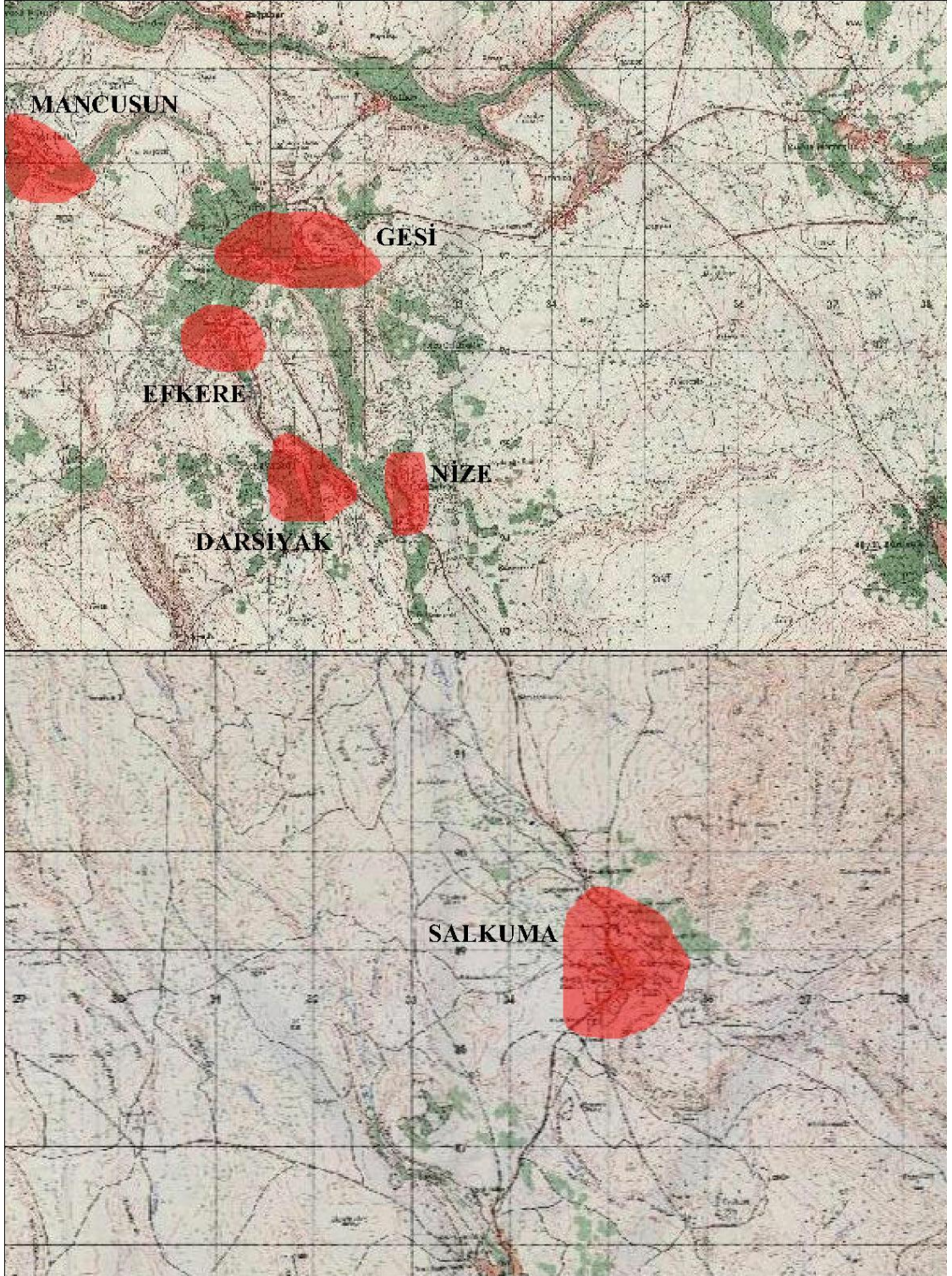
## EKLER

EK-1: Derevenk Vadisi ve yerleşimleri 1/25000'lik haritası [78].



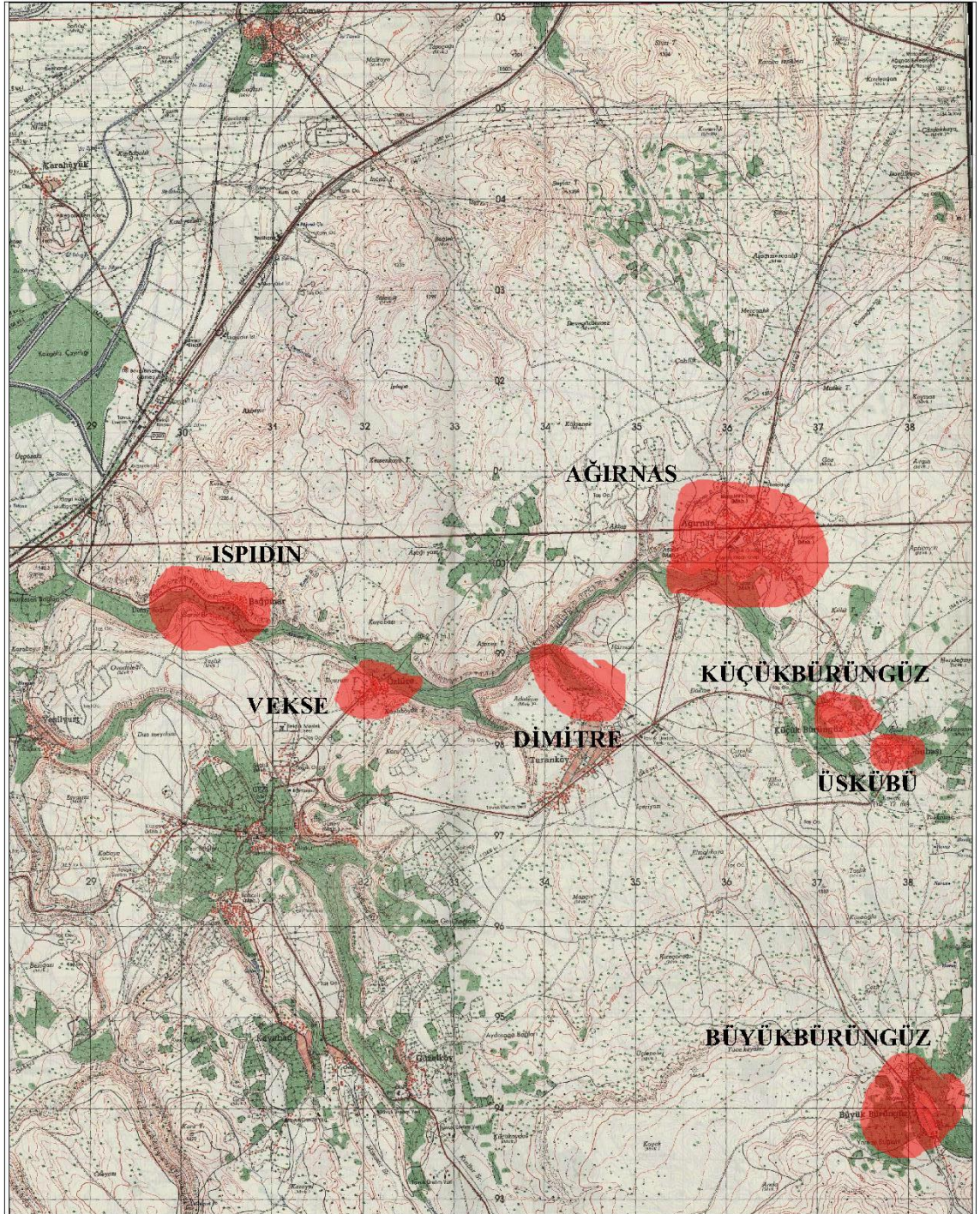


EK- 2: Gesi Vadisi ve yerleşimleri 1/25000'lik haritası [78].





EK-3: Ağırnas Vadisi ve yerleşimleri 1/25000'lik haritası [78].



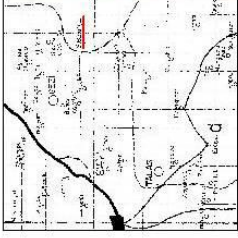













EK-6: Büyükbürüngüz yerleşim envanteri-1 [79].

KIRSAL YERLEŞİM ENVANTERİ	
Genel Özellikler	
Coğrafik Yapı	
ADI: Büyükbürüngüz	BULUNDUĞU VADİ: <input type="checkbox"/> Derecevek vadisi <input type="checkbox"/> Gazi vadisi <input checked="" type="checkbox"/> Ağmas vadisi <input checked="" type="checkbox"/> İnsan ziyile yapmış
İLÇESİ: Mellîgezi	VADİ GENEL ÖZELLİKLERİ: <input type="checkbox"/> sulama amaçlı <input type="checkbox"/> çem suyu amaçlı <input checked="" type="checkbox"/> yok
YERLEŞME TÜRÜ: Mihalî (önceleri köy)	VADİ BİCİMİ: <input type="checkbox"/> dar vadî <input checked="" type="checkbox"/> geniş vadî <input type="checkbox"/> kullanılm amaçlı
KAYISIRI MERKEZE UZAKLIK: yaklaşık 30 km	YERLEŞİM SATTISI: 7 adet
YÖN: Kayseri'nin kuzeybatısında konumlanmaktadır.	AKARSU: <input type="checkbox"/> var <input checked="" type="checkbox"/> yok
HANE SATTISI (1520 yılı kayıtlarına göre): 92. Gayrimüslim hane, 10 Müslüman hane bulunmaktadır (1).	YEŞİL ÖĞE KULLANIMI: <input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok
NÜFUS (1520 kayıtlarına göre): 45 Gayrimüslim nüfus bulunmaktadır (2), 19. yüzyıl kayıtlarına göre yerleşimde gayrimüslim nüfus hakimdir (3).	YEŞİL ÖĞE: tüm yerleşime homojen olarak dağılmış durumda <input type="checkbox"/> yeşil öge vadî tabanında <input type="checkbox"/> yeşil öge vadî tabanında
NÜFUS DEĞİŞİMİ: -	ÖZELLİKLERİ DOĞA: <input type="checkbox"/> mağara <input checked="" type="checkbox"/> volkanik-tuf özellikleri <input type="checkbox"/> doğal yasan <input type="checkbox"/> kaya oyma mekânlar <input type="checkbox"/> gövretinlik <input type="checkbox"/> görsel psizaj karakter <input type="checkbox"/> yer altı sibi <input type="checkbox"/> yok
KULLANIM DURUMU: <input checked="" type="checkbox"/> kullanılıyor <input type="checkbox"/> kullanılmıyor	MANZARA: <input checked="" type="checkbox"/> Frezyes değ <input type="checkbox"/> Altı dağ
	
	
	
Notlar: 1. Cömert, İL, Koramaz Vadisi, s. 14, Ağmas Belediyesi Yayınları, Kayseri, 2008. 2. a.g.e., s. 14. 3. a.g.e., s. 16.	
KORAMAZ BÖLGESİ KIRSAL YERLEŞİMLERİNDE ÇEVRE KARAKTER ANALİZİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA	
Hazırlayan: Doç.Dr.Burcu CEYLAN	
Durum: <input checked="" type="checkbox"/> çalışma alanı <input type="checkbox"/> sınırlı <input type="checkbox"/> tamam	

## EK-7: Büyükbürüncüz yerleşim envanteri-2 [79].

KIRSAL YERLEŞİM ENVANTERİ	
Dokusal Karakter	
<b>DOKUDA İŞLEV:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input checked="" type="checkbox"/> tarımsal olmayan işlev</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> barınma</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> çalısma</li> <li><input type="checkbox"/> dinlenme</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> ulaşım</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> tarımsal işlev</li> <li><input type="checkbox"/> bağılık alan</li> <li><input type="checkbox"/> boş alan</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> tarla</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> bahçelik alan</li> </ul>	<b>ÖZĞÜN MALZEME:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> birinci malzeme</li> <li><input type="checkbox"/> ikinci malzeme</li> <li><input type="checkbox"/> üçüncü malzeme</li> </ul> <b>ÖZĞÜN YAPIM SİSTEMİ:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> yüküme sistem</li> <li><input type="checkbox"/> işsap karbais sistem</li> </ul> <b>ÖZĞÜN KAT SAYISI:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> tek katlı</li> <li><input type="checkbox"/> iki katlı</li> <li><input type="checkbox"/> üç katlı</li> </ul> <b>ÖZĞÜN CATI BİÇİMİ:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> düz alan</li> <li><input type="checkbox"/> kırma çit</li> </ul>
<b>KAMUSAL YAPILAR:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> okul</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> cami/mescit</li> <li><input type="checkbox"/> kütüphane/mansur/ahşap okulu</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> çeşme</li> <li><input type="checkbox"/> hamam</li> <li><input type="checkbox"/> değirmen</li> <li><input type="checkbox"/> fırın</li> <li><input type="checkbox"/> sülö</li> <li><input type="checkbox"/> güvercinlik</li> <li><input type="checkbox"/> sarnıç</li> <li><input type="checkbox"/> köprü</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> komut 9 adet</li> <li><input type="checkbox"/> okul ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> küllüce ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> çeşme 3 adet</li> <li><input type="checkbox"/> hamam ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> sarnıç ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> köprü ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> sayra küllüce ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> dukkân ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> papaz evi ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> güvercinlik ...adet</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> çeşme 3 adet</li> <li><input type="checkbox"/> değirmen ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> beziir sistemi ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> fırın ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> yer altı sığacağı ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> kale ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> jandarma korakolu ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> hamazgah ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> Roma mezarı ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> Jstasyon binası ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> yok</li> </ul>	<b>ÖZĞÜN ÇATI BİÇİMİ:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> bahçeli sema ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> avlulu sema</li> <li><input type="checkbox"/> avlunun 2 tarafına çevrim ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> avlunun 3 tarafına çevrim ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> avlunun 4 tarafına çevrim ...adet</li> </ul> <b>SOKAK TÜRÜ:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> eğime paralel sokak</li> <li><input type="checkbox"/> eğime dik sokak</li> <li><input type="checkbox"/> merdivenli sokak</li> <li><input type="checkbox"/> en dar sokak ...adet ve ...m</li> <li><input type="checkbox"/> en geniş sokak ...adet ve ...m</li> </ul>
<b>TESCİLLİ YAPILAR:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> beziirhane</li> <li><input type="checkbox"/> komut 9 adet</li> <li><input type="checkbox"/> okul ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> küllüce ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> çeşme 3 adet</li> <li><input type="checkbox"/> hamam ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> sarnıç ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> köprü ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> sayra küllüce ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> dukkân ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> papaz evi ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> güvercinlik ...adet</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> çeşme 3 adet</li> <li><input type="checkbox"/> değirmen ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> beziir sistemi ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> fırın ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> yer altı sığacağı ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> kale ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> jandarma korakolu ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> hamazgah ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> Roma mezarı ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> Jstasyon binası ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> yok</li> </ul>	<b>SOKAK GENİŞLİĞİ:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> en dar sokak ...adet ve ...m</li> <li><input type="checkbox"/> en geniş sokak ...adet ve ...m</li> </ul>
<b>SIT ALANI:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input checked="" type="checkbox"/> var</li> <li><input type="checkbox"/> yok</li> </ul>	<b>SOKAK DOKUSU KORUNUMU:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> yeni açılan sokaklar var ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> genişletilen sokaklar var ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> kaybolan sokaklar var ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> eski sokak dokusu korunuyor ...adet</li> </ul>
<b>NOTLAR:</b> Yerleşim yeni yapılaşmanın etkisi ile özğün dokusunu kaybetmiştir. Eskiye dair kalan birkaç komut ve tescilli yapılarıdan başka yerleşim tüümüyle yeni yapılarıdan meydana gelmektedir.	<b>YENİ YAPI:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> var ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> yok</li> </ul>
<b>KORAMAZ BÖLGESEL KIRSAL YERLEŞİMLERİNDE ÇEVRE KARAKTER ANALİZİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA</b>	
<b>İzleyen:</b> 401103090   Pinar KOÇ	<b>Deneyen:</b> Doç.Dr.Burcu CEYLAN












## EK-11: Derevenk yerleşim envanteri-2 [79].

KIRSAL YERLEŞİM ENVANTERİ	
Dokusal Karakter	
<b>DOKUDA İŞLEV:</b> <input type="checkbox"/> tarımsal olmayan işlev <input type="checkbox"/> barınma <input type="checkbox"/> çalıtma <input type="checkbox"/> eğitim <input type="checkbox"/> ulaşım <input type="checkbox"/> turistik işlev <input type="checkbox"/> sağlık alan <input type="checkbox"/> boş alan <input type="checkbox"/> tarla <input type="checkbox"/> bahçelik alan	<b>ÖZĞÜN MALZEME:</b> <input type="checkbox"/> birimel malzeme <input type="checkbox"/> bsa, <input type="checkbox"/> dasep <input type="checkbox"/> dşsp <input type="checkbox"/> dşgls <input type="checkbox"/> ikimel malzeme <input type="checkbox"/> dsa, <input type="checkbox"/> dasep <input type="checkbox"/> dşsp <input type="checkbox"/> dşgls <input type="checkbox"/> üçgenel malzeme <input type="checkbox"/> dsa, <input type="checkbox"/> dasep <input type="checkbox"/> dşsp <input type="checkbox"/> dşgls <b>ÖZĞÜN YAPIM SİSTEMİ:</b> <input type="checkbox"/> yigma sistem <input type="checkbox"/> absap karakas sistem <b>ÖZĞÜN KAT SAYISI:</b> <input type="checkbox"/> tek katlı <input type="checkbox"/> iki katlı <input type="checkbox"/> üç katlı <b>ÖZĞÜN ÇATI BİÇİMİ:</b> <input type="checkbox"/> kırma dam <input type="checkbox"/> kırma çin
<b>KAMUSAL YAPILAR:</b> <input type="checkbox"/> okul <input type="checkbox"/> cami/mescit <input type="checkbox"/> kalış (mavazır/rahban okulu) <input type="checkbox"/> esime <input type="checkbox"/> hamam <input type="checkbox"/> değirmen <input type="checkbox"/> fın <input type="checkbox"/> bezi/baz <input type="checkbox"/> silo <input type="checkbox"/> güverçinlik <input type="checkbox"/> sarnıç <input type="checkbox"/> köprü	<b>ÖZGÜN ÇATI BİÇİMİ:</b> <input type="checkbox"/> bahçesiz/avlusuz sına ...akt <input type="checkbox"/> bahçeli sına ...akt <input type="checkbox"/> avlulu sına <input type="checkbox"/> avlunun 2 tarafını çeviren ...akt <input type="checkbox"/> avlunun 3 tarafını çeviren ...akt <input type="checkbox"/> avlunun 4 tarafını çeviren ...akt <b>SOKAK TÜRÜ:</b> <input type="checkbox"/> eğime paralel sokak <input type="checkbox"/> ana sokak <input type="checkbox"/> eğime dik sokak <input type="checkbox"/> çekmez sokak <input type="checkbox"/> merdivenli sokak <b>SOKAK GENİŞLİĞİ:</b> <input type="checkbox"/> en dar sokak ...akt vs ...m <input type="checkbox"/> en geniş sokak ...akt vs ...m
<b>TESCİL YAPILAR:</b> <input type="checkbox"/> köy ...akt <input checked="" type="checkbox"/> köy 1. akt <input type="checkbox"/> esime ...akt <input type="checkbox"/> hamam ...akt <input type="checkbox"/> sarnıç ...akt <input type="checkbox"/> köprü ...akt <input type="checkbox"/> kaya kilisi ...akt <input type="checkbox"/> dükkan ...akt <input type="checkbox"/> jupuz evi ...akt <input type="checkbox"/> güverçinlik ...akt <input type="checkbox"/> cami ...akt <input type="checkbox"/> değirmen ...akt <input type="checkbox"/> bezi/ setevi ...akt <input type="checkbox"/> fın ...akt <input type="checkbox"/> yer altı sığağı ...akt <input type="checkbox"/> kalé ...akt <input type="checkbox"/> jankırma kurukolu ...akt <input type="checkbox"/> hamazgah ...akt <input type="checkbox"/> Rema mezan ...akt <input type="checkbox"/> Hasıyon binası ...akt <input type="checkbox"/> yok <input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok	<b>SOKAK OLUŞUMU:</b> <input type="checkbox"/> bahçe/duvar-yol/bahçe/duvar ile oluşan sına ...akt <input type="checkbox"/> bahçe/duvar-yol/iki katlı konut ile oluşan sına ...akt <input type="checkbox"/> bahçe/duvar-yol/tek katlı konut ile oluşan sına ...akt <input type="checkbox"/> iki katlı konut-yol/tek katlı konut ile oluşan sına ...akt <input type="checkbox"/> tek katlı konut-yol/tek katlı konut ile oluşan sına ...akt <input type="checkbox"/> iki katlı ekmanlı konut-yol/iki katlı ekmanlı konut ile oluşan sına ...akt <input type="checkbox"/> iki katlı ekmanlı konut-yol/tek/iki katlı konut ile oluşan sına ...akt <input type="checkbox"/> ara geçit ...akt <input type="checkbox"/> konut-yol/sırası ile oluşan sına ...akt <b>SOKAK DOKUSU KORUNUMU:</b> <input type="checkbox"/> yeni açılan sokaklar var ...akt <input type="checkbox"/> genişletilen sokaklar var ...akt <input checked="" type="checkbox"/> korulan sokaklar var ...akt <input type="checkbox"/> eski sokak dokusu korunuyor ...akt <b>YESİL YAPILAR:</b> <input type="checkbox"/> var ...akt <input checked="" type="checkbox"/> yok
<b>SIT ALANI:</b> <input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok 1. Derevenk Köyü Yerleşimi, Köyü Kilisesi, Yalı ve Kılıse, Kahana, Güvercinlik (alk. sip)	<b>Notlar:</b> Yerleşim 1915'de yaşanım tehiri ile boşalmıştır. Köyü terkeden nüfus sonrasında köy, zaman içerisinde harapeye dönmüş ve tümüyle yok olmuştur. Tescilli olan 1 adet kilise haricinde özgün dokü hakkında yeterli veri bulunmamaktadır.
<b>KORAMAZ BÖLGE Sİ KIRSAL YERLEŞİMLERİNDE ÇEVRE KARAKTER ANALİZİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA</b>	<b>Deneyim:</b> Doç.Dr.Burcu CEYLAN
<b>4011030901 Pınar KOÇ</b>	<b>İzleyen:</b> 4011030901 Pınar KOÇ

EK-12: Dimitre yerleşim envanteri-1 [79].

KIRSAL YERLEŞİM ENVANTERİ	
Genel Özellikler	
Coğrafik Yapı	
ADI: Dimitre (Turan köy)	BULUNDUĞU VADİ: <input type="checkbox"/> Derecevek vadisi <input type="checkbox"/> Gazi vadisi <input checked="" type="checkbox"/> Ağmas vadisi <input checked="" type="checkbox"/> İhsan zilye yapmış
İLÇESİ: Melikgazi	VADİ GENEL ÖZELLİKLERİ: <input type="checkbox"/> sulama amaçlı <input type="checkbox"/> çemre suyu amaçlı <input checked="" type="checkbox"/> yok (bilinmiyor)
YERLEŞME TÜRÜ: Mahalle (önceleri köy)	VADİ BİCİMİ: <input type="checkbox"/> dar vadî <input checked="" type="checkbox"/> geniş vadî
KAYISLI MERKEZE UZAKLIK: yaklaşık 20 km	YERLEŞİM SAATİ: 7 adet
YÖN: Kayseri'nin kuzeybatısında konumlanmaktadır.	AKARSU: <input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok
HANİE SAATİ (19. yüzyıl kayıtlarına göre): 177 hanıe bulunmaktadır (1).	YEŞİL ÖĞE KULLANIMI: <input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok
	YEŞİL ÖĞE: <input type="checkbox"/> orman <input type="checkbox"/> arazi alanı <input type="checkbox"/> yeşil öge bahçevolu çitlik <input type="checkbox"/> yeşil öge: tüm yeşilime homojen olarak dağılmış durumda <input checked="" type="checkbox"/> yeşil öge vadî tabanlı <input type="checkbox"/> yeşil öge vadî tabanlı
NÜFUS (19. yüzyıl kayıtlarına göre): 1875 yılında 440 Türk olmak üzere toplam 440 etnik nüfus yaşıyordu (2).	ÖZELLİKLERİ/DÖĞÜ: <input checked="" type="checkbox"/> mağara <input type="checkbox"/> mağara <input type="checkbox"/> doğal yassan <input checked="" type="checkbox"/> kaya oyma mekânlar <input type="checkbox"/> doğal yassan <input type="checkbox"/> doğal yassan <input type="checkbox"/> gövretinlik <input checked="" type="checkbox"/> görsel psizaj karakter <input type="checkbox"/> yer altı sibi <input type="checkbox"/> yok
NÜFUS DEĞİŞİMİ: -	MANZARA: <input checked="" type="checkbox"/> Frezyes dağ <input type="checkbox"/> Altı dağ
KULLANIM DURUMU: <input type="checkbox"/> kullanılıyor <input checked="" type="checkbox"/> kullanılmıyor	
 <p>1/250000'lik harita yerleşim uydu fotoğrafı</p> <p>yerleşim genel görünüm</p> <p>yerleşim genel görünüm</p>	
<p>Notlar: 1. Kocabaşoğlu, U., Kayseri Sancağı İhtakında Teğmen Bennet Tarafından Hazırlanan Genel Rapor (1880), s. 23, Kayseri Ticaret Odası Yayını, Kayseri, 1996.</p> <p>2. a.g.e., s. 23.</p>	
<p>KORAMAZ BÖLGESİ KIRSAL YERLEŞİMLERİNDE ÇEVRE KARAKTER ANALİZİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA</p> <p>Doğuşman: Doç.Dr.Burcu CEYLAN</p> <p>İletişim: 401103090   Pınar KOÇ</p> <p>Çalışma alanı: sınırlı</p>	

EK-13: Dimitre yerleşim envanteri-2 [79].

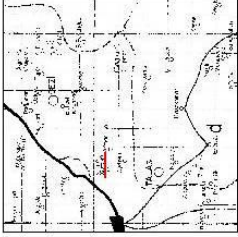



KIRSAL YERLEŞİM ENVANTERİ	
Dokusal Karakter	
<b>DOKUDA İŞLEV:</b> <input checked="" type="checkbox"/> tarımsal olmayan işlev <input checked="" type="checkbox"/> barınma <input type="checkbox"/> çalısma <input type="checkbox"/> dıblanma <input checked="" type="checkbox"/> olası <input checked="" type="checkbox"/> tarımsal işlev <input checked="" type="checkbox"/> bağıtlı alan <input type="checkbox"/> boş alan <input type="checkbox"/> tarla <input checked="" type="checkbox"/> bahçelilik alan	<b>ÖZĞÜN MALZEME:</b> <input type="checkbox"/> birinci malzeme <input type="checkbox"/> Dış Dış Çiçekli Duğab <input type="checkbox"/> ikinci malzeme <input type="checkbox"/> Dış Dış Çiçekli Duğab <input type="checkbox"/> üçüncü malzeme <input type="checkbox"/> Dış Dış Çiçekli Duğab <b>ÖZĞÜN YAPIM SİSTEMİ:</b> <input type="checkbox"/> yığıma sistem <input type="checkbox"/> işsap karbas sistem <b>ÖZĞÜN KAT SAYISI:</b> <input type="checkbox"/> tek katlı <input type="checkbox"/> iki katlı <input type="checkbox"/> üç katlı <b>ÖZĞÜN CATI BİCİMİ:</b> <input type="checkbox"/> düz alan <input type="checkbox"/> kırma çit
<b>KAMUSAL YAPILAR:</b> <input type="checkbox"/> okul <input checked="" type="checkbox"/> cami/mescit <input type="checkbox"/> kılıscı/manastır/abhan okulu <input type="checkbox"/> eşyane <input type="checkbox"/> hamam <input type="checkbox"/> değirmen <input type="checkbox"/> fırın <input type="checkbox"/> bezi/bağ <input type="checkbox"/> silo <input type="checkbox"/> güverçnlük <input type="checkbox"/> sarınc <input type="checkbox"/> köprü	<b>ÖZĞÜN ÇATI BİCİMİ:</b> <input type="checkbox"/> bahçesi/avlusuza ...akt <input type="checkbox"/> bahçeli sema ...akt <input type="checkbox"/> avlulu sema <input type="checkbox"/> avlunun 2 tarafında ...akt <input type="checkbox"/> avlunun 3 tarafında ...akt <input type="checkbox"/> avlunun 4 tarafında ...akt
<b>TEŞCİLLİ YAPILAR:</b> <input type="checkbox"/> konut ...akt <input type="checkbox"/> okul ...akt <input type="checkbox"/> kılıscı ...akt <input type="checkbox"/> eşyane ...akt <input type="checkbox"/> hamam ...akt <input type="checkbox"/> sarınc ...akt <input type="checkbox"/> köprü ...akt <input type="checkbox"/> sayra kılıscı ...akt <input type="checkbox"/> dükkan ...akt <input type="checkbox"/> papaz evi ...akt <input type="checkbox"/> güverçnlük ...akt <input type="checkbox"/> cami ...akt <input type="checkbox"/> değirmen ...akt <input type="checkbox"/> beziir sistem ...akt <input type="checkbox"/> fırın ...akt <input type="checkbox"/> yer altı sığınağı ...akt <input type="checkbox"/> kale ...akt <input type="checkbox"/> jandarma korakolu ...akt <input type="checkbox"/> hamazgab ...akt <input type="checkbox"/> Roma mezarı ...akt <input type="checkbox"/> Jstasyon binası ...akt <input checked="" type="checkbox"/> yok	<b>ÖZĞÜN ÇATI BİCİMİ:</b> <input type="checkbox"/> bahçesi/avlusuza ...akt <input type="checkbox"/> bahçeli sema ...akt <input type="checkbox"/> avlulu sema <input type="checkbox"/> avlunun 2 tarafında ...akt <input type="checkbox"/> avlunun 3 tarafında ...akt <input type="checkbox"/> avlunun 4 tarafında ...akt
<b>SIT ALANI:</b> 1. Tümülüs (ok, sıp) 2. Tümülüs (Mİ) (ok, sıp) 3. Dekompoz: Tümülüs (f. der. ank. sıp) 4. Tıno Kasa: Yırtılma ve Kılıscı (f. der. ank. sıp) 5. Kaya Kılıscı (f. der. ank. sıp)	<b>SOKAK DÖRÜST KÖRÜNÜMÜ:</b> <input type="checkbox"/> yeni açılan sokaklar var ...akt <input type="checkbox"/> genişletilen sokaklar var ...akt <input type="checkbox"/> kaybolan sokaklar var ...akt <input type="checkbox"/> eski sokak dolusu konuyor ...akt <b>YENİ YAPI:</b> <input type="checkbox"/> var ...akt <input type="checkbox"/> yok
Notlar: Yırtılma iki yanına korunmuş olan Dimitre köyü, zaman içerisinde terk edilmiş ve günümüzde Turan köyü olarak bilinen düz bir alanda konumlanan yere taşınmıştır. Eski Dimitre köyü ise tümüyle harabeye dönmüş, adeta kaderine terk edilmiştir. Harabeye dönen Dimitre köyünde özğün dokuya ait izler yeterli değildir.	
<b>KORAMAZ BÖLĞESİ KIRSAL YERLEŞİMLERİNDE ÇEVRE KARAKTER ANALİZİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA</b>	
<b>İzleyen:</b> Doç.Dr.Burcu CEYLAN <b>Doğru:</b> Doç.Dr.Burcu CEYLAN	







## EK-16: Germir yerleşim envanteri-1 [79].

KIRSAL YERLEŞİM ENVANTERİ	
Coğrafiik Yapı	
Genel Özellikler	
ADİ: Germir (çalışımın adı, 1967'de yıllarda Konaklar' olarak değiştirilmiştir, 2000 yılında Germir' adına yeniden alınmıştır.)	BİLİNDÜĞÜ VADİ: <input checked="" type="checkbox"/> Derincek vadisi <input type="checkbox"/> Gısi vadisi <input type="checkbox"/> Ağınas vadisi <input type="checkbox"/> İnan çiyi: yapılıms <input type="checkbox"/> yok
İLÇESİ: Melikgazi	YERLEŞME BİCİMİ: <input checked="" type="checkbox"/> dağal <input type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok
YERLEŞME TÜRÜ: Mahalle (önceleri köy)	AKARSU KULLANIMI: <input checked="" type="checkbox"/> sulama amaçlı <input type="checkbox"/> çamaş suyu amaçlı
KAYSERİ MERKEZE UZAKLIK: 2 km	<input checked="" type="checkbox"/> kullanılmı amaçlı
YÖN: Kayseri'nin doğusunda konumlanmaktadır.	YESİL ÖĞE KULLANIMI: <input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok
HANİ SATIŞI (19. yüzyıl kayıtlarına göre): 450 Rum, 200 Ermeni, 110 Türk ve 1000 Arap (1890 tarihli 'Narmarın'ın aktarıldığına göre) (1).	YESİL ÖĞE: <input checked="" type="checkbox"/> bahçelik alan <input checked="" type="checkbox"/> bostan <input type="checkbox"/> bağ <input type="checkbox"/> tarım alanı <input type="checkbox"/> tarım alanı <input type="checkbox"/> tarım alanı
NÜFUS (19. yüzyıl kayıtlarına göre): 1875 yılında 1214 hanede 1476 Rum, 958 Ermeni, 469 Türk olmak üzere toplam 2933 ernek nüfus yaşıyordu (2).	YESİL ÖĞE: <input checked="" type="checkbox"/> bahçelik alan <input checked="" type="checkbox"/> bostan <input type="checkbox"/> bağ <input type="checkbox"/> tarım alanı <input type="checkbox"/> tarım alanı
NÜFUS DEĞİŞİMİ: 1915 teker ve 1924 mabade ile göç vermiş.	ÖZELLİKLERİ: <input checked="" type="checkbox"/> inşaat <input checked="" type="checkbox"/> volkanik-tuf özellikleri <input type="checkbox"/> dağal yamaç <input type="checkbox"/> kaya oyma işaretleri
KULLANIM DURUMU: <input checked="" type="checkbox"/> kullanılmıyor <input type="checkbox"/> kullanılıyor	MANZARA: <input checked="" type="checkbox"/> Frezyas dağı <input checked="" type="checkbox"/> Alt dağı
   	
1:25000'lük harita	
yerleşim uydu fotoğrafı	
yerleşim genel görünüm	
yerleşim genel görünüm	
yerleşim genel görünüm	
<p>Notlar: 1.Eravsar, O., Seyahatnamelerinde Kayseri, s. 191, Kayseri Ticaret Odası Yayını, Kayseri, 2000. 2.Kocabaşoğlu, U., Kayseri Sancığı İlağında Teğmen Bennet Tarafından Hazırlanan Genel Rapor(1880), s. 26, Kayseri Ticaret Odası Yayını, Kayseri, 1996.</p>	
KORAMAZ BÖLGESEL YERLEŞİMLERİNDE ÇEVRE KARAKTER ANALİZİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA	
Hazırlayan: Doç.Dr.Burcu CEYLAN	





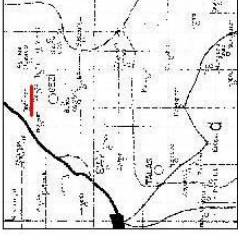





## EK-19: Gesi yerleşim envanteri-2 [79].

KIRSAL YERLEŞİM ENVANTERİ	
Dokusal Karakter	
<p><b>DOKUDA İŞLEV:</b></p> <p><input checked="" type="checkbox"/> temsil olmayan işlev</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> barınma <input checked="" type="checkbox"/> çalısma</p> <p><input type="checkbox"/> dinlenme <input checked="" type="checkbox"/> ulaşım</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> temsil işlev</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> bağıtlı alan <input type="checkbox"/> boş alan</p> <p><input type="checkbox"/> tarla <input checked="" type="checkbox"/> bahçelik alan</p>	<p><b>ÖZĞÜN MALZEME:</b> <input checked="" type="checkbox"/> birimel malzeme <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> taş</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> birimel malzeme <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> taş</p> <p><input type="checkbox"/> üçgenel malzeme <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> taş</p>
<p><b>KAMUSAL YAPILAR:</b></p> <p><input checked="" type="checkbox"/> okul <input checked="" type="checkbox"/> cami/mescit <input checked="" type="checkbox"/> kütüphane/muzeum/öğretmenevi</p> <p><input type="checkbox"/> çeşme <input type="checkbox"/> hanıran <input checked="" type="checkbox"/> değirmen <input checked="" type="checkbox"/> fırın</p> <p><input type="checkbox"/> silo <input checked="" type="checkbox"/> güvercinlik <input type="checkbox"/> sarnıç <input checked="" type="checkbox"/> köprü</p> <p><input type="checkbox"/> bezi/bağcı</p>	<p><b>ÖZĞÜN YAPIM SİSTEMİ:</b> <input checked="" type="checkbox"/> yığına sistem <input type="checkbox"/> işbirlikli sistem</p> <p><b>ÖZĞÜN KAT SAYISI:</b> <input type="checkbox"/> tek katlı <input checked="" type="checkbox"/> iki katlı <input type="checkbox"/> üç katlı</p> <p><b>ÖZĞÜN CATI BİÇİMİ:</b> <input checked="" type="checkbox"/> düz çatı <input checked="" type="checkbox"/> kırma çatı</p>
<p><b>TESCİLLİ YAPILAR:</b></p> <p><input checked="" type="checkbox"/> konut 71 adet <input checked="" type="checkbox"/> okul 1 adet</p> <p><input type="checkbox"/> kütüphane 1 adet <input checked="" type="checkbox"/> çeşme 4 adet</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> hanıran 1 adet <input type="checkbox"/> sarnıç 1 adet</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> köprü 1 adet <input checked="" type="checkbox"/> sarnıç 1 adet</p> <p><input type="checkbox"/> değirmen 1 adet <input type="checkbox"/> papaz evi 1 adet</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> güvercinlik 127 adet <input checked="" type="checkbox"/> cami 1 adet</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> değirmen 1 adet <input type="checkbox"/> bezi sistemi 1 adet</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> fırın 4 adet <input type="checkbox"/> yer altı sığınak 1 adet</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> kale 1 adet <input checked="" type="checkbox"/> jandarma karabolu 1 adet</p> <p><input type="checkbox"/> hanazgah 1 adet <input type="checkbox"/> Roma mezarı 1 adet</p> <p><input type="checkbox"/> istasyon binası 1 adet <input type="checkbox"/> yok</p>	<p><b>ÖZĞÜN ÇATI BİÇİMİ:</b> <input type="checkbox"/> bahçesi/avlusuz semâ ...adet</p> <p><input type="checkbox"/> bahçeli semâ ...adet</p> <p><input type="checkbox"/> avlulu semâ</p> <p><input type="checkbox"/> avlunun 2 tarafında ...adet</p> <p><input type="checkbox"/> avlunun 3 tarafında ...adet</p> <p><input type="checkbox"/> avlunun 4 tarafında ...adet</p> <p><b>SOKAK TÜRÜ:</b> <input checked="" type="checkbox"/> eğime paralel sokak <input checked="" type="checkbox"/> ana sokak</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> eğime dik sokak <input checked="" type="checkbox"/> çıkmaz sokak</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> merdivenli sokak</p>
<p><b>SIT ALANI:</b></p> <p><input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok</p> <p>1. Gesti Kentsel Sit (Teknesit) site</p> <p>2. Kaya Oyuna Mezarları (1. dör. ark. site)</p> <p>3. Gesti Kaya Kütüphanesi (1. dör. ark. site)</p> <p>4. Kuzey Mahalle Mezarları (1. dör. ark. site)</p> <p>5. Kalesiye Oyuna Mezarları (1. dör. ark. site)</p> <p>6. Kaya Oyuna Mezarları ve Mezarlıklar (1. dör. ark. site)</p> <p>7. Bahçe Mahallesi Mezarları (1. dör. ark. site)</p> <p>8. Avcı Mahallesi Mezarları (1. dör. ark. site)</p> <p>9. Tümüldü (1. dör. ark. site)</p> <p>10. Güvercinlikler (1. dör. ark. site)</p> <p>11. Yırcın Sığması (1. dör. ark. site)</p> <p>12. Örneçeri (1. dör. ark. site)</p> <p>13. Tümüldü (2. dör. ark. site)</p> <p>14. Tümüldü (3. dör. ark. site)</p> <p>15. Yırcın Sığması (2. dör. ark. site)</p> <p>16. Tümüldü (4. dör. ark. site)</p> <p>17. Kaya Örneçeri (2. dör. ark. site)</p> <p>18. Tümüldü (5. dör. ark. site)</p>	<p><b>SOKAK DÖRÜST KURUMU:</b> <input type="checkbox"/> yeni açılan sokaklar var ...adet</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> genişletilen sokaklar var 10 adet</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> kaybolan sokaklar var 3 adet</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> eski sokak dönüşü konuyor 13 adet</p> <p><b>YENİ YAPI:</b> <input type="checkbox"/> yok <input checked="" type="checkbox"/> var 36 adet</p>
<p>Notlar: Tescilli yapıların yoğun olmasının yanı sıra yerleşimde daha çok yenileşme etkisini göstermektedir. Yeni yapıların gölgesinde kalan eski doku özüm halinden giderek uzaklaşmaktadır.</p>	
<p>KORAMAZ BÖLGESİ KIRSAL YERLEŞİMLERİNDE ÇEVRE KARAKTER ANALİZİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA</p>	
<p>Doğruyan: Doç.Dr.Burcu CEYLAN</p>	



EK-20: Isırdın yerleşim envanteri-1 [79].

KIRSAL YERLEŞİM ENVANTERİ	
Coğrafik Yayı	
ADİ: Isırdın yerleşiminin adı somadın Bağınar' olarak değiştirilmiştir.)	YERLEŞME BİCİMİ: <input type="checkbox"/> dağal <input checked="" type="checkbox"/> insan eliyle yapılmış
İLÇESİ: Melikgazi	AKARSU KULLANIMI: <input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok
YERLEŞME TÜRÜ: Mahalle (önceki köy)	AKARSU KULLANIMI: <input checked="" type="checkbox"/> sulama amaçlı <input checked="" type="checkbox"/> içme suyu amaçlı
KAYISIRI MERKEZE UZAKLIK: yaklaşık 20 km	YERLEŞİM SAATİ: 7 adet
YÖN: Kayseri'nin kuzeybatısında konumlanmaktadır.	AKARSU: <input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok
HANİE SAATİSİ (19. yüzyıl kayıtlarına göre): 102 hane bulunmaktadır (1).	YEŞİL ÖĞE KULLANIMI: <input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok
NÜFUS (19. yüzyıl kayıtlarına göre): 1875 yılında 255 Türk olmak üzere toplam 255 etnik nüfus yaşıyordu (2).	YEŞİL ÖĞE: tüm yerleşime homojen olarak dağılmış durumda
NÜFUS DEĞİŞİMİ: İbâda ve tahiri veya mabâdele öncesi göçler.	YEŞİL ÖĞE: tüm yerleşime homojen olarak dağılmış durumda
KULLANIM DURUMU: <input checked="" type="checkbox"/> kullanılıyor <input type="checkbox"/> kullanılmıyor	YEŞİL ÖĞE: tüm yerleşime homojen olarak dağılmış durumda
	ÖZELLİKLERİ: <input type="checkbox"/> mağara <input checked="" type="checkbox"/> volkanik-tuf özellikleri
	TOPOĞRAFİK DURUM: <input type="checkbox"/> Düzluk alan <input checked="" type="checkbox"/> yamaç
	EGİM: <input checked="" type="checkbox"/> Harli (egim %4-15) <input type="checkbox"/> Orta (egim %15-30) <input type="checkbox"/> Dik (egim %30 ve üzeri)
	VADI KULLANIM YÖNÜ: <input type="checkbox"/> kuzey <input type="checkbox"/> güney <input type="checkbox"/> doğu <input type="checkbox"/> batı
	VADI KULLANIM YÖNÜ: <input type="checkbox"/> kuzeybatı <input type="checkbox"/> kuzeydoğu <input type="checkbox"/> güneybatı <input checked="" type="checkbox"/> güneydoğu
	MANZARA: <input type="checkbox"/> Alti dağ <input checked="" type="checkbox"/> Fırtıncas dağ
	
	
1:250000'lük harita	yerleşim genel görünüm
1996	yerleşim genel görünüm
Notlar: 1. Kocabaşoğlu, U., Kayseri Sancağı İhtakında Teğmen Bennet Tarafından Haritalanan Genel Rapor (1880), s. 23, Kayseri Ticaret Odası Yayını, Kayseri, 2008	
2. a.g.e., s. 23.	
KORAMAZ BÖLGESİ KIRSAL YERLEŞİMLERİNDE ÇEVRE KARAKTER ANALİZİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA	
Hazırlayan: Doç.Dr.Burcu CEYLAN	

## EK-21: Isıdım yerleşim envanteri-2 [79].

KIRSAL YERLEŞİM ENVANTERİ	
Dokusal Karakter	
<p><b>DOKUDA İŞLEV:</b></p> <p><input checked="" type="checkbox"/> tarımsal olmayan işlev</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> barınma <input checked="" type="checkbox"/> çalışma</p> <p><input type="checkbox"/> dinlenme <input checked="" type="checkbox"/> ulaşım</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> tarımsal işlev</p> <p><input type="checkbox"/> bağlık alan <input checked="" type="checkbox"/> bostan</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> tarla <input checked="" type="checkbox"/> bahçelik alan</p>	<p><b>ÖZĞÜN MALZEME:</b> <input checked="" type="checkbox"/> birimci malzeme <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> daşop <input checked="" type="checkbox"/> çöpçe <input checked="" type="checkbox"/> dağob</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> ikimci malzeme <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> daşop <input checked="" type="checkbox"/> çöpçe <input checked="" type="checkbox"/> dağob</p> <p><input type="checkbox"/> üçüncü malzeme <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> daşop <input checked="" type="checkbox"/> çöpçe <input checked="" type="checkbox"/> dağob</p> <p><b>ÖZĞÜN YAPIM SİSTEMİ:</b> <input checked="" type="checkbox"/> yığıma sistem <input type="checkbox"/> işsap karbais sistem</p> <p><b>ÖZĞÜN KAT SAYISI:</b> <input type="checkbox"/> tek katlı <input checked="" type="checkbox"/> iki katlı <input type="checkbox"/> üç katlı</p> <p><b>ÖZĞÜN CATI BİÇİMİ:</b> <input checked="" type="checkbox"/> düz dam <input checked="" type="checkbox"/> kırma çatı</p>
<p><b>KAMUSAL YAPILAR:</b></p> <p><input checked="" type="checkbox"/> okul <input checked="" type="checkbox"/> cami/mescit <input type="checkbox"/> kütüphane/manastır/ahşan okulu</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> çeşme <input type="checkbox"/> hamam <input type="checkbox"/> değirmen <input type="checkbox"/> fırı</p> <p><input type="checkbox"/> bezi/bağ <input type="checkbox"/> silo <input type="checkbox"/> güvercinlik <input type="checkbox"/> sarnıç <input checked="" type="checkbox"/> köprü</p>	<p><b>ÖZĞÜN ÇATI BİÇİMİ:</b> <input checked="" type="checkbox"/> bahçeli schema 5 aakt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> avlulu schema</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> avlunun 2 tarafında çöven 22 aakt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> avlunun 3 tarafında çöven 9 aakt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> avlunun 4 tarafında çöven 2 aakt</p>
<p><b>TESCİLLİ YAPILAR:</b></p> <p><input checked="" type="checkbox"/> konur ...aakt <input type="checkbox"/> okul ...aakt</p> <p><input type="checkbox"/> küllise ...aakt <input checked="" type="checkbox"/> çeşme 2 aakt</p> <p><input type="checkbox"/> hamam ...aakt <input type="checkbox"/> sarnıç ...aakt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> köprü 2 aakt <input checked="" type="checkbox"/> sayı küllise 2 aakt</p> <p><input type="checkbox"/> dukkân ...aakt <input type="checkbox"/> papaz evi ...aakt</p> <p><input type="checkbox"/> güvercinlik ...aakt <input type="checkbox"/> cami ...aakt</p> <p><input type="checkbox"/> değirmen ...aakt <input type="checkbox"/> beziir sistem ...aakt</p> <p><input type="checkbox"/> fırı ...aakt <input type="checkbox"/> yer altı sığacağı ...aakt</p> <p><input type="checkbox"/> kale ...aakt <input type="checkbox"/> jandarma korakolu ...aakt</p> <p><input type="checkbox"/> hamazgah ...aakt <input type="checkbox"/> Roma mezarı ...aakt</p> <p><input type="checkbox"/> istasyon binası 1 aakt <input type="checkbox"/> yok</p>	<p><b>ÖZĞÜN ÇATI BİÇİMİ:</b> <input checked="" type="checkbox"/> bahçeli schema 5 aakt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> avlulu schema</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> avlunun 2 tarafında çöven 22 aakt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> avlunun 3 tarafında çöven 9 aakt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> avlunun 4 tarafında çöven 2 aakt</p>
<p><b>SIT ALANI:</b></p> <p><input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok</p> <p>1. Adapte: Tamulus (f. dkr. ank. sit)</p> <p>2. Nispetül Ahem (f. dkr. ank. sit)</p> <p>3. Gayrihan Hoyğar (f. dkr. ank. sit)</p>	<p><b>ÖZĞÜN ÇATI BİÇİMİ:</b> <input checked="" type="checkbox"/> bahçeli schema 5 aakt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> avlulu schema</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> avlunun 2 tarafında çöven 22 aakt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> avlunun 3 tarafında çöven 9 aakt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> avlunun 4 tarafında çöven 2 aakt</p>
<p>Notlar: Yerleşim dokusu değimik olmakla birlikte, yer yer harabe haline dönüşmüştür. Yeni yapılaşmanın gürele: yerleşimde, özğün doku kaybolma tehlikesi atılmadadır. Nitelik im, alan çalışması amacıyla güdülen yerleşime ilk seferde yerinde duran bir konutun ikinci seferde daha çok dış etkenler nedeniyle yıkıldığı gözlemlenmiştir.</p>	
<p>KORAMAZ BÖLGEŞİ KIRSAL YERLEŞİMLERİNDE ÇEVRE KARAKTER ANALİZİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA</p>	
<p>İzleyen: Doç.Dr. Burcu CEYLAN</p>	

















EK-27: Nize yerleşim envanteri-2 [79].

KIRSAL YERLEŞİM ENVANTERİ	
Dokusal Karakter	
<p><b>DOKUDA İŞLEV:</b></p> <p><input checked="" type="checkbox"/> temsil olmayan işlev</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> barınma <input checked="" type="checkbox"/> çalışma</p> <p><input type="checkbox"/> dinlenme <input checked="" type="checkbox"/> ulaşım</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> temsil işlev</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> bağlılık alan <input checked="" type="checkbox"/> boş alan</p> <p><input type="checkbox"/> tarla <input checked="" type="checkbox"/> bahçelik alan</p>	<p><b>ÖZĞÜN MALZEME:</b> <input checked="" type="checkbox"/> birbirel malzeme <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> daşop <input checked="" type="checkbox"/> çimento <input checked="" type="checkbox"/> tuğla</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> ikibirel malzeme <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> daşop <input checked="" type="checkbox"/> çimento <input checked="" type="checkbox"/> tuğla</p> <p><input type="checkbox"/> üçbirel malzeme <input checked="" type="checkbox"/> taş <input checked="" type="checkbox"/> daşop <input checked="" type="checkbox"/> çimento <input checked="" type="checkbox"/> tuğla</p> <p><b>ÖZĞÜN YAPIM SİSTEMİ:</b> <input checked="" type="checkbox"/> yığıma sistem <input type="checkbox"/> işçiparkas sistem</p> <p><b>ÖZĞÜN KAT SAYISI:</b> <input type="checkbox"/> tek katlı <input type="checkbox"/> iki katlı <input type="checkbox"/> üç katlı</p> <p><b>ÖZĞÜN CATI BİÇİMİ:</b> <input checked="" type="checkbox"/> düz dam <input type="checkbox"/> kırma çatı</p>
<p><b>KAMUSAL YAPILAR:</b> <input type="checkbox"/> okul <input checked="" type="checkbox"/> cami/mescit <input type="checkbox"/> kütüphane/müzesi/rahman okulu</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> esime <input type="checkbox"/> hamam <input checked="" type="checkbox"/> değirmen <input type="checkbox"/> fırın</p> <p><input type="checkbox"/> bezi/bağ <input type="checkbox"/> silo <input checked="" type="checkbox"/> güvercinlik <input type="checkbox"/> sarnıç <input type="checkbox"/> köprü</p> <p><input type="checkbox"/> konut ...akt <input type="checkbox"/> okul ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> küllüce ...akt <input type="checkbox"/> esime ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> hamam ...akt <input type="checkbox"/> sarnıç ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> köprü ...akt <input type="checkbox"/> sayra küllüce ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> dukkân ...akt <input type="checkbox"/> papaz evi ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> güvercinlik ...akt <input type="checkbox"/> cami ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> değirmen ...akt <input type="checkbox"/> bezi/ sistem ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> fırın ...akt <input type="checkbox"/> yer altı sığınacağı ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> kale ...akt <input type="checkbox"/> jandarma korakolu ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> hamazgah ...akt <input type="checkbox"/> Roma mezarı ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> Jastasyon binası ...akt <input checked="" type="checkbox"/> yok</p>	<p><b>SOKAK DURUMU:</b></p> <p><input checked="" type="checkbox"/> bahçe duvarı-yol-bahçe duvarı ile oluşan sema 2 akt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> bahçe duvarı-yol-iki katlı konut ile oluşan sema 5 akt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> bahçe duvarı-yol-tek katlı konut ile oluşan sema 4 akt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> iki katlı konut-yol-iki katlı konut ile oluşan sema 14 akt</p> <p><input type="checkbox"/> tek katlı konut-yol-tek katlı konut ile oluşan sema ...akt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> iki katlı ekimahi konut-yol-iki katlı ekimahi konut ile oluşan sema 1 akt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> iki katlı ekimahi konut-yol-tek katlı ekimahi konut ile oluşan sema 3 akt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> ara geçit 7 akt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> konut-yol-abanusu ile oluşan sema 2 akt</p> <p><b>SOKAK DOKUSU KORUNUMU:</b> <input type="checkbox"/> yeni açılan sokaklar var ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> genişletilen sokaklar var ...akt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> kaybolan sokaklar var 1 akt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> eski sokak dokusu korunuyor 21 akt</p>
<p><b>TESCİLLİ YAPILAR:</b></p> <p><input type="checkbox"/> bezi/bağ</p> <p><input type="checkbox"/> konut ...akt <input type="checkbox"/> okul ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> küllüce ...akt <input type="checkbox"/> esime ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> hamam ...akt <input type="checkbox"/> sarnıç ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> köprü ...akt <input type="checkbox"/> sayra küllüce ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> dukkân ...akt <input type="checkbox"/> papaz evi ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> güvercinlik ...akt <input type="checkbox"/> cami ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> değirmen ...akt <input type="checkbox"/> bezi/ sistem ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> fırın ...akt <input type="checkbox"/> yer altı sığınacağı ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> kale ...akt <input type="checkbox"/> jandarma korakolu ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> hamazgah ...akt <input type="checkbox"/> Roma mezarı ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> Jastasyon binası ...akt <input checked="" type="checkbox"/> yok</p>	<p><b>SOKAK DURUMU:</b></p> <p><input checked="" type="checkbox"/> tek katlı konut</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> iki katlı konut</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> iki katlı ekimahi konut</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> bahçe duvarı</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> sokak</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> abanusu</p> <p><b>SOKAK DOKUSU KORUNUMU:</b> <input type="checkbox"/> yeni açılan sokaklar var ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> genişletilen sokaklar var ...akt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> kaybolan sokaklar var 1 akt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> eski sokak dokusu korunuyor 21 akt</p>
<p><b>SIT ALANI:</b></p> <p><input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok</p> <p>1. Güzelkopye Var Altı Şehri (0. Akt. ank. stp)</p>	<p><b>SOKAK DURUMU:</b></p> <p><input type="checkbox"/> yeni açılan sokaklar var ...akt</p> <p><input type="checkbox"/> genişletilen sokaklar var ...akt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> kaybolan sokaklar var 1 akt</p> <p><input checked="" type="checkbox"/> eski sokak dokusu korunuyor 21 akt</p> <p><b>YENİ YAPI:</b> <input checked="" type="checkbox"/> var 31 akt <input type="checkbox"/> yok</p>
<p>Notlar: Nize, içinde barındırdığı mimari miras ile ayakta kalma savaşı vermektedir. Yeni yapılanın gölgesi altında, var olan yapı stoku da bakımsız hale düşmüştür. Çiderek köhneleşen yerleşimde mevcut yapıları ve korunabilen sokak dokusu ile geçmişin izlerini okumak mümkündür.</p>	
<p>KORAMAZ BÖLGEŞİ KIRSAL YERLEŞİMLERİNDE ÇEVRE KARAKTER ANALİZİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA</p>	
<p>Uzlaşım:</p> <p>4011030901 Pınar KOÇ</p>	<p>Danışman:</p> <p>Doç.Dr.Burcu CEYLAN</p>







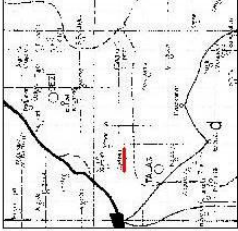
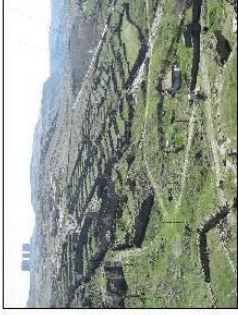




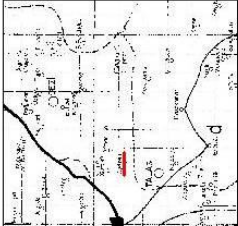



## EK-31: Salkuma yerleşim envanteri-2 [79].

KIRSAL YERLEŞİM ENVANTERİ	
Dokusal Karakter	
<b>DOKUDA İŞLEV:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input checked="" type="checkbox"/> tamimsal olmayan işlev</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> barınma</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> çalışma</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> dinlenme</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> ulaşım</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> tamimsal işlev</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> bağlılık alan</li> <li><input type="checkbox"/> boş alan</li> <li><input type="checkbox"/> tarla</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> bahçelik alan</li> </ul>	<b>ÖZĞÜN MALZEME:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> birinci malzeme</li> <li><input type="checkbox"/> ikinci malzeme</li> <li><input type="checkbox"/> üçüncü malzeme</li> </ul> <b>ÖZĞÜN YAPIM SİSTEMİ:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> yükümlü sistem</li> <li><input type="checkbox"/> iş-sap karbais sistem</li> </ul> <b>ÖZĞÜN KAT SAYISI:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> tek katlı</li> <li><input type="checkbox"/> iki katlı</li> <li><input type="checkbox"/> üç katlı</li> </ul> <b>ÖZĞÜN CATI BİÇİMİ:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> duvar alan</li> <li><input type="checkbox"/> kırma çit</li> </ul>
<b>KAMUSAL YAPILAR:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> okul</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> cami/mescit</li> <li><input type="checkbox"/> kütüphane/manastır/ahşap okulu</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> esime</li> <li><input type="checkbox"/> hamam</li> <li><input type="checkbox"/> değirmen</li> <li><input type="checkbox"/> fırın</li> <li><input type="checkbox"/> bezi/bağ</li> <li><input type="checkbox"/> silo</li> <li><input type="checkbox"/> güvercinlik</li> <li><input type="checkbox"/> sarnıç</li> <li><input type="checkbox"/> köprü</li> </ul>	<b>ÖZĞÜN ÇATI BİÇİMİ:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> bahçelik semâ ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> avlulu semâ</li> <li><input type="checkbox"/> avlunun 2 tarafına çevrim ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> avlunun 3 tarafına çevrim ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> avlunun 4 tarafına çevrim ...adet</li> </ul>
<b>TEŞCİLLİ YAPILAR:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> konut ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> okul ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> kütüphane ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> esime ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> hamam ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> sarnıç ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> köprü ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> sayra kütüphanesi ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> dukkân ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> papaz evi ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> güvercinlik ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> cami ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> değirmen ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> bezi/sistem ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> fırın ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> yer altı sığınacağı ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> kale ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> jandarma korakolu ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> hamazgâh ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> Roma mezarı ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> Jastasyon binası ...adet</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> yok</li> </ul>	<b>ÖZĞÜN ÇATI BİÇİMİ:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> bahçelik semâ ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> avlulu semâ</li> <li><input type="checkbox"/> avlunun 2 tarafına çevrim ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> avlunun 3 tarafına çevrim ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> avlunun 4 tarafına çevrim ...adet</li> </ul>
<b>SIT ALANI:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> var</li> <li><input checked="" type="checkbox"/> yok</li> </ul>	<b>SOKAK GENİŞLİĞİ:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> en dar sokak ...adet ve ...m</li> <li><input type="checkbox"/> en geniş sokak ...adet ve ...m</li> </ul>
<b>SOKAK DOKUSU KORUNUMU:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> yeni açılan sokaklar var ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> genişletilen sokaklar var ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> kaybolan sokaklar var ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> eski sokak dokusu korunuyor ...adet</li> </ul>	
<b>YENİ YAPE:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li><input type="checkbox"/> var ...adet</li> <li><input type="checkbox"/> yok</li> </ul>	
<b>Notlar:</b> Yerleşim, yeni yapılaşmanın etkisi ile özgen dokusunu tümüyle yitmiştir. Tescilli yapı da bulunmayan yerleşimde yeni yapılam ve açılan/genişletilen çok sayıda yeni sokakların arasında tek başına kalmış birkaç eski konut dışında geçmişten izler taşıyan hiçbir öge kalmamıştır.	
<b>KORAMAZ BÖLGESEL KIRSAL YERLEŞİMLERİNDE ÇEVRE KARAKTER ANALİZİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA</b>	
<b>İzleyen:</b> 4011030901 Pinar KOÇ	<b>Danışman:</b> Doç.Dr.Burcu CEYLAN

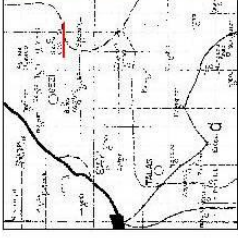



EK-32: Tavlusun yerleşim envanteri-1 [79].

KIRSAL YERLEŞİM ENVANTERİ	
Coğrafi Yapı	
BULUNDUĞU VADİ: <input checked="" type="checkbox"/> Derin vadeli vadeli <input type="checkbox"/> Gsli vadeli <input type="checkbox"/> Ağın vadeli	YERLEŞME BİÇİMİ: <input checked="" type="checkbox"/> Dağlık <input type="checkbox"/> İnan çiyli: sapsız
VADİ GENEL ÖZELLİKLERİ:	AKARSU KULLANIMI: <input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok
VADI BİÇİMİ: <input checked="" type="checkbox"/> dar vadeli <input type="checkbox"/> geniş vadeli	<input checked="" type="checkbox"/> sulama amaçlı <input type="checkbox"/> İnan suyu amaçlı
YERLEŞİM SİYASİ: 5 adet	<input checked="" type="checkbox"/> kullanılmıyor
AKARSU: <input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok	YEŞİL ÖĞE KULLANIMI: <input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok
YEŞİL ÖĞE: <input checked="" type="checkbox"/> orman <input type="checkbox"/> tarım alanı	<input checked="" type="checkbox"/> yssil öge: bahçeciliğe yönelik
<input checked="" type="checkbox"/> bahçecilik alan <input type="checkbox"/> bostan <input type="checkbox"/> bağ	<input type="checkbox"/> yssil öge: tarım ycsilimine homojen olarak dağılımı durumu
YERLEŞİMİN VADİ İLİŞKİSİ: <input checked="" type="checkbox"/> vadeli çukuk <input type="checkbox"/> vadeli alan	<input checked="" type="checkbox"/> yssil öge: vadeli alan
<input type="checkbox"/> vadeli iki yanında <input type="checkbox"/> vadeli alan	ÖZELLİKLERİ: <input checked="" type="checkbox"/> inaçlı <input type="checkbox"/> volkanik-tuf özellikleri
<input type="checkbox"/> vadeli iki yanında <input checked="" type="checkbox"/> yarıçuk	<input type="checkbox"/> dağlık alan <input type="checkbox"/> dağlık yssim <input type="checkbox"/> kaya ormanlıklar
TOPOĞRAFİK DURUM: <input type="checkbox"/> Düz, <input type="checkbox"/> Orta (eğim %1-15) <input type="checkbox"/> Orta (eğim %15-30) <input type="checkbox"/> Dk (eğim %30 ve üstü)	<input type="checkbox"/> dağlık yssim <input type="checkbox"/> güvercinlik <input type="checkbox"/> görsel psizoj barakler
EĞİM: <input checked="" type="checkbox"/> Hafif (eğim %1-15) <input type="checkbox"/> Orta (eğim %15-30) <input type="checkbox"/> Dk (eğim %30 ve üstü)	<input type="checkbox"/> güvercinlik <input type="checkbox"/> görsel psizoj barakler
VADI KULLANIM YÖNÜ: <input type="checkbox"/> kuzey <input type="checkbox"/> güney <input type="checkbox"/> doğu <input type="checkbox"/> batı	<input type="checkbox"/> yer altı sibi <input type="checkbox"/> yok
<input type="checkbox"/> kuzeybatı <input type="checkbox"/> kuzeydoğu <input type="checkbox"/> güneydoğu <input type="checkbox"/> güneybatı	MANZARA: <input checked="" type="checkbox"/> Frezyes değli <input type="checkbox"/> Alt değli
	
	
	
	
Notlar: 1. Kocabaşoğlu, U., Kayseri Sancağı İliğinde Teğmen Bennet Tarafından Hazırlanan Genel Rapor(1880), s. 26, Kayseri Ticaret Odası Yayını, Kayseri, 1996.	
2. a.g.e., s. 26.	
KORAMAZ BÖLGESEL KIRSAL YERLEŞİMLERİNDE ÇEVRE KARAKTER ANALİZİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA	
Hazırlayan: Doç.Dr.Burcu CEYLAN	



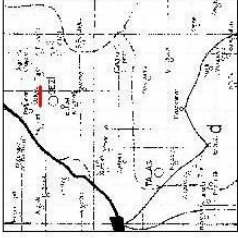



EK-34: Üskübü yerleşim envanteri-1 [79].

KIRSAL YERLEŞİM ENVANTERİ				
Genel Özellikler				
Coğrafik Yapı				
ADİ: Üskübü yerleşiminin adı sonradan 'Subast' olarak değiştirilmiştir (1)	BULUNDUĞU VADİ: <input type="checkbox"/> Derecevek vadisi <input type="checkbox"/> Gazi vadisi <input checked="" type="checkbox"/> Ağmas vadisi <input type="checkbox"/> Değal <input type="checkbox"/> İnsan ziyade yapılmış <input checked="" type="checkbox"/> YOK			
İLÇESİ: Melikgazi	VADİ GENEL ÖZELLİKLERİ: <input type="checkbox"/> sulama amaçlı <input type="checkbox"/> İçme suyu amaçlı <input checked="" type="checkbox"/> YOK			
YERLEŞME TÜRÜ: Mahalle (önceki köy)	VADİ BİCİMİ: <input type="checkbox"/> dar vadé <input checked="" type="checkbox"/> geniş vadé			
KAYISIRI MERKEZE UZAKLIK: yaklaşık 30 km	YERLEŞİM SAATİ: 7 adet			
YÖN: Kayseri'nin kuzeybatısında konumlanmaktadır.	AKARSU: <input type="checkbox"/> var <input checked="" type="checkbox"/> YOK			
HANİE SAATİSİ (19. yüzyıl kayıtlarına göre): 105 hane bulunmaktadı (1).	YEŞİL ÖĞE KULLANIMI: <input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> YOK			
NÜFUS (19. yüzyıl kayıtlarına göre): 1875 yılında 106 Rum, 120 Türk olmak üzere toplam 226 erkek nüfus yaşıyordu (2).	YEŞİL ÖĞE: tüm yerleşime homojen olarak dağılmış durumda <input type="checkbox"/> Yeşil öge vadé tabanında <input type="checkbox"/> Yeşil öge vadé dışında			
NÜFUS DEĞİŞİMİ: 1924 nüfusla ilgili göç verimi.	ÖZELLİKLERİ/DİĞER: <input type="checkbox"/> mağara <input type="checkbox"/> mağara <input type="checkbox"/> volkanik-tuf özellikleri <input type="checkbox"/> Değal yassan <input type="checkbox"/> Değal yassan <input type="checkbox"/> kaya oyma mekânlar <input type="checkbox"/> Hırlı (eğim %4-15) <input type="checkbox"/> Ortta (eğim %4.5-30) <input type="checkbox"/> DTK (eğim %30 ve üzeri) <input type="checkbox"/> Hırlı (eğim %4-15) <input type="checkbox"/> Ortta (eğim %4.5-30) <input type="checkbox"/> DTK (eğim %30 ve üzeri)			
KULLANIM DURUMU: <input checked="" type="checkbox"/> kullanılıyor <input type="checkbox"/> kullanılmıyor	VADİ KULLANIM YÖNÜ: <input type="checkbox"/> kuzey <input type="checkbox"/> güney <input type="checkbox"/> doğu <input type="checkbox"/> batı <input type="checkbox"/> kuzeybatı <input type="checkbox"/> kuzeydoğu <input checked="" type="checkbox"/> güneydoğu <input type="checkbox"/> güneybatı			
	MANZARA: <input checked="" type="checkbox"/> Fırtınca dağı <input type="checkbox"/> Altı dağı			
		yerleşim uydu fotoğrafları	yerleşim genel görünüm	yerleşim genel görünüm
Notlar: 1. Kocabaşoğlu, U., Kayseri Sancağı İhtakında Teğmen Bennet Tarafından Hazırlanan Genel Rapor (1880), s. 23, Kayseri Ticaret Odası Yayını, Kayseri, 1996. 2. a.g.e., s. 23.		KORAMAZ BÖLGESİ KIRSAL YERLEŞİMLERİNDE ÇEVRE KARAKTER ANALİZİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA		yerleşim genel görünüm
Hazırlayan: Doç.Dr.Burcu CEYLAN		Dönüşman: Doç.Dr.Burcu CEYLAN		<input checked="" type="checkbox"/> çalışma alanı <input type="checkbox"/> sınır





EK-36: Vekse yerleşim envanteri-1 [79].

KIRSAL YERLEŞİM ENVANTERİ	
Genel Özellikler	
Coğrafik Yapı	
ADİ: Vekse(yerleşim adı olmadan 'Özlece' olarak değiştirilmiştir.)	BULUNDUĞU VADİ: <input type="checkbox"/> Derecevek vadisi <input type="checkbox"/> Gazi vadisi <input checked="" type="checkbox"/> Ağmas vadisi <input type="checkbox"/> Değal <input type="checkbox"/> Değal <input checked="" type="checkbox"/> İnsan ziyile yapmış
İLÇESİ: Melikgazi	VADİ GENEL ÖZELLİKLERİ: <input type="checkbox"/> sulama amaçlı <input type="checkbox"/> çemre suyu amaçlı <input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok
YERLEŞME TÜRÜ: Mahalle(önceki köy)	VADİ BİCİMİ: <input type="checkbox"/> dar vad <input checked="" type="checkbox"/> geniş vad <input type="checkbox"/> kullanılm amaçlı
KAYISIRI MERKEZE UZAKLIK: yaklaşık 20 km	YERLEŞİM SAATİ: 7 adet
YÖN: Kayseri'nin kuzeybatısında konumlanmaktadır.	AKARSU: <input checked="" type="checkbox"/> var <input type="checkbox"/> yok
HANİE SAATİSİ(19. yüzyıl havadarına göre): 60 hane bulunmaktadır (1).	YERLEŞİM ÖĞESİ: <input checked="" type="checkbox"/> orman <input checked="" type="checkbox"/> tarım alanı <input type="checkbox"/> boş alan <input type="checkbox"/> bağ <input type="checkbox"/> bahçelik alan <input type="checkbox"/> bostan <input type="checkbox"/> vad <input type="checkbox"/> tek yancağı <input type="checkbox"/> vad <input type="checkbox"/> çanak <input type="checkbox"/> vad <input type="checkbox"/> iki yancağı <input type="checkbox"/> vad <input type="checkbox"/> dökme
NÜFUS(19. yüzyıl havadarına göre): 1875 yılında 66 Rum, 94 Türk olmak üzere toplam 160 erkek nüfus sayıyordu(2).	TOPOĞRAFİK DURUM: <input type="checkbox"/> Düzük alan <input checked="" type="checkbox"/> yamaç
NÜFUS DEĞİŞİMİ: 1924 mabade ile göç vermiş.	EGİM: <input checked="" type="checkbox"/> Harif (egim %4-15) <input type="checkbox"/> Orta (egim %15-30) <input type="checkbox"/> Dik (egim %30 ve üzer)
KULLANIM DURUMU: <input checked="" type="checkbox"/> kullanılm <input type="checkbox"/> kullanılmıyor	VADİ KULLANIM YÖNÜ: <input type="checkbox"/> kuzey <input type="checkbox"/> güney <input type="checkbox"/> doğu <input type="checkbox"/> batı <input type="checkbox"/> kuzeybatı <input type="checkbox"/> kuzeydoğu <input type="checkbox"/> güneydoğu <input checked="" type="checkbox"/> güneybatı
	MANZARA: <input type="checkbox"/> Frezyes dağ <input type="checkbox"/> Altı dağ
	
	
1:250000'lük harita	yerleşim uydu fotoğrafi
	yerleşim genel görünüm
	yerleşim genel görünüm
Notlar: 1. Kocabaşoğlu, U., Kayseri Sancağı İhtakında Teğmen Bennet Tarafından Hazırlanan Genel Rapor(1880), s. 23, Kayseri Ticaret Odası Yayını, Kayseri, 1996.	
2. a.g.e., s. 23.	
KORAMAZ BÖLGESİ KIRSAL YERLEŞİMLERİNDE ÇEVRE KARAKTER ANALİZİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA	
Hazırlayan: Doç.Dr.Burcu CEYLAN	
Dönüşman: Doç.Dr.Burcu CEYLAN	









## ÖZGEÇMİŞ

### KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Pınar KOÇ

Uyruğu: Türkiye (TC)

Doğum Tarihi ve Yeri: 6 Ocak 1985, Kayseri

Tel: +90 352 339 76 46

email: pinarkoc85@hotmail.com

Yazışma Adresi: Bozok Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü  
66100 YOZGAT

### EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	EÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri	
Lisans	SÜ MMF Mimarlık Bölümü, Konya	2008
Lise	Nuh Mehmet Baldöktü Anadolu Lisesi, Kayseri	2003

### İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2009- Halen	Bozok Üniversitesi MMF Mimarlık Bölümü	Araştırma Görevlisi
2007–2009	Barut İnşaat	Mimar

### YABANCI DİL

İngilizce

### YAYINLAR

1.Ceylan, B., Koç, P., Urban Character Of 19th Century Villages of Kayseri: A Study On The Physical And Social Setting Of Christian Communities, 5<sup>th</sup> Annual International Conference on Mediterranean Studies, 4-7 April 2012, Athens, Greece.

2.Koç, P., Kentsel Mekanda Kadın İzleri. Tol Mimarlık Kültürü Dergisi, Güz 2010-Bahar 2011, sayı 9-10, sf.52-56, Kayseri.